

de Strandloper

58^e jaargang • nummer 1

maart 2026

Vereniging voor Natuur-
& Vogelbescherming
Noordwijk

foto: Jos Zonneveld

Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Bestuur

G.J.A. de Croock (Gab), voorzitter, Marinus Poststraat 26, 2235 XE Valkenburg ZH 0641462765
voorzitter@strandloper.nl

H. Oltheten (Hanneke), secretaris, Bronckhorststraat 67, 2201 KV Noordwijk 0612469065
secretaris@strandloper.nl

R.F.M. Sluijs (Robert), penningmeester, 0647114354, penningmeester@strandloper.nl

A. Marijnīs (Annelies), 071-4025425

A.C. de Willigen-Lindhout (Annet), Wilhelminastraat 30, 2201KC Noordwijk annetdewilligen@live.nl

J. Scholten (Johan), Kerkstraat 64, 2211 RL Noordwijkerhout jenjscholten@ziggo.nl

Ledenadministratie

Contributie € 10,- (minimaal) per jaar.

Rekeningnummer: NL23TRIO0320865924 t.n.v. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Bij de eerste Strandloper van het nieuwe jaar wordt een verzoek tot contributiebetaling meegestuurd.

Adreswijzigingen en aanmelden nieuwe leden: R.F.M. Sluijs, 0647114354, penningmeester@strandloper.nl

De Strandloper

De Strandloper is het kwartaalblad van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Oplage: 610 exemplaren.

Redactie: H. de Bruijn, C. Erkelens, G. Hageman, W.J. Kuijper en C.M.J. Verweij.

Inleveren kopij: Stakman Bossestraat 68, 2203 GL Noordwijk

of via E-mail: keeserkelens@hotmail.com of redactie@strandloper.nl

Homepage vereniging: <https://www.strandloper.nl>

Het laatstverschenen nummer van de Strandloper en oude nummers zijn ook te downloaden vanaf onze website en in te zien op natuurtijdschriften.nl

Jan Verwey Natuurcentrum

Het Jan Verwey Natuurcentrum is gevestigd in de bibliotheek van Noordwijk, Zilverschoon 20, 2201 SX Noordwijk. Onze uitgebreide natuurbibliotheek, die regelmatig wordt aangevuld met nieuwe uitgaven, heeft hier ook een plaats gekregen. Informatie over de natuur in en rond Noordwijk wordt gegeven met behulp van informatiepanelen en informatieve stands.

Voor groepsbezoek (schoolklassen en dergelijke) is het centrum het gehele jaar geopend. Contactadres:

janverweycentrum@strandloper.nl

Het Natuurcentrum is verder geopend tijdens de inloopochtenden op iedere eerste zaterdag van de maand tussen 10.00 en 12.00 uur. Zie hiervoor ook de activiteitenagenda.

De Strandloper wordt gedrukt op FSC® gecertificeerd papier.

ISSN: 2589-2762 print

ISSN: 2589-2770 online

Sluitingsdatum inleveren kopij voor De Strandloper 58e jaargang nummer 2: zondag 18 mei 2026

Niets uit dit tijdschrift, met uitzondering van korte citaten, mag worden gereproduceerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in welke vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Inhoud:

Voorplaat: Brilduiker, <i>Jos Zonneveld</i>	pag. 1
Activiteitenagenda, <i>Bestuur</i>	pag. 4
Bestuursmededelingen en Excursieverslagen, <i>Bestuur</i>	pag. 6
Jaarverslag, <i>Bestuur</i>	pag. 10
Toelichting jaarcijfers 2025, <i>Robert Sluijs</i>	pag. 15
Uitnodiging jaarvergadering, <i>Bestuur</i>	pag. 16
Aankondiging Basiscursus Zangvogels 2026, <i>Dini Thibaudier</i>	pag. 16
Basiscursus: hoe heet die plant? <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 17
Voor aankondiging Vogelweekend 2026, <i>Excursiecommissie</i>	pag. 18
Jaarverslag 2025 Paddenstoelenwerkgroep van de VNVN, <i>Arie Dwarswaard</i>	pag. 19
20 jaar kerkuilenwerkgroep 2006 - 2026, <i>Mariska de Graaff</i>	pag. 21
Uniek weerzien van een Gele Kwikstaart, <i>Peter Spierenburg</i>	pag. 22
Workshop natuurtekenen - 15 november 2025, <i>Jaap Eisenga</i>	pag. 23
Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek, <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 24
<ul style="list-style-type: none">• van Altena C. e.a. 2025. Vogels van de Bommelerwaard.• Kees Mostert (eindredactie) 2025. Zoogdierenonderzoek in Zuid-Holland, 1985 – 2025.• G.M. Kirwan e.a. 2008. The Birds of Turkey.• Ian Sinclair & Oliver Langrand 1998. Birds of the Indian Ocean Islands.	
Galerie, <i>Marijke Bannink</i>	pag. 26
Broedvogelinventarisaties in de Noordduinen en de start van het BMP, <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 28
LiveAtlas in de Zwetterpolder - Boerenlandvogels in de bollen, <i>Hein Verkade</i>	pag. 32
Raven even slim als mensapen, <i>Gerhard Schwarz</i>	pag. 39
Watervogels op de Bodensee, <i>Hein Verkade</i>	Pag. 41
Waarnemingen oktober november december 2025, <i>Peter Spierenburg</i>	pag. 43
Werkgroepen februari 2026	pag.50

Bij de voorplaat:

Brilduiker

Tijdens de excursie naar de Zwanenplas (AW-duinen) op 18 januari 2026 wist Jos Zonneveld dit mannetje Brilduiker in deze opvallende houding te fotograferen. Zou Jos een paar weken later terugkomen, dan had hij vermoedelijk ook de balts van de Brilduiker kunnen vastleggen. Die balts kenmerkt zich door heftig kopschudden van het mannetje. Deze soort begint al in februari te baltsen, ruim twee maanden voordat het broeden begint.

Het nest bevindt zich in een grote boomholte zoals de nestholte van een Zwarte Specht. In Scandinavië broeden ze vaak in grote nestkasten die 5-10 m hoog in een boom langs een bosmeertje zijn opgehangen. In ons land broedt de Brilduiker sinds 1984 met enkele paren in het IJsseldal tussen Zutphen en Kampen.

Brilduikers zijn niet kieskeurig wat voedsel betreft. In het binnenwater eten ze waterinsecten, visjes en kreeftjes, maar ook de zaden van waterplanten zoals fonteinkruiden. In zout water zijn het vooral garnalen, kreeftjes, kleine schelpdieren en visjes.

Brilduikers broeden in bosgebieden met meertjes ten noorden van ons land. Ze overwinteren vooral in Denemarken, Nederland en het Verenigd Koninkrijk. In ons land overwinteren steeds minder Brilduikers. Dit wordt niet toegeschreven aan lagere aantallen in de broedgebieden, maar aan de verminderde trekdrang onder invloed van de zachte winters.

In onze omgeving zien we eigenlijk alleen nog Brilduikers in de AW-duinen en af en toe boven zee. In de tijd dat een strenge winter nog niet uitzonderlijk was, waren soms flinke aantallen boven zee te zien. Zo werden in de eerste dagen van 1979 met strenge vorst en sneeuw, veel Brilduikers langs de kust gezien met als hoogtepunt 110 ex. in 3,5 uur op 4 januari 1979. Dat aantal viel toen niet eens erg op, omdat er in die uren ook 1515 Grote Zaagbekken en 375 Nonnetjes passeerden.

Jelle van Dijk

Activiteitenagenda

Inloopochtenden

De inloopochtenden zijn iedere 1^e zaterdag van de maand van 10.00 tot 12.00 in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20, Noordwijk. Iedereen is welkom voor een kop koffie of thee en een praatje.

Zaterdag 4 april 2026

Zaterdag 2 mei 2026

Zaterdag 6 juni 2026

Jeugd natuurclub

De activiteiten van de Jeugd natuurclub zijn bestemd voor kinderen van 6-12 jaar, tenzij anders vermeld. Je hoeft geen lid te zijn. Deelnemen is mogelijk na aanmelden via het e-mailadres: jeugd natuurclub@strandloper.nl. Je krijgt een e-mail ter bevestiging. In verband met de maximale groeps grootte is het helaas niet mogelijk deel te nemen zonder aanmelding vooraf! Tijdens de activiteiten worden soms foto's gemaakt, bedoeld voor publicatie op de website of in de Strandloper. Als u er bezwaar tegen heeft dat uw kind herkenbaar in beeld komt, gaarne melden aan de fotograaf. Denk aan de stempelkaartactie: bij deelname aan een jeugdactiviteit krijg je een stempel op je stempelkaart. Bij een volle stempelkaart mag je een cadeautje uitzoeken in het Jan Verwey Natuurcentrum tijdens de inloopochtend op iedere eerste zaterdag van de maand, tussen 10 en 12 uur.

Komende jeugdactiviteiten:

Weidevogels spotten! (jeugdactiviteit)

Zaterdag 11 april 2026 Tijd: 9:30 - 12:00 uur

Locatie: Lakenvelderboerderij Boterhuispolder in Warmond

Ben jij tussen de 8 en 12 jaar en heb jij interesse in vogels kijken? Ga dan met ons mee op ontdekkingsstocht in de weilanden. In het voorjaar keren veel vogels vanuit hun overwinteringsplekken in Afrika terug naar ons land. Samen met een gids, boer Fernand, en met verrekijkers gaan we ze vast en zeker goed zien. Heb je een eigen verrekijker, neem die dan mee. Na aanmelding krijg je meer informatie over locatie en vervoer.

Bodemdiertjes in het bos (jeugdactiviteit)

Zaterdag 9 mei 2026 Tijd: 13.30 – 14.45 uur

Locatie: Parkeerterrein van Leeuwenhorst aan de Gooweg
Bij deze excursie gaan we met zoekkaarten en loeppotjes op zoek naar bodemdiertjes in het bos. Diertjes dus die net boven of onder de grond leven. Uiteraard met uitleg over de diertjes waar we naar op zoek zijn, wat we vinden en op welke manier zij nuttig zijn voor de natuur.
Zoek mee en ontdek de ondergrondse natuur!

Slootjes excursie – foto: George Hageman

Slootjes-excursie (jeugdactiviteit)

Zaterdag 6 juni 2026 Tijd: 10.00 – 11.30 uur

Locatie: hoek Weteringkaade/IJmuiderstraat

Onder leiding van waterbeestjesexpert Wim Kuijper gaan we met schepnetjes op zoek naar allerlei spannende waterdiertjes, zoals het kikkervisje, bootsmannetje, libellenlarf, stekelbaarsje enz. Wie weet vang jij dit keer de grote waterkever! Nadat de beestjes goed bekeken en op naam gebracht zijn, gaan ze weer terug de sloot in.

Excursiecommissie

Het algemene e-mailadres voor informatie over of aanmelden voor de excursies is: excursies@strandloper.nl
Bij auto-excursies wordt ervan uitgegaan, dat de chauffeurs een inzittenden-verzekering hebben. Tijdens excursies worden foto's gemaakt, die gepubliceerd worden op de website en in de Strandloper. Als u er bezwaar tegen heeft om herkenbaar in beeld te komen, wilt u dit dan aan de fotograaf melden?

Komende excursies:

Landje van Gruijters

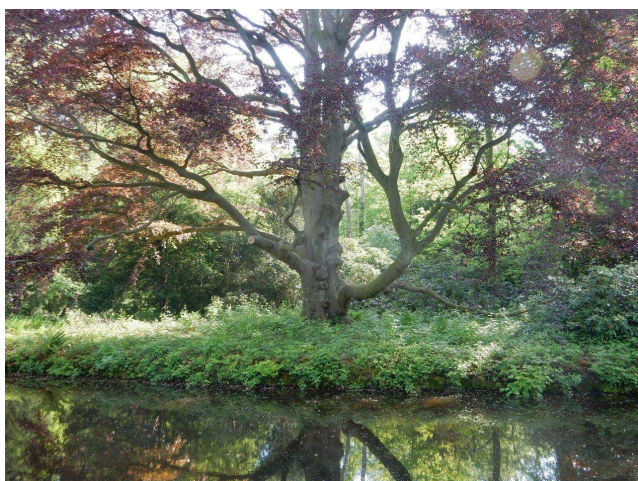
Zondag 22 Maart 2026 Tijd: 08:00 - 13:00 uur

Plaats: vertrek vanaf parkeerterrein Duinwetering

We rijden vanaf Noordwijk naar het landje van Gruijters bij Velsbroek: een vogelrijk plas-dras gebied. Mogelijk zien we alweer de eerste Grutto's. Ongetwijfeld zullen we diverse soorten eenden en steltlopers kunnen zien.

Opgeven via Jos Zonneveld via excursies@strandloper.nl

Rode beuk - Huys te Warmont – foto: Gerard Oostdam

Huys te Warmont

Zaterdag 18 April 2026 Tijd: 08:30 – 11:30 uur

Plaats: Parkeerplaats Huys te Warmont

We verzamelen bij de parkeerplaats van Huys te Warmont aan de Herenweg te Warmond. We kijken naar de stinsenplanten en natuurlijk naar de vogels, tenslotte is het april en zullen er al wat vogels hun zangkunsten laten horen. Opgeven bij Frank-Peter Scheenstra via excursies@strandloper.nl

Nachtegaal in de Noordduinen – foto: Jan Hendriks

Nachtegalen in de Noordduinen

Donderdag 7 mei 2026 [zie website voor datum, plaats en tijd](#)

De bedoeling is om rond 7 mei een nachtegalenexcursie te houden in de Noordduinen van Noordwijk.

De Noordduinen zijn bij uitstek een goede plaats om Nachtegalen te zien en te horen.

Bij slecht weer kunnen we uitwijken naar 6 of 8 Mei. Houd dus de website goed in de gaten, voor de juiste datum en de tijd en plaats van verzamelen.

Boterhuispolder Warmond/Leiderdorp

Zondag 10 Mei 2026 Tijd: 08:00 - 12:00 uur

Plaats: vertrek vanaf parkeerterrein Duinwetering

De Boterhuispolder is een veenweidepolder ten noorden van Leiderdorp gekenmerkt door het open en waterrijke

karakter en bestaat voornamelijk uit agrarisch gebied, waar nog natuurvriendelijk wordt geboerd door o.a. nestbescherming en een gefaseerd maaibeleid.

Is dat van invloed op het aantal weidevogels dat daar broedt of verblijft, we gaan het zien.

Opgeven bij Dini Thibaudier via excursies@strandloper.nl.

Blauwborst in de zeereep – foto: Leo Schaap

De zeereep

Zaterdag 6 Juni 2026 Tijd: 08:00 - 10:00 uur

Plaats: Wantveld Noordwijk

Vanwege het 60-jarig bestaan van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk organiseren we een kleine vogelexcursie langs de zeereep van Noordwijk. Vanwege het dichte karakter van de zeereep hopen we wat leuke soorten tegen te komen.

Opgeven via Jos Zonneveld via excursies@strandloper.nl.

Kennemermeer - IJmuiden

Zaterdag 13 Juni 2026 Tijd 08:00-12:30 uur

Plaats: vertrek vanaf parkeerterrein Duinwetering.

Frank-Peter zal ons rondleiden in dit gebied waar hopelijk al vele orchideeën zullen bloeien.

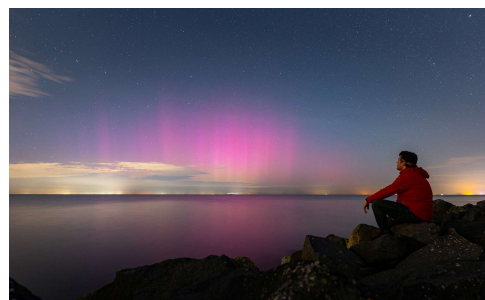
We lopen een rondje rond dit unieke stukje natuur.

Op het meer kunnen we diverse soorten eenden verwachten en in de bosschages ongetwijfeld enkele zangvogels.

Opgeven bij Frank-Peter Scheenstra via excursies@strandloper.nl

Lezingen

Na de algemene ledenvergadering op **27 maart** geeft **Corné Ouwehand** uit Katwijk een lezing over **nachtfotografie**. Van een indrukwekkende sterrenhemel, het noorderlicht en zeevonk tot ruige duinen en rustige kustlijnen.

Bestuursmededelingen februari 2026

Samenstelling bestuur

Tijdens de Algemene Ledenvergadering op 27 maart zal Gab de Croock na 7 jaar afscheid nemen als voorzitter. Het bestuur hoopt tijdens de ALV twee nieuwe bestuursleden te kunnen voordragen.

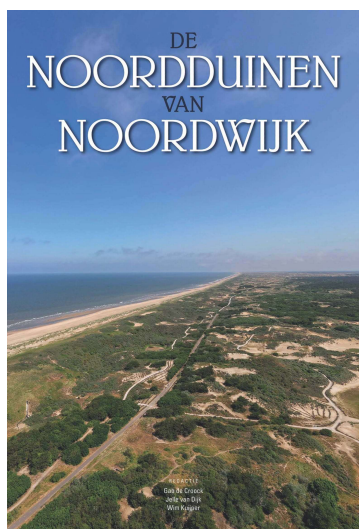
Nieuwjaarspeech Gab – foto: Hanneke Oltheten

Nieuwjaarsreceptie

Buiten was het koud, maar binnen was het warm en gezellig tijdens de nieuwjaarsreceptie op 4 januari. In de gebruikelijke nieuwjaarspeech gaf voorzitter Gab een terugblik op de hoogtepunten van het afgelopen jaar met dank aan de vrijwilligers en toonde hij de plannen voor komend jaar. Er was een moment van stilte ter nagedachtenis aan de ons ontvallen leden en dierbaren.

Het boek “De Noordduinen van Noordwijk”

De redactiecommissie is geïnterviewd zowel door Leef! als door omroep Bo wat de nodige publiciteit heeft opgeleverd. Rond de feestdagen zijn er aardig wat boeken bij de lokale boekenwinkels verkocht. Gelukkig, wij hebben nog voldoende boeken liggen voor als u nog geen boek heeft! Voor leden van de VNVN is het boek te koop voor € 25,- tijdens de inloopochtenden op de 1^e zaterdag van de maand en tijdens de lezingenavonden. U kunt ook mailen naar secretaris@strandloper.nl.

Nestkastenfonds

Opnieuw zijn er donaties voor het nestkastenfonds binnen gekomen. Daarom is het nestkastenfonds uitgebreid met mezenkasten en egelhuisjes. Geïnteresseerd? Stuur een mail naar secretaris@strandloper.nl. De voorwaarden kunt u lezen op <https://www.strandloper.nl/nieuws/nestkasten-actie/>. Let wel: Wij mogen alleen kasten plaatsen op eigen terrein, dus niet op de openbare weg. Ook niet-leden kunnen een nestkast aanvragen tegen een vergoeding van €10. Zij krijgen dan een jaar lidmaatschap bij de nestkast. Wij zijn benieuwd naar het aantal broedgevallen in de geplaatste nestkasten dit jaar.

Cursussen

Na 16 jaar heeft Dineke Kistemaker besloten te stoppen met het geven van de zangvogelcursus. Dankzij het enthousiasme van Dineke en de excursiebegeleiders heeft de zangvogelcursus ieder jaar weer nieuwe leden en nieuwe BMP-ers opgeleverd. Dank je, Dineke, voor jouw inzet en enthousiasme al die jaren. Gelukkig zijn er nieuwe enthousiastelingen die het stokje over hebben genomen, dus ook dit jaar zal de basiscursus zangvogels gegeven worden. Informatie over de cursus is te vinden verder in deze Strandloper op pagina 16 en op de website.

Basiscursus “Hoe heet die plant”

Zoals gemeld in Strandloper 2025-04 zal Jelle van Dijk dit jaar de basiscursus “Hoe heet die plant” geven. Voor meer informatie zie pagina 17 van deze Strandloper en <https://www.strandloper.nl/cursus/basiscursus-hoe-heet-die-plant-22-april-25-juni-2026/>. Voor informatie of er nog plaats is, kan je een mail sturen naar secretaris@strandloper.nl.

Donatie

Het bestuur heeft besloten een donatie te doen voor de aanschaf van twee camera's ten behoeve van het nestkastenonderzoek Kerkuilen dat Mariska de Graaff doet voor de landelijke werkgroep Kerkuilen. In het najaar komt er een verslag van het broedresultaat van de Kerkuilen. Hopelijk wordt het een goed muizen- en dus ook uilskuikenjaar.

Gemeente

In de vorige Strandloper heeft u kunnen lezen dat het bestuur de nota “Visie op Natuur in Noordwijk” naar de fracties van de politieke partijen heeft gestuurd. Zie website: <https://www.strandloper.nl/strandlopers/VNVN-visie-op-natuur-2026.pdf> Wij hebben een positieve reactie van D66 gekregen. Van de gemeente Noordwijk is het verzoek binnengekomen mee te denken over de Omgevingsvisie 2.0, ook wel de Omgevingsvisie 2025 genoemd. Het participatietraject zou eind januari van start gaan. Hopelijk

is er in de volgende Strandloper meer inhoudelijk nieuws over te melden.

Noordwijkse dag van het strand

Net als vorig jaar wordt er ook dit jaar een Noordwijkse dag van het strand georganiseerd door de Groene Strand Community Noordwijk, waar de VNVN in participeert, op zaterdag 16 mei. Vorig jaar waren alle activiteiten bij de Langevelderslag. Dit jaar zullen er activiteiten zijn zowel bij de Langevelderslag als op het strand voor de Astridboulevard. Houd de website in de gaten voor het volledige programma.

Strandloper 2025-05

Afgelopen jaar is er voor gekozen om de verslagen van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) van Sovon in een extra uitgave van de Strandloper digitaal te publiceren.

Deze uitgave is inmiddels verschenen:

<https://www.strandloper.nl/strandlopers/strandloper202505.pdf>.

Voortgang overleg Atlantikwall Museum

Samen met Marion Bilius namens Stichting Duinbehoud en Bart Noort namens Zoogdieren Werkgroep Zuid-Holland hebben wij een zeer constructief overleg gehad met het bestuur van het Atlantikwall Museum over de voorgenomen (ver)bouwactiviteiten. Als de benodigde vergunningen rondkomen zullen de werkzaamheden dit jaar starten. Onze adviezen om verstoringen van onder andere broedvogels en vleermuizen te voorkomen zijn in het plan van aanpak verwerkt. De komende jaren zal het effect van de activiteiten op de natuur gemonitord worden.

Activiteiten-verslagen Jeugd natuurclub

Vogelvoer maken

Help de vogels de winter door

Op zaterdag 10 januari 's middags was het Jan Verwey Natuurcentrum vol met kinderen met (groot)ouders om vogelvoer te maken. Waarschijnlijk gestimuleerd door het koude weer was de belangstelling zo groot dat er meer aanmeldingen dan plaatsen waren.

Excursie vogels kijken voor jonge vogelaars

Inge de Vroomen: Op zaterdag 17 januari zijn we met 7 enthousiaste jongens op excursie geweest naar de polder van Poelgeest. Gewapend met een verrekijker hebben we een rondje gelopen om de plas. Kijken door een verrekijker

Buitenexcursie vogels kijken – foto: Inge de Vroomen

was voor sommigen nog best wel even wennen. Een Blauwe Reiger die midden op de plas stond was de eerste vogel die we goed hebben kunnen observeren. Daarna de Slobeend met zijn grote brede snavel. Verder op de plas zwom een mannetje Pijlstaart en vloog een Watersnip verschrikt op. In een grote boom hebben we wel 9 Aalscholvers geteld. De jongens keken met veel interesse naar alles wat ze onderweg tegenkwamen en er werd ook even flink door de modder en plassen gestampt. Uiteindelijk hebben we in totaal 18 soorten (water)vogels gespot. Het was een geslaagde en leerzame middag in de natuur! Vanwege de grote belangstelling is de excursie een week later nog eens gegeven.

Speuren naar sporen – foto: Inge de Vroomen

Speuren naar sporen

Op een prachtige zaterdagmiddag 7 februari waren 21 kinderen fanatiek bezig met Speuren naar sporen in het Jan Verwey Natuurcentrum. Ze konden verschillende opdrachten doen die met diersporen te maken hadden. Het zoeken van de verstopte afbeeldingen van pootafdrukken en het maken van een pootafdruk in gips waren favoriet. Sommige kinderen (en ouders) waren zo enthousiast dat ze na afloop nog bleven om te puzzelen welke pootafdruk van de eekhoorn was. Het was een zeer geslaagde middag, met veel enthousiasme over dieren en natuur!

Excursieverlagen

Delta excursie – foto: Hans Cornet

Delta-excursie - 13 december 2025

Johan Scholten: Op zaterdag 13 december 2025 vertrokken we rond 8.30 uur met 19 deelnemers voor een vogelrijke excursie door de Zuid-Hollandse en Zeeuwse Delta. Waar de excursie vorig jaar nog moest worden afgelast wegens dichte mist, werden we ditmaal beloond met een stralend zonnige dag en nauwelijks wind.

Onze eerste stop was de buitenhaven van Stellendam op Goeree-Overflakkee. In de haven zelf werden onder andere Krakeend, Fuut, Dodaars en Middelste Zaagbek waargenomen.

Aan de westzijde van de dijk, op grote afstand richting de Kwade Hoek, zagen we 84 Lepelaars, 72 Kluten, Tureluur, Drieteenstrandloper, meer dan 1000 Bonte Strandlopers, Steenloper, Wulp, Roodkeelduiker, Middelste Zaagbek en Aalscholver. Een aanwezige roofvogel kon door de grote afstand helaas niet met zekerheid worden gedetermineerd. Via het centrum van Melissant reden we richting Herkingen. In een brede kreek net voor het dorp werden nog enkele Wintertalingen opgemerkt. Opvallend was dat op de geploegde akkers vrijwel geen vogels aanwezig waren, dit beeld gold ook voor akkers later op de dag. De tweede stop was bij het haventje van Battenoord. Hier werden onder meer IJsvogel, Cetti's Zanger, Rotgans, Wulp, Wilde Eend, Smient, Fuut, Zilvermeeuw en Grote Mantelmeeuw gezien.

Bijzonder was een groep van 34 overvliegende Watersnippen.

De derde stop was begin Grevelingendam bij Oude Tonge. In en langs de Krammer, zagen we onder andere 300 Kieviten, 3 Geoorde Futen, 5 Brilduikers, 30 Kuifeenden, 2 Dodaarzen en 30 Meerkoeten.

Via het tunneltje onder de N59 kwamen we bij de Flamingo's. De eerste groep telde 53 vogels, de tweede groep, iets verder verscholen achter het riet, ongeveer 25 exemplaren. Het ging hier om zowel Europese Flamingo's (geheel roze poten) als Chileense Flamingo's (grijze poten met rood kniegewricht). In dit gebied werden verder IJsvogel, Rotgans, Rietgors en Waterral waargenomen.

De vierde stop was voorbij Sirjanlands, bij Dijkswater zagen we 2 Dodaarzen, 3 Geoorde Futen, Tafeleend, Kuifeend, Slobeend en verschillende ganzensoorten: Grauwe Gans, Kolgans en Brandgans. Ook de Kleine

Zilverreiger liet zich zien en de Cetti's Zanger liet weer van zich horen.

De vijfde stop was bij de inlagen bij de Heerenkeet (Plan Tureluur). De inlagen van Plan Tureluur bij de Heerenkeet vormde een van de hoogtepunten van de dag. Hier zagen we enorme aantallen vogels: 3000 Kieviten en 4000 Goudplevieren, aangevuld met Wulp, Tureluur, Zwarte Ruiters en Brandgans. Verder werden 68 Lepelaars, 1000 Smienten, Slobeend, Kleine Zilverreiger en een Buizerd genoteerd. Onderweg richting de Brouwersdam zagen we bovendien 1200 Rotganzen, 4 Fazanten en 2 Nijlganzen.

Grijze Zeehond – foto: Wilfried Niessen

De zesde stop was aan de Westzijde Brouwersdam; hier zagen we naast een Grijze Zeehond een prachtig scala aan zeevogels: 40 Middelste Zaagbekken, 140 Eiders, 1 Zwarte Zee-eend, 17 Geoorde Futen, Roodkeelduiker en Smient. Langs de waterlijn liepen Steenloper, Paarse Strandloper en 26 Bontbekplevieren. Zilvermeeuw, Kokmeeuw, Stormmeeuw en Grote Stern werden ook nog gezien. Jelle merkte op dat het nog niet eerder was voorgekomen dat er twee grote groepen Lepelaars werden waargenomen tijdens Zeeland-excursies. In de voorgaande Zeeland-excursies bleef het aantal Lepelaars altijd onder de 20 exemplaren.

Terugkijkend kunnen we spreken van een geslaagde excursie. In totaal werden 61 verschillende vogelsoorten waargenomen. Een dag om met plezier op terug te kijken!

Wandeling AWD - Panneland

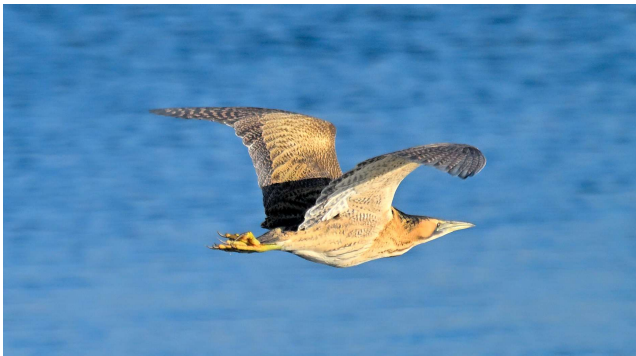
Dini Thibaudier: Op 18 januari trokken wij met 21 mensen de Amsterdamse Waterleidingduinen in, op een onverwacht prachtige dag.

In het eerste deel, vooral bos, waren Grote Bonte Specht, Pimpelmees en Koolmees te horen en te zien. De twee laatkomers zagen een Eekhoorn. Even verderop lieten Goudhaan en Kuifmees zich goed zien en horen. Groepen ganzen vlogen over, waarbij de giebelende Kolganzen goed te horen waren. In het meer open gebied hoopten wij op de Klapekster, maar het werd een Torenavalk. In de eerste plas troffen we Meerkoet en Kuifeend aan, evenals vrouwtje Brilduiker en vrouwtje Grote Zaagbek naast Fuut en Wilde Eend. Bij een volgende plas zagen we in de verte Krooneend en Brilduiker, ditmaal een mannetje.

Na de koffiestop aangekomen bij de Zwanenplas. Daar

zwommen Krooneend, Meerkoet, Kuifeend, Brilduiker, Tafeleend en Wilde Eend. We hoorden en sommigen zagen de Waterral. Het lukte zelfs om de Witoogend in het vizier van de telescoop te krijgen. Een in het riet verscholen Roerdomp werd door een deel van de groep opgeschrikt, waardoor de achtergebleven groep mooie foto's kon maken. Vanaf de andere kant van de Zwanenplas kon de Witoogend goed door iedereen

Roerdomp – foto: Leo Schaap

bekeken worden, evenals een grote groep Slobeenden en een vrouwtje Brilduiker met het oranje puntje zichtbaar op de snavel. Op de weg terug naar de parkeerplaats hoopten wij nog op Wilde Zwanen. Over twee overvliegende zwanen was discussie: zagen wij nu wel of geen gele snavel? Bij het Nieuwe Kanaal zwom dichtbij een man Brilduiker en iets verder weg een man Grote Zaagbek met twee vrouwtjes. Rond één uur waren we allemaal weer terug bij de parkeerplaats.

Excursie Panneland – foto: Mariska de Graaff

Mossenexcursie - zaterdag 31 januari 2026

Jelle van Dijk: Na een nacht met regen en motregen verzamelden zich 14 liefhebbers op de parkeerplaats aan het begin van de Duindamseslag. Prima omstandigheden voor een mossenexcursie, omdat juist bij vochtig weer de mosplantjes zich goed laten bekijken. Vanwege de net voltooide werkzaamheden, waarbij vele honderden dennen waren omgezaagd, werd gekozen voor een traject dat vooral door het open duin voerde. Langs het

enige stukje dat we door het bos liepen, zagen we Fijn laddermos, Groot laddermos en Rond boogsterrenmos. In het open terreintje langs de Kwekerijweg waar vroeger de opzichterswoning van het Piet Florisdal stond, zagen we al veel kenmerkende soorten van het open duin, zoals Groot duinsterretje, Zandhaarmos, Gewoon gaffeltandmos en Open rendiermos.

Weer terug op de Duindamseslag stopten we bij een Esdoorn met op de stam en de takken een rijke begroeiing van lichenen (ander woord voor korstmossen) zoals Gewoon purperschaaltje en Groot schildmos.

Aangekomen bij het fietspadenkruispunt sloegen we rechtsaf, richting golfclub. In een strook langs het fietspad bleek veel Spits smaragdsteeltje en Fijn zwelmos te staan. Iets verder van het pad groeide veel Zomersneeuw en Duindaalder. Bij vochtig weer laat Zomersneeuw de groene bovenkant van de schubben zien, maar bij droogte en zonschijn keert Zomersneeuw de witte onderkant naar

Rozetmos-Rhodobryum-roseum – foto: Adrie van Dam

boven. Ook waren hier flinke groeiplaatsen van het Groot leermos. Bij de leermossen is pas determinatie mogelijk als de onderzijde goed bekeken is. Ruim 100m verder doken we de berm in om het fraaie Rozetmos te vinden. De verspreiding van deze soort is vrijwel tot de kalkrijke duinen beperkt.

Bij de houten bank even verderop hielden we een korte koffiepauze. In het aangrenzende duin groeide veel Vals rendiermos, een soort die grijze kussentjes vormt en voor de naamgeving van habitatype 'grijs duin' heeft gezorgd. Na de koffie ging het verder langs het voetpad dat naar strandafrit 25 voert. Dichtbij de Oorlogsweg keken we nog even naar landelijk gezien zeldzame soorten als Kalksmaltandmos, Buizerdmos en Duinkronkelbladmos. Alleen bij droogte laat de laatste soort opvallend kronkelende blaadjes zien. Direct hierna gingen we op zoek naar schelpen waarop de Kalkcitroenkorst zich ontwikkeld heeft. De kokkelschelpen met talrijke gele bolletjes werden snel gevonden. Hierna keerden we terug naar de parkeerplaats.

Durgerdam-Marken

Zaterdag 21 Februari 2026

Verslag zie website

Jaarverslag VNVN 2025

Het grote thema van 2025 was het boek “de Noordduinen van Noordwijk”. Dankzij de inspanningen van de redactiecommissie, bestaande uit Gab de Croock, Jelle van Dijk en Wim Kuijper, en de bijdrage van de vele vrijwilligers, is het een prachtig boek geworden. Het boek laat zien hoe rijk het gebied is aan historie, cultuur en natuur, maar het laat ook zien hoeveel deskundigheid er aanwezig is onder onze leden. Maar er is nog veel meer gebeurd het afgelopen jaar. Dat kunt u hieronder lezen.

Bestuur

Na het vertrek van Rob Jansson begin 2025 heeft het bestuur besloten om, zolang er geen opvolger is, met 6 personen verder te gaan. Dit is besproken op de ALV in maart 2025. Eind 2025 heeft onze voorzitter, Gab de Croock, laten weten eind maart 2026 te stoppen als voorzitter. Ten tijde van het schrijven van dit jaarverslag zijn er nog geen kandidaten voor het bestuur. Ook is nog niet bekend wie de voorzittershamer gaat overnemen.

De automatische incasso is geregeld. Een groot aantal leden is overgeschakeld op automatische incasso en alle nieuwe leden wordt verzocht gebruik te maken van deze betaalwijze.

Het ledenaantal is iets toegenomen. Na het verschijnen van het boek is er een aantal leden bijgekomen, de vogelzangcursus, jeugdactiviteiten en het nestkastenfonds leveren toch altijd weer een paar nieuwe leden op. Per 31 december 2025 zijn er 758 leden ingeschreven, tegenover 712 in 2024.

Twee prominente leden, Piet Broekhof en Wim Plaatzer, zijn ons in het afgelopen jaar ontvallen. Wim Plaatzer heeft jarenlang het technisch beheer van het Jan Verwey Natuurcentrum gedaan en hij was het aanspreekpunt voor de gemeente Noordwijk met betrekking tot het centrum. Piet Broekhof was binnen de vereniging befaamd om zijn prachtige natuurfoto's. Hij was jarenlang onze fotograaf bij het herfstnatuurspel in het Leeuwenhorstbos.

Jaco de Willigen heeft het technisch beheer van het Jan Verwey Natuurcentrum op zich genomen.

De nieuwjaarsreceptie op 5 januari was weer gezellig en druk bezocht.

Op 12 februari was de door Leo Schaap georganiseerde jaarlijkse BMP-startersavond, om alle BMP-ers klaar te stomen voor het nieuwe broedseizoen.

Bij de ALV op 28 maart waren 45 leden aanwezig. Na de vergadering hield Hein Verkade een prachtige lezing over zijn onderzoek naar slaapplaatsen van Boomkruipers in Noordwijk. Sindsdien zoekt iedereen naar poepsporen op de gevels! Er zijn 12 inlooptochtenden geweest, de ene keer wat beter bezocht dan de andere keer.

Op 22 november was er een inloopmiddag fossielen en strandvondsten georganiseerd. Dat was een dusdanig succes dat het zeker voor herhaling vatbaar is.

De zangvogelcursus van Dineke Kistemaker was, zoals ieder jaar, een groot succes met ruim 30 deelnemers. Het heeft wederom een aantal nieuwe enthousiaste leden opgeleverd.

De vrijwilligersavond op 10 oktober was goed bezocht en erg gezellig. Het door Robert en Johan georganiseerde spel maakte een levendige discussie los. Een prima start van de avond.

Het boek “de Noordduinen van Noordwijk” is op 16 oktober officieel gepresenteerd tijdens een bijeenkomst in het Jan Verwey Natuurcentrum. Het eerste exemplaar werd overhandigd aan Paul Laudy, de regiomanager van Staatsbosbeheer, die namens Staatsbosbeheer een korte toelichting op het belang van dit boek gaf. Een artikel in Leef! en een interview op omroep Bo hebben voor extra publiciteit gezorgd.

De door Jaap Eisenga georganiseerde workshop natuurtekenen op 15 november onder leiding van Anita Walsmit Sachs was helemaal volgeboekt.

Samen met Stichting Duinbehoud en met de Zoogdieren Werkgroep Zuid-Holland heeft de VNVN ook in 2025 meegedacht over de aanpak van de geplande werkzaamheden bij het Atlantikwall Museum. Dit heeft geleid tot een ecologisch werkprotocol waar alle drie organisaties mee akkoord zijn. Waarschijnlijk zullen de eerste werkzaamheden in de zomer van 2026 starten.

In het groenoverleg, het overleg met de gemeente Noordwijk, zijn verschillende onderwerpen besproken, bijvoorbeeld de kapvergunning voor 441 bomen bij 't Hoogtlaan in Noordwijkerhout, het maaibeleid, het plan Watersnip, het dierenwelzijnsbeleid, het beheer van het heideveldje bij het Oosterduinse meer.

Namens de VNVN heeft Leo Schaap een zienswijze ingediend op het ontwerp Programma Landelijk Gebied en Duurzame Greenport (LGDG) met een aantal aanbevelingen. De colleges van Hillegom, Lisse, Teylingen en Katwijk hebben dit Programma LGDG op 16 december vastgesteld. Naar verwachting gebeurt dit in de gemeente Noordwijk in het eerste kwartaal van 2026.

De gemeenteraadsverkiezingen komen er weer aan. Net als bij de vorige verkiezingen is de nota “Visie op Natuur in Noordwijk” opnieuw naar alle politieke partijen gestuurd. Van D66 is een reactie binnengekomen.

Strandloper, website en social media

Ook in 2025 zijn er weer 4 mooie en interessante Strandlopers verschenen. Zoals vorig jaar afgesproken zijn de BMP-verslagen niet meer in de reguliere gedrukte Strandloper, maar in een extra 5e editie verschenen, die alleen digitaal beschikbaar is. Dit nummer is via e-mail naar alle BMP-ers gestuurd en is voor andere belangstellenden vanaf de website te downloaden.

Alle artikelen worden gepubliceerd op natuurtijdschriften.nl.

De website is in 2025 circa 10000 keer bezocht. De nieuwsrubriek deed het weer goed: er zijn 108 nieuwsberichten geplaatst. De Facebookpagina had 880 vaste volgers. De meest bezochte items van 2025 waren het In Memoriam Wim Plaatzer met 1942 en de Vale Gieren en Ralreiger in de Bollenstreek van Petra Sonius met 1634 weergaven. Het Instagram-account wordt vooral door de jongere generatie bezocht. De jeugd natuurclub activiteit "Op zoek naar Zeediertjes" heeft de meeste weergaven gekregen nl. 279 keer en is tot nu toe het meest bekeken. De presentatie van het nieuwe boek 'de Noordduinen' is 252 keer weergegeven en heeft een prachtige tweede plek.

Noordvoort en de groene strand community

In 2025 heeft de groene strand community voor het eerst de Noordwijkse dag van het strand georganiseerd bij de Langevelderslag, tegelijk met het opnieuw verkrijgen en hijsen van de Groene Wimpel. De VNVN deed hier ook aan mee met een excursie naar de van Limburg Stirum Vallei voor volwassenen en op het strand "Op zoek naar Zeediertjes" voor kinderen. Mede dankzij het mooie strandweer was er voldoende animo!

Cursus vogelzang

De cursus vogelzang van Dineke Kistemaker was weer helemaal volgeboekt, ruim 30 deelnemers. Na 16 jaar van cursus geven heeft Dineke besloten het stokje over te geven.

Subsidies en donaties

Wij hebben afgelopen jaar meerdere donaties gekregen voor het nestkastenfonds. Daarom is het nestkastenfonds uitgebreid met insectenhôtels en egelhuizen. Het loopt nog niet heel hard. Er zijn 16 kasten geplaatst en 2 aangevraagd. Wel een leuk resultaat: 1 dag na het plaatsen van een gierzwaluwkast zat er al een Gierzwaluw in!

De vereniging heeft €250 gedoneerd voor het project DNA-analyse Boerenzwaluwen van Jouke Altenburg, waar o.a. Peter Spiereburg en Hein Verkade aan meewerken.

Verslag werkgroepen en commissies

Educatieve werkgroep en jeugd natuurclub.

Er zijn het afgelopen jaar weer veel activiteiten voor de jeugd georganiseerd en iedere keer weer zijn er vrijwilligers om de activiteiten te begeleiden. Hieronder een opsomming van de activiteiten van de jeugd natuurclub en van de educatieve werkgroep.

Jeugd natuurclub:

- januari – wintervogelvoer maken
- februari/maart – uilenballen pluizen
- april – bezoek sterrenwacht
- mei – vleermuisexcursie
- juni – slootjesexcursie
- juli – op zoek naar zeediertjes (Noordwijkse dag van het strand)
- september – op zoek naar zeediertjes
- oktober – Herfstnatuurspel
- november – struinen door de duinen & uilenballen pluizen

Natuureducatie voor scholen (Educatieve werkgroep):

- uilenballen pluizen; 12 klassen
- struinen door de duinen; 1 klas
- strandvondsten; 1 klas
- slootjesexcursie; 2 klassen

Totaal zijn er met de Jeugd natuurclub en Educatieve werkgroep van de vereniging in 2025 ongeveer 680 kinderen bereikt

Het Strandloperje wordt ieder jaar uitgedeeld in groep 6 van de basisscholen. Dit jaar is besloten om het in januari te doen in plaats van in september. Daarom is er in 2025 geen Strandloperje uitgedeeld. Dit is gebeurd in januari 2026.

Vogelwerkgroep

De verslagen van de BMP-tellingen zijn voor het eerst gepubliceerd in een aparte digitale versie van de Strandloper, <https://www.strandloper.nl/strandlopers/strandloper202505.pdf>. In 2025 is weer een groot aantal kavels geïnventariseerd. De totale oppervlakte van de geïnventariseerde kavels bedraagt meer dan 1000 ha. De resultaten zijn te lezen in Strandloper 2025-05. Er is dit jaar weer een simultaan telling Houtsnippen gedaan en een nachtzwaluwtelling. Er werden in de AWD geen en in de Noordduinen een enkele Houtsnip waargenomen. De nachtzwaluwtelling leverde slechts 2 territoria op. Voor het meetnet MUS werden de postcode gebieden 2201 en 2203 geteld. In verschillende gebieden worden watervogels geteld.

Werkgroep Roofvogels en Uilen Noordwijk/Bollenstreek

De werkgroep Roofvogels en Uilen plaatst kasten, controleert de kasten en zorgt ervoor dat de jongen geringd worden. Hieronder de resultaten van 2025:

- **Torenvalk:** In totaal 22 nestkasten, 14 nestkasten leeg, 1 nest met 5 eieren verlaten, 7 nestkasten met in totaal 23 jongen, waarvan 16 geringd.
Bijzonderheden met betrekking tot de uitgevlogen juveniele Torenvalken van 2025:
1 juveniel gered uit een zwembad nabij de nestkast - 26 juli 2025
1 juveniel gered uit een kas nabij de nestkast - 2 juli 2025
1 juveniel dood gevonden op Schiphol - 9 juli 2025
1 juveniel dood gevonden in Oijen (Noord-Brabant) - 26 juli 2025
- **Kerkuil:** In totaal 16 nestkasten, waarvan 11 nestkasten leeg, een aantal zijn wel bezocht, en 5 nestkasten met in totaal 21 jongen, alle geringd.
Bijzonderheden met betrekking tot de uitgevlogen juveniele Kerkuilen van 2025:
1 dood gevonden in Nieuw Vennep op 16 november, 1 dood in eigen nestkast
- **Bosuil:** In totaal 20 nestkasten waarvan 19 nestkasten leeg en 1 nestkast met 4 eieren, verlaten. Een erg droevig Bosuilenjaar.
- **Boomvalk:** 1 nest met 3 jongen waarvan 1 verkeersslachtoffer eind september.
- **Slechtvalk:** In totaal 7 nestkasten waarvan 1 nestkast verstoord door Nijlganzen, 2 nestkasten met ieder 4 eieren, verlaten, en 4 nestkasten met in totaal 10 jongen geringd.
Bijzonderheden met betrekking tot de uitgevlogen juveniele Slechtvalken van 2025:
1 is levend gezien op 23 juli langs de Oostvaardersdijk; 1 is levend gezien op Texel 23 oktober, 1 is levend gezien langs Telpost Westerschouwen op 6 november, 1 levend op Watertoren Scheveningen 30 oktober, 1 dood, slachtoffer windmolen Alkmaar 16 juli, 2 juvenielen in de AWD gedurende langere periode, 3 juvenielen opgevangen in vogelasiel en herplaatst in nestkast.

Zeetrekelpost

Vanuit de zeetrekthut in de zeereep van de Koningin Astrid Boulevard werd gedurende 490 uur de vogeltrek over zee geregistreerd, ruim 50 uur meer dan in voorgaande jaren. Deze uren waren gelijkmatig over het jaar gespreid met de laagste aantallen in januari en december en het hoogste aantal in oktober.

De talrijkste soort was de Aalscholver die ook in 2025 zelden ontbrak. De meeste Aalscholwers waren in januari te zien met op 12 januari bijna 2000 ex. in vijf kwartier.

Een sterk afwijkend beeld vertoonde de voorjaarstrek van de Grote Stern. Deze soort verschijnt jaarlijks vooral in juni en juli voor onze kust. In 2025 was dit echter al in april en begin mei het geval. Zo werden al op 8 april 210 en op 9 april 380 Grote Sterns geteld.

Na rustige zomermaanden met aardige aantallen Bergeenden en Zwartkopmeeuwen volgde het najaar met enkele spectaculaire stormdagen. De eerste topdag was 16 september met 60 Noordse en 49 Grauwe Pijlstormvogels. De tweede uitschieter volgde op 28 oktober met soorten als Rosse Franjepoot, Kleine Alk en Vaal Stormvogeltje. De Jan Van Gent scoorde het hoogst in november en december met als topscore 440 ex. in 2 uur op 31 december.

Behalve vanuit de zeetrekthut werd ook vanaf de zeereep bij strandafrit 25 (bij de Noordwijkse Golfclub) regelmatig de zeetrek geregistreerd. Ezra en Arco Mandemaker trotseerden hier gedurende 280 uren de elementen om de trek over zee en duin vast te leggen. De meeste inspanning werd geleverd in de perioden februari-half mei en september-half november.

Op 23 februari passeerden 1358 Kleine Rietganzen in noordelijke richting.

De stormdagen die hiervoor bij de zeetrekthut werden gememoreerd, leverden ook bij strandafrit 25 spectaculaire aantallen op. Vanwege het hogere standpunt zijn soorten als Vaal Stormvogeltje, Noordse Pijlstormvogel en Kleine Alk hier vaak beter te volgen dan vanuit de lager gelegen zeetrekthut.

Vanaf telpost Kachelduin (najaar) en Houwaarderduin (voorjaar) kan ook de zangvogeltrek over bos, de zeereep en de zeeduinen goed worden gevolgd. Dat leverde memorabele trekdagen op zoals 7 september toen 1450 Huiszwaluwen en 1100 Gele Kwikstaarten passeerden. Bij telpost Kachelduin werd de gigantische influx van Pimpelmezen voor onze

omgeving vastgelegd. Op 18 oktober werden hier in 4 uur ruim 9000 Pimpelmezen geteld (773 ex. naar zuid en 8338 ex. naar noord).

Verder scoorde telpost Kachelduin mede door geluidsopnames van trekroepjes interessante soorten als Geelgors, Dwerggors, IJsgors en Siberische Boompieper.

Zie voor meer bijzonderheden www.trektellen.nl en de kwartaaloverzichten van Peter Spierenburg in de Strandloper.

Huiszwaluw Trekpost Kachelduin – foto: Ezra Mandemaker

Werkgroep Mossen en Lichenen Hollands Duin

Al geruime tijd kijken we niet alleen naar de mossen, de miniplantjes met bladgroen, maar ook naar de korstmossen die bestaan uit een symbiose tussen een alg en een schimmel. Omdat korstmossen eigenlijk niets met de echte mossen te maken hebben, wordt vaak de naam lichenen gebruikt. Vandaar dat de naam van de werkgroep gewijzigd is in de naam die hierboven staat vermeld.

In 2025 kwamen we viermaal bij elkaar in het Jan Verwey Natuurcentrum voor een studie-avond. Hierbij werd meegebracht materiaal nauwkeurig onderzocht met behulp van microscopen. Daarbij waren kenmerkende mossen van de kalkrijke duinen zoals Kalksmaltandmos en Duinsnavelmos, maar ook bijzondere mossen van elders zoals het Bosschoffelmos en het Nerflevermos van een begraafplaats bij Arnhem.

Viermaal gingen we naar een natuurgebied om ter plekke te zien onder welke omstandigheden mossen en lichenen groeien. Zo kwamen we in De Haeck, een gebied bij de Nieuwkoopse Plassen waar we o.a. Glanzend Maanmos en Elzenmos vonden. Het bezoek aan de Ganzenhoek bij Wassenaar leverde o.a. Rivierschriftmos en Runenkorst op. Bij het bezoek aan Huys te Warmont ging de aandacht vooral uit naar de vele paddenstoelen. De laatste excursie ging naar de Amsterdamse Waterleidingduinen bij ingang Oase. Hier werd eerst stilgestaan bij de prachtige Pruikzwammen en het Beukenkorrelkopje (op Zomereik). Daarna liepen we het bos in waar we naast Gerimpeld Platmos op dode dennenstammen, ook een fraaie groeiplaats van Riempjesmos vonden.

De opzet die we volgden in 2025 zal in 2026 worden voortgezet, dus weer een programma met vier studie-avonden en vier excursies.

Paddenstoelenwerkgroep

Het verslag van de Paddenstoelenwerkgroep staat in deze Strandloper op pagina 19

Excursiecommissie

De excursiecommissie heeft 13 excursies georganiseerd. Slechts één excursie kon vanwege het weer niet doorgaan. De verslagen zijn gepubliceerd in de Strandloper en op de website.

26 januari - AWD Panneland - 21 deelnemers

29 maart - Groenzoom - 25 deelnemers

12 april - Leyduin - 13 deelnemers

23 april - Wandeling Offem - 42 deelnemers

17 mei - Bethunepolder - 10 deelnemers

21 juni - dagje Texel - 9 deelnemers

5 juli - Zwanenwater en Hondsbossche Zeewering - 12 deelnemers

17 augustus - Crezeepolder - 15 deelnemers

12 -14 september - Waddenweekend Ameland - 23 deelnemers

- 12 oktober - Duinwandeling Vogelmeer - 13 deelnemers
- 1 november - Paddenstoelen Klein Leeuwenhorst - 10 deelnemers
- 15 november - Pier van IJmuiden - afgelast
- 13 december - Zeelandexcursie - 19 deelnemers

Lezingen

De onderstaande 6 interessante lezingen zijn allemaal goed bezocht, misschien ook wel door de borrel eraan:

- Fascinerende fossielen - Bram Langeveld - 31 januari
- Het privéleven van de Boerenzwaluw - Jouke Altenburg - 28 februari
- De slaapplekken van de Boomkruiper in Noordwijk - Hein Verkade - 28 maart
- Mijn 1000 soortentuin - Luc Hoogenstein - 26 september
- Vogels van Canada, Noorwegen en Nederland - René van Rossum - 31 oktober
- De onbekende wildernis van Azerbeidzjan - Rogier van Vugt - 28 november

Boeken

Zoals bij de inleiding aangegeven is dit jaar het boek “de Noordduinen van Noordwijk” verschenen, onder redactie van Gab de Croock, Jelle van Dijk en Wim Kuijper, uitgegeven door de VNVN.

Broedvogels op de webcam

Helaas was er in 2025 geen Slechtvalk op de webcam te zien. De kast is leeg gebleven. Hopelijk volgend jaar beter. De Torenvalken van George Hageman hebben het goed gedaan. Voor Sovon heeft George uitgezocht wat er gevoerd werd aan de jonge Torenvalkjes en hier een artikel over geschreven dat in de Strandloper is gepubliceerd. Iedereen kon weer op de website de verslagen van Hein Verkade over het wel en wee van de Gierzwaluwen volgen.

De Jan Verwey bibliotheek

Onze bibliotheek werd in 2025 uitgebreid met tien boeken. Alle titels werden besproken in ‘de Strandloper’. Drie van deze boeken waren geschenken door leden of door een spreker die in ons centrum een lezing verzorgde.

In 2025 maakten slechts zeven leden gebruik van onze bibliotheek. Dat was in de voorgaande jaren nauwelijks anders. In de periode 2021-2025 bedroeg het aantal uitgeleende boeken slechts 38. Daarbij waren boeken over de herkenning van mossen, vogelreisgidsen over Duitsland en Frankrijk en ook vogelbiografieën uit de Atlas Compact-serie zoals ‘De zanglijster’ en ‘De Turkse tortel’. De titels van de boeken waarmee de Jan Verwey Bibliotheek is uitgebreid, volgen hieronder:

- Jan van IJken 2022. Planktonium an unseen world.
- Harm Dottinga 2024. Vogels en de wet.
- Adam Sterno c.s. 2015. Birding in Poland.
- M. Zekhuis, L. van Oort & L. Hoogestein 2021. Gewilde dieren. Herintroducties van dieren in Nederland.
- Danny Verbaan 2024. Altijd op zoek naar water. Het verhaal van Dunea en haar voorgangers.
- Erwin Kompanje 2025. De zanglijster
- Menno Schilthuis & Freck Vonk 2020. Wie wat bewaart. Twee eeuwen Nederlandse natuurhistorie.
- Maria Quist (redactie) 2025. Rob Bijlsma 70 – Liber Amicorum.
- Renze Borkent 2024. Kleine natuur. De wonderlijke soortenrijkdom van een stadstuin.
- M. Warmerdam 2025. Birdland – Vogels in de kunst.

Aandachtspunten voor volgend jaar

- Bestuur samenstelling, nieuwe bestuursleden
- 60- jarig jubileum
- Nestkastenfonds uitbreiden met egelhuisjes
- Groenoverleg gemeente
- Groen in de wijk
- Projecten Atlantikwall Museum en Noordwijkse Golfclub
- Cursus vogelzang
- Cursus planten herkennen

Toelichting Jaarcijfers VNVN 2025

Algemeen

Het jaar 2025 is afgesloten met een negatief resultaat van €11799,- Dit is met name te verklaren door uitgaven aan het boek de Noordduinen.

De gemeente Noordwijk heeft de vereniging in 2025 een algemene subsidie verleend van €36333,38 waarvan €27061,- is teruggestort als huur voor het Jan Verwey Natuurcentrum. Het verschil van €9272,38 is bestemd voor de realisering van diverse educatieve activiteiten op natuurgebied en het gebruik van de gemeenschappelijke ruimte en de kosten van energie, onderhoud en beveiliging.

De subsidieaanvraag wordt met de jaarlijkse indexatie verhoogd.

Exploitatie 2025

In 2025 zijn de kosten van bestuur/algemeen iets lager dan begroot. Het bestuur maakt sinds 2024 zelf het JVNC schoon en is in 2025 met een bijdrage van €1000,- naar Lac du Der geweest. De contributiebijdragen zijn lager dan begroot: het blijkt dat leden niet betalen en niet open staan voor automatische incasso. De overige kosten en inkomsten zijn redelijk gelijk aan de begroting van 2025.

Toelichting exploitatie 2025 en begroting 2026

Uitgaven

- Algemene en bestuurskosten: uitgaven bestemd voor onkosten bestuur, vergaderkosten, kosten administratie en contributie-inning, verzekeringen, bank en dergelijke.
- Activiteiten en werkgroepen: uitgaven bestemd voor de educatieve en andere werkgroepen, het organiseren van lezingen, excursies, schoolbezoeken, het Herfstnatuurspel en het op peil houden van de Jan Verwey-bibliotheek. De kosten voor deze post worden begroot naar voorgaande jaren.
- Waddenweekend: in wezen een budgettair neutrale post omdat de kosten over de deelnemers worden omgeslagen. In 2025 meer uitgegeven omdat de accommodatie voor 2026 was betaald.
- Contributies derden: een redelijk vaste post voor een aantal lidmaatschappen van natuurorganisaties en abonnementen op verwante tijdschriften.
- Jan Verwey Natuurcentrum: uitgaven op het gebied van brandveiligheid, energie, onderhoud, beveiliging en schoonmaak zijn op het verleden geraamd.
- Strandloper: de kosten van de uitgave van het verenigingsblad de Strandloper; normaal 4x per jaar in kleur.
- Het boek de Noordduinen is in 2025 in een oplage van 1500 exemplaren gedrukt. Druk en lay-out kosten bedroegen €24905,62 in 2025.

Inkomsten

- Contributies: inkomsten gebaseerd op de bijdragen van 700 leden die gemiddeld ca. €15,- betalen (bij een minimumcontributie van €10,-). €10500,-
- Diverse inkomsten en subsidies: bij de gemeente Noordwijk is voor 2026 een subsidie aangevraagd van in totaal €37000,-
- Schenkingen/Legaten: pro memorie. In 2025 is €2546,- ontvangen voor het 'nestkastenfonds'. Dit bedrag wordt opgenomen in de reserves.
- Rente: €831,-

Balans

De liquide middelen van de vereniging betreffen op 31 december 2025 €43253,-. Een overzicht van de diverse balansposten:

- Reserve voor inrichting en apparatuur wordt €8000,-; dit biedt de mogelijkheid voor vernieuwing en/of vervanging.
- Reserve voor energie en onderhoud €11500,-
- Reserve voor nieuwe publicaties en publiciteit wordt door de besteding van het boek Noordduinen €2000,-. De vereniging sponsort af en toe de uitgave van natuurboeken.
- Reserve voor speciale activiteiten en projecten wordt €18000,-. Te besteden aan het nestkastenfonds, monitoring Slechtvalken en andere nieuwe projecten.
- De algemene reserve bedraagt €3753,-.

Balans en begroting vindt u op de site: <https://strandloper.nl/over-vnvn/anbi-informatie/>

Robert Sluijs, penningmeester
Noordwijkerhout, februari 2026

Uitnodiging en agenda ALV 2026

Het bestuur nodigt alle leden uit tot deelneming aan de Algemene Ledenvergadering 2026 te houden op vrijdag 27 maart om 20.00 uur

De Algemene Ledenvergadering zal plaatsvinden in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20 te Noordwijk. Alle leden zijn van harte welkom. De vergaderstukken worden gepubliceerd op de website. Na de vergadering is er een lezing over nachtfotografie door Corné Ouwehand.

Agenda:

1. Opening voorzitter, vaststellen agenda met toe te voegen agenda punten
2. Mededelingen van de voorzitter
3. Notulen algemene ledenvergadering maart 2025 : https://www.strandloper.nl/strandlopers/Verslag_ALV_2025.pdf
4. Jaarverslag 2025 (zie deze Strandloper pagina 10)
5. Financieel jaarverslag 2025 en begroting 2026 <https://strandloper.nl/over-vnvn/anbi-informatie/>
6. Verlening decharge penningmeester door ALV
7. Benoeming kascommissie in 2028 over financieel jaarverslag 2027
8. Rooster van aftreden bestuur 2026: Johan Scholten en Robert Sluijs, beiden herkiesbaar
9. Aftreden voorzitter Gab de Croock en voorstellen nieuwe bestuursleden
10. wvttk
11. Rondvraag en Sluiting

Basiscursus Zangvogels 2026

Ook dit voorjaar gaat er weer een zangvogelcursus van start.

Ben je ook nieuwsgierig welke vogels in alle vroegte zo luid zingen in tuin of duin en zou je ook iets meer willen leren over hun gedrag? Kom dan naar de basiscursus zangvogels.

De cursus is bedoeld voor zowel beginners als diegenen die iets meer over vogels en hun zang willen leren.

Ook niet-leden kunnen aan de cursus deelnemen.

Avonden:

Er zijn drie theorieavonden:

Op de donderdagen **9 april, 16 april** en **30 april**

Tijd: 20.00 uur tot 22.15 uur.

Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20 Noordwijk. (ingang achterzijde Bibliotheek)

Op de avonden is er vóór de pauze een presentatie. Hoe herken je de meest voorkomende vogels in tuin, bos en duin? Met wat achtergrond informatie over leefwijze en gedrag. Na de pauze oefenen we het herkennen van de vogels op zang en uiterlijk.

Excursies:

Er zijn drie vroege vogelzang excursies:

zondag **12 april**, zondag **19 april** en zaterdag **2 mei**.

De excursies worden gehouden in kleine groepjes, in het bos van Leeuwenhorst, de Noordduinen van Noordwijk en de Amsterdamse Waterleidingduinen en worden begeleid door ervaren gidsen.

Ze starten in de vroege ochtend even na zonsopkomst en duren ± twee tot twee en half uur. Op **donderdagavond 7 mei** is er een excursie nachtegalezang.

Kosten:

Het cursusgeld is € 20,- voor leden en € 30,- voor niet-leden (incl. 1 jaar lidmaatschap), lesmateriaal en koffie inbegrepen. Aanmelden kan per e-mail naar secretaris@strandloper.nl o.v.v. naam, volledig adres en telefoonnummer. Na bevestiging van uw aanmelding kunt u het cursusgeld overmaken op rekeningnummer NL23TRIO0320865924 tnv Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk ovv zangvogelcursus.

Voor verdere informatie kunt u bellen met Dini Thibaudier 0613640121 of Hanneke Oltheten 0612469065
Meer informatie over onze vereniging kunt u vinden op: www.strandloper.nl

Basiscursus: hoe heet die plant?

Jelle van Dijk

In het voorjaar van 2006 organiseerde onze Vereniging voor de laatste keer een basiscursus “planten op naam brengen”. Bij Moby Dick hadden we voor een prikje 20 exemplaren van de bekende “Geïllustreerde Flora van Nederland” van Heimans, Heinsius en Thijsse op de kop getikt. Hiermee gingen we aan de slag in het toen nog bestaande Jan Verwey Natuurcentrum aan de Weteringkade. Het ging daarbij om met behulp van lange tabellen, de zogenaamde determinatiesleutels, de juiste soort te bepalen.

De basiscursus die gepland is voor het voorjaar van 2026 heeft een geheel andere opzet. Met determinatietabellen zullen we nu niet aan de slag gaan. Het zal deze keer gaan over een verantwoord gebruik van de moderne mogelijkheden die websites als www.waarneming.nl en www.verspreidingsatlas.nl ons bieden. Dit zal gebeuren in combinatie met het maken van foto's en het gebruik van de gratis app Obsidentify. Zo zal nadrukkelijk aandacht worden besteed aan het fotograferen van kenmerken die er toe doen. Op de eerste cursusavond zal dan ook de nadruk liggen op de vraag: op welke kenmerken moet je letten?

Voor deze basiscursus is het wel nodig, dat je een goede foto van een plant kunt nemen. Dat gaat tegenwoordig uitstekend met een mobieltje, maar het kan natuurlijk ook met een (pocket)camera.

Deze basiscursus bestaat uit vier bijeenkomsten:

- Woensdag 22 april 2026 Jan Verwey Natuurcentrum 20-22u
Onderwerp: kenmerken van planten die van belang zijn bij de determinatie.
- Woensdag 29 april 2026 Jan Verwey Natuurcentrum 20-22u
Kenmerken van grote plantenfamilies. Gebruik van Obsidentify bij het determineren.
- Maandag 11 mei 2026 19-21u
Praktijk in het veld. Startpunt: fietsstalling Wantveld Katwijk
- Donderdag 25 juni 2026 19-21u
Planten in de Coepelduynen. Startpunt: ingang Boerhaaveweg.

Het inschrijfgeld voor deze cursus bedraagt € 10,- te voldoen op de eerste cursusavond.

Het aantal deelnemers kan niet meer zijn dan 20. Aanmelden vooraf bij Jelle van Dijk (dijkboom@planet.nl of 0610202311).

De gratis app Obsidentify

Kleverige ogentroost - juni 2016 - Sassenheim

Vogelweekend 2026 ipv waddenweekend

Zoals bekend organiseren we elk jaar het Waddenweekend. Dit jaar is er voor gekozen om, in plaats van een waddeneiland, het Lauwersmeer te bezoeken. We zijn het weekend van 4-6 September te gast bij Groepsaccomodatie Robersum, Pantserweg 5 9975 VZ te Vierhuizen.

Het Lauwersmeer is een van de meest unieke natuurgebieden van Nederland, ontstaan door afsluiting van de Lauwerszee, waar vele vogels een tussenstop maken in hun reis naar het zuiden. We maken kans op leuke en misschien wel zeldzame soorten en bijna zeker op de Zeearenden, die zich geregeld goed laten zien, bijvoorbeeld bij vogelkijkhut Jaap Deensgat.

Het is mogelijk om dit keer eigen fietsen mee te nemen, maar uiteraard proberen we met zo weinig mogelijk auto's te rijden en voor de meerrijders wordt een fiets gehuurd.

De kosten dit keer bedragen € 150,- als er een fiets gehuurd moet worden. Wil je een elektrische fiets huren dan worden de kosten € 200,- inclusief.

Aanmelden kan via excursies@strandloper.nl. Graag het verschuldigde bedrag overmaken op rekeningnummer **NL23TRIO0320865924 t.n.v. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk** met de vermelding "Lauwersmeer 2026"

Let op: dit is het nieuwe rekening nummer dat sinds dit jaar in gebruik is.

Namens de excursiecommissie,

Jos, Dini, Johan en Frank-Peter

Groepsaccomodatie Robersum

Jaarverslag 2025 Paddenstoelenwerkgroep

Arie Dwarswaard

Paddenstoelen maken nieuwsgierig. Dat merken we als Paddenstoelenwerkgroep van de VNVN maar al te vaak. Als we als werkgroep in een gebied op excursie zijn, krijgen we maar al te vaak vragen wat we aan het doen zijn. En als dan het antwoord is dat we paddenstoelen zoeken, dan is dat zeker als dat niet in het najaar is, reden voor vervolgvragen, waarbij de meest gestelde vraag is of er ook in maart, juni of december nog wel paddenstoelen zijn.

Ook aan de belangstelling voor de werkgroep merken we dat paddenstoelen nieuwsgierig maken. De werkgroep telt al een paar jaar vijftien leden, en dat vinden we het maximum. Met deze groep hebben we het afgelopen jaar weer veel gedaan. In dit jaarverslag een impressie.

Elf keer

Basis voor de activiteiten van de werkgroep is de maandelijkse excursie op de tweede zaterdag van de maand. Dit jaar hebben we voor het eerst gekozen om ons te beperken tot vier gebieden. Tot 2025 gingen we elke maand naar een ander gebied. Dat is ook leuk, maar omdat we dan meestal maar eenmaal per jaar zo'n gebied bezoeken, weten we eigenlijk niet hoe de mycoflora zich in zo'n gebied ontwikkelt. Om die reden zijn we teruggegaan naar vier gebieden die we allemaal drie keer per jaar bezoeken. Dit zijn Het Langeveld, Klein Leeuwenhorst, de Noordduinen van Noordwijk en Woest- en Leyduin. Dat laatste gebied ligt wat verder weg dan de andere drie gebieden, maar een aantal jaren geleden kwamen we erachter dat in dit oude binnenduinbos helemaal geen inventarisatie wordt gedaan. En dat voor een zeer interessant gebied als het gaat om paddenstoelen. Zoals gezegd gaan we elke tweede zaterdag van de maand op pad, tenzij de omstandigheden zodanig zijn dat een excursie niet kan. Dat heeft vrijwel altijd te maken met het weer. Als het stortregent, dan gaan we niet. Dat gebeurt echter maar zelden. Wat vaker gebeurt, is dat het lang droog is. We zien de afgelopen jaren dat vooral het voorjaar een lange periode van droog en warm weer kent. Uitzondering was het voorjaar van 2024, toen we dan ook alle maanden op excursie zijn geweest. Dit jaar zijn we in mei niet op pad geweest, omdat het toen al zes weken niet had geregend.

Heel veel

In die elf keer hebben we in totaal 414 soorten paddenstoelen gevonden. Niet allemaal verschillende, maar wel meer dan vierhonderd waarnemingen. En dat is voor onze werkgroep een heel mooi resultaat. Hadden we vorig jaar met twaalf excursies 356 soorten, nu zijn het er ruim vijftig meer met een excursie minder. Van de vier gebieden die we hebben bezocht, scoren vooral Woest- en Leyduin met 143 soorten en Klein Leeuwenhorst met 115 soorten hoog. Maar ook de Noordduinen deden het met 89 goed. Het Langeveld bleef iets achter met 67 soorten, maar daar zijn we ook maar twee keer geweest. In september vonden we hier zomaar 41 soorten.

Bijzonderheden

Als leden van de werkgroep zijn we blij met alles wat we vinden. Maar soms is het wel bijzonder wat we zomaar ergens in deze gebieden vinden. Zo vonden we in februari de Dakloze huiszwam, die alleen al in naam bijzonder is. Op Klein Leeuwenhorst staan langs een watering veel elzen. Op de katjes en de proppen kunnen zich paddenstoelen vestigen, te weten het Elzenkatjesmummiekelkje en het Elzenpropmummiekelkje. Beide soorten vonden we, en dat

Bruinzwarte vuurzwam

is bijzonder. In de Noordduinen bij Noordwijk vonden we de Lederster. Dit is een soort die tot nu toe maar in veertien kilometerhokken in Nederland is gevonden. De soort oogt als een bruine bal, die op enig moment openklapt en dan lijkt op een ster.

Vuurzwammen vinden we regelmatig, maar de Bruinzwarte vuurzwam was nieuw voor ons. Deze is vrij zeldzaam en komt voor op wilg.

In november vonden we op Woest- en Leyduin op de moshellingen onder beuk enkele bijzonderheden, zoals de Kleverige knolamaniet, de Spitscellige donsintzwam en het Franjevloksteeltje. Allemaal soorten die we niet eerder als werkgroep hadden aangetroffen. Het kroonjuweel van de excursie in december was de Blauwe korstzwam. Niet te missen, zo blauw.

Blauwe korstzwam

Meer activiteiten

Naast de maandelijkse excursies doen we als werkgroep nog meer. Zo bezoeken we elk jaar in maart de Zuid-Hollandse Zwamdag. Daar komen vertegenwoordigers van alle werkgroepen uit Zuid-Holland bijeen om te vertellen waar zij zich zoal mee bezighouden. Wij geven daar elk jaar een korte presentatie van wat we in het voorgaande jaar hebben gedaan. Elk jaar kiezen we daarbij weer een andere invalshoek.

Verder is er meegewerkt aan het in november verschenen boek over de Noordduinen. Aan onze werkgroep was gevraagd om het hoofdstuk over de paddenstoelen in de Noordduinen te schrijven. Dat hebben we met veel plezier gedaan. Die vraag bood ons ook de gelegenheid om in 2023 en 2024 een aantal keren De Blink te bezoeken. Verder is het goed om te melden, dat bij paddenstoelen er heel vaak nadeterminatie nodig is om de juiste naam aan een soort te geven. Soms kan dit met behulp van de nodige handboeken, soms is microscopisch onderzoek nodig. In onze groep is dit een taak die we onder diverse leden kunnen verdelen en dat is heel prettig.

Afgelopen najaar is een aantal leden van de werkgroep op excursie geweest naar Fort aan de Waver te Mijdrecht. Rondom deze forten liggen dijken die niet vaak worden bemest, waardoor er een schraal biotoop ontstaat dat voor minder gangbare soorten paddenstoelen aantrekkelijk is om zich te vestigen. Ondanks het weer (wind en regen) werden toch ruim twintig soorten gevonden, waaronder de Grasvlamhoed, het Rose mestknopsteeltje en de Ridderwasplaat.

Grasvlamhoed

Al enkele jaren inventariseren we op de Noordwijkse Golfclub. Dit jaar is dat eind november gedaan in een open

gedeelte. We vonden 23 soorten, waarvan zes wasplaten en 2 aardtongen. Dat zijn in alle gevallen soorten die we maar zelden aantreffen.

Nieuw dit jaar voor de VNVN was een paddenstoelen-excursie naar Klein Leeuwenhorst. Deze werd op 1 november gehouden en is geleid door een van de werkgroepleden. De voorspelde regen bleef uit en het werd echt een hele leuke en leerzame excursie, met als topvondst het Oorlepelzwammetje op dennenkegels (een stekelzwam). Die waren er dit jaar massaal.

Oorlepelzwammetje op dennenkegels

Vanaf de zomer leveren we als werkgroep een bijdrage aan de Instagrampagina van de VNVN. Elke excursie wordt er een foto gemaakt van een van de gevonden soorten en met een korte toelichting op Instagram geplaatst als De Paddenstoel van de maand.

Ten slotte is dit jaar een oude traditie nieuw leven ingeblazen. In het verre verleden werd na de excursie op maandagavond nagedetermineerd. Leerzame en gezellige avonden, waar we op enig moment mee zijn gestopt. In oktober zijn we in het Jan Verwey Natuurcentrum weer begonnen en de werkgroepleden ervaren dit als heel waardevol om macro- of microscopisch de kennis over paddenstoelen te verrijken.

Vier gebieden

Het bezoeken van vier gebieden op meer momenten in het jaar is goed bevallen. We krijgen daardoor een beter beeld van de variatie in paddenstoelen. We gaan daarom ook in 2026 op deze manier verder.

Twintig jaar Kerkuilen Werkgroep Bollenstreek

2006-2026

Mariska de Graaff

Na het vinden van een dode Kerkuil is bij mij een lichtje gaan branden om iets voor deze prachtige vogelsoort te gaan doen. Vader en zoon de Zwart van de Kerkuilenwerkgroep in Leiderdorp, wilden mij daarbij helpen. Zij hebben mij met raad en daad bijgestaan.

In 2006 hebben wij de eerste kasten opgehangen in de Bollenstreek.

Ab Steenvoorde en Willem Baalbergen hadden ook een kast opgehangen. Die heb ik met Ab een paar keer mogen controleren. Bingo: jongen! Daarna ben ik die kast gaan bijhouden en controleren.

Na die eerste drie kasten in 2006 kwamen er toch jaarlijks wel wat kasten bij.

Ik controleer nu 21 kasten, van Noordwijk tot in Lisse. Dat is heel veel fietsen! Ieder jaar is het weer een verrassing wat er in de kasten gebeurt. Wie zit er in welke kast? Zou er weer een kast met een nieuw stel zijn?

Om daar achter te komen moeten alle kasten regelmatig nagekeken worden. En ik ben nogal eigenwijs. Ik ga toch kijken, ook al zegt de locatie-eigenaar: "Nee Mariska er zit niets hoor! Ik hoor niets en ik heb niets gezien". Miep eigenwijs klimt op een trap, opent heel voorzichtig de kast en ja hoor: er staan er drie grote uilskuikens op lange poten met grote ogen mij aan te kijken, alsof zij zich afvragen: Wie is dat nou!!!!

En dit is dus al drie keer gebeurd. Kerkuilen zijn heel stiekeme vogels. Zij kunnen in een kast, op een erf, een nest jongen groot brengen zonder dat iemand dat in de gaten heeft. Daarom is het controleren van de kerkuilenkasten zo leuk. Je weet nooit wat je aantreft.

Regelmatig zijn er nieuwe kasten bewoond. Soms een enkele vogel en soms een stel dat gezellig het hele jaar rond in de kast verblijft. We hebben in een aantal kasten camera's opgehangen waarmee wij kunnen zien wat er in de kasten gebeurt. Sinds 2025 doet onze werkgroep mee aan een landelijk project van de Stichting Kerkuilen Werkgroep Nederland. De Bollenstreek was tot 2025 een zwart gat op de kerkuilenkaart.

Voor dit project noteren wij alles wat er in de kast gebeurt: datum van prooioverdracht, van eerste paring, van eerste

ei, aantal kuikens, ringgegevens en maten, datum van uitvliegen. Ieder jaar sturen wij onze gegevens naar de Stichting Kerkuilen Werkgroep Nederland, waardoor de Kerkuilen van de Bollenstreek nu ook op de kaart staan. Ik deed altijd alles alleen, maar dat werd teveel werk. Daarom ben ik blij dat ik sinds een paar jaar vrijwilligers heb die mij helpen.

Een voorbeeld uit de praktijk: Een Kerkuil moeder was dood gereden op de N206. Wij wisten van welke kast zij was. De jongen waren net geringd en gewogen. Direct na de melding hebben wij de jongen opnieuw gewogen. Van de vier kuikens waren er drie nog in leven. Omdat zij erg afgevallen waren, hebben wij ze naar het vogelasiel in Leiderdorp gebracht. Daar zijn ze opgelapt en vervolgens overgebracht naar het Roofvogel Opvangcentrum Barchem, Gelderland. Daar hebben de jongen geleerd hoe zij op muizen moeten jagen. Toen zij groot genoeg waren, hebben wij ze terug gekregen en in hun geboortekast teruggezet.

Elke avond vlak voor donker hebben wij dode muizen of eendagskuikens bij de kast gelegd, vier weken lang. Het is goed gegaan, behalve met één jong. Dat zat binnen vijf dagen weer in de opvang Leiderdorp. Zij was tegen een ruit gevlogen. Vanuit Leiderdorp is zij naar Rotterdam gegaan, naar Stichting Vogelklas Karel Schot. Daar is zij gerevalideerd. Toen het weer goed met haar ging hebben wij haar opgehaald en weer in haar kast gezet. Dus eind goed, al goed.

Het heeft lang geduurd voordat er meerdere nestkasten bewoond werden door Kerkuilen. In de afgelopen 20 jaar zijn er 84 kerkuilskuikens groot geworden in de Bollenstreek. De laatste drie jaar zijn er ineens meer broedsels. Daarvoor waren er steeds hooguit twee bewoonde kasten. De Kerkuil in de Bollenstreek zit in de lift en de Bollenstreek is geen zwarte vlek meer op de kaart dankzij dit project.

Ik hoop jullie nog vele jaren te kunnen voorzien van de belevenissen van de Kerkuilen en hun jongen in de Bollenstreek. Zonder mijn geweldige vrijwilligers Patrick, Mars en Maarten zou dit niet mogelijk zijn.

Uniek weerzien van een Gele Kwikstaart

Peter Spiereburg

Op 19 april 2025 kreeg Annelies Marijnjs van Ria de Heij een foto doorgestuurd van een Gele Kwikstaart met een metalen ring. De foto was genomen in de Elsgeesterpolder. De code was net niet goed leesbaar. Annelies dacht onmiddellijk aan het Gele Kwikstaarten ringproject in de buurt. Johan Scholten, George Hageman, Hein Verkade en ondergetekende volgen een broedpopulatie van Gele Kwikstaarten in de bollenvelden bij Noordwijkerhout en Voorhout. Was dit een kwikstaart die hier was geringd? De code, beginnend met BL222, was inderdaad van de ringenserie die in dit project wordt gebruikt. Meteen dezelfde middag ging Annelies naar de Elsgeestpolder en met veel geduld wist ze de hele code te fotograferen en af te lezen: BL22262. Het is een bijzondere prestatie om op zo'n ringetje, 2,3 mm in diameter, cijfers en letters af te lezen. Veel mensen zouden dat in de hand al niet kunnen zonder leesbril. Dus laat staan een vogel die in het vrije veld rondloopt en vliegt en vrijwel nooit stil zit. Een bijzondere prestatie!

Gele Kwikstaart in drie levensfasen – linksboven uit het ei 26 mei 2023 (Leeweg), rechtsboven 7 dagen oud 2 juni 2023, linksonder volwassen in broedterritorium 19 april 2025 (Elsgeesterpolder)

De Gele Kwikstaart was op 2 juni 2023 als nestjong geringd in een perceel Tulpen in de Zwetterpolder aan de Leeweg te Noordwijkerhout. Hij was toen 7 dagen oud en zat in een nest met in totaal 5 jongen. Bij het ringen fotografeer ik altijd één van de jongen ter documentatie. Toevallig lijkt dat in dit geval precies de vogel te zijn die Annelies bijna 2 jaar later fotografeerde. De Gele Kwikstaart in de Elsgeesterpolder was een man en bleek daar te broeden. Op 29 mei 2025 was hij druk in de weer met voer slepen naar een nest met jongen ergens in de Tulpen. Dit was 4,7 km van waar deze vogel twee

seizoenen zelf eerder uit het ei was gekropen. Dat lijkt geen grote afstand maar het is goed te bedenken dat deze vogel al twee keer duizenden kilometers tussen de Bollenstreek en het overwinteringsgebied in West-Afrika heen en weer moet zijn gevlogen.

We hebben hier dus een geval waarbij we heel exact de afstand weten tussen de geboorteplek en waar hij zich heeft gevestigd als broedvogel. Dat gebeurt niet vaak en voor zover ik kon zien is daar in Nederland nog geen eerder voorbeeld van. Tegelijkertijd is dit wel precies wat je verwacht. We ringen elk jaar nestjongen van Gele Kwikstaarten, maar in de onderzoeksperecelen zien we die nooit terug. Wel de ouders. Die zijn heel honkvast en komen als het even kan terug naar hetzelfde perceel. Daar bouwen ze soms op maar tientallen meters van het vorige jaar weer hun nest. Als de jonge vogels hun eerste reis naar West-Afrika hebben overleefd dan keren ze niet terug naar hun geboorteperceel maar vestigen zich waarschijnlijk een paar kilometer verderop. Dat is ook logisch want zo voorkomen ze inteelt in de populatie. De 4,7 km 'verplaatsing' van deze vogel vanaf zijn geboorteplek bevestigt dat dit inderdaad zo werkt bij Gele Kwikstaarten. We zien zelf nooit geringde nestjongen terug omdat ze net een paar kilometer verderop uit ons gezichtsveld raken. Dankzij het geduld van Annelies om de ring te fotograferen hebben we nu wel een unieke terugmelding

Maar we kunnen nog een stap verder. Behalve de jongen konden van dit nest in 2023 ook de oudervogels geringd worden. Zetten we vader en zoon naast elkaar dan valt op dat ze vrijwel hetzelfde koppatroon hebben. Beide hebben oordekveren die donkerder zijn dan de bovenzijde van de kop en hebben geen wit in de oordekveren, behalve een half wit maantje onder het oog, de tint grijs van de kop en de tint geel van de onderzijde zijn hetzelfde en beide hebben de hele keel en kin geel. Nu zou je zeggen, ziet iedere Gele Kwikstaart er niet zo uit? Dat is niet zo. Als je ze in het veld goed bekijkt dan variëren de bovengenoemde kenmerken tussen individuen. Zelfs zoveel dat je in het veld een aanzienlijk deel van de individuele mannen met redelijke zekerheid uit elkaar kunt houden. Vaak nog wel met een slag om de arm want ze zijn beweeglijk en de lichtval is soms anders. Maar je ziet dan toch dat zo'n herkenbare vogel met bijvoorbeeld een wat lichter grijze kop, gele keel met witte kin en de grote vlek in de oordekveren altijd op dezelfde plek in het perceel zit, in zijn territorium. Dat vader en zoon op ieder van de kenmerken zo op elkaar lijken geeft aan dat het koppatroon wellicht erfelijk wordt doorgegeven. Daarvoor zou je natuurlijk ook DNA van de vogels moeten afnemen. Van de Boerenzwaluwen weten we inmiddels dat niet alle jongen in het nest van de voerende ouder hoeven te zijn. Dat is onder zangvogels een heel gebruikelijk patroon en waarschijnlijk ook bij Gele Kwikstaarten. Deze twee vogels lijken in elk geval sprekend op elkaar dus dit kunnen heel goed echt vader en zoon zijn.

Vader en zoon. Links Gele Kwikstaart man BL22238 op 7 mei 2023, rechts man BL22262 op 19 april 2025, als nestjong geringd in 2025 in het nest waar BL22238 aan het voeren was.

Workshop natuurtekenen 15 november 2025

Jaap Eisenga

Enthousiast gingen we, nadat we een opgezette vogel, vos of een ander object hadden gekozen, aan de slag om onder deskundige leiding van kunstenares Anita Walsmit Sachs een mooie tekening te maken. De bedoeling is op ware grootte het gekozen object te tekenen. Door Anita werd uitgelegd hoe je op afstand met een meetlatje de afmetingen van bijvoorbeeld een vogel over kan brengen. Steeds goed kijken en meten, ja het gaat lukken. Samen geluncht. Toen aan de slag om kleurnuances aan te brengen, ook met potlood. We waren verrast dat we mede door de professionele leiding van Anita blij en tevreden waren over onze kunstwerken.

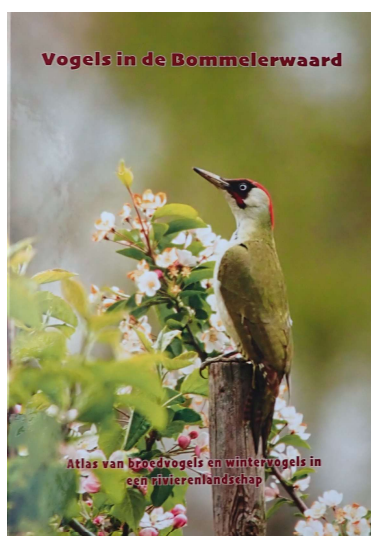

Resultaten van de workshop natuurtekenen

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van Dijk

van Altena C., de Mooij A.M., van Tuijl C., van Balken A.C. & Sierdsema H. 2025. **Vogels van de Bommelerwaard. Atlas van broedvogels en wintervogels in een rivierenlandschap.** Uitgave van de Natuurwacht Bommelerwaard, Zaltbommel. 384 pagina's. Prijs € 37,50. Verkrijgbaar bij Tourist Info en Bruna Zaltbommel of via e-mail naar atlas@natuurwachtbommelerwaard.nl.

Dankzij Hugo Langezaal kon deze interessante streekavifauna aan ons boekenbezit worden toegevoegd. Het onderzochte gebied in dit boek is ruim tweemaal zo groot als het deel van de Duin- en Bollenstreek dat op broedvogels geïnventariseerd werd voor ons boek 'Tussen tulpen en de zee' (2011). Het is een topprestatie dat het veldwerk in enkele jaren met 30 tellers werd uitgevoerd en dat het boek zo snel na de laatste telperiode (winter 2024/2025) al kant en klaar gepresenteerd kon worden. Er is dan ook van een strakke regie sprake geweest wat het veldwerk betreft. Elk van de 188 km-hokken moest tweemaal in het voorjaar en tweemaal in de winter gedurende één klokkuur worden onderzocht. Die vier bezoeken moesten plaatsvinden in de perioden 1 april – 15 mei / 16 mei – 30 juni wat het voorjaar betreft en in de perioden 1 december – 15 januari / 16 januari – 1 maart wat de winterperiode betreft. Daarnaast werden soortspecifieke inventarisaties uitgevoerd voor groepen als uilen en roofvogels. Alle gegevens werden direct ingevoerd met Avimap. Dankbaar werd ook gebruik gemaakt van gegevens uit de Sovon-metnetten, LiveAtlas en waarneming.nl.

De hiervoor genoemde perioden voor broedvogels en wintervogels maken direct duidelijk dat het onderzoek zich beperkte tot drie maanden in het voorjaar en drie maanden in de winter.

Vogels die in maart en in de periode juli-november van de Bommelerwaard gebruik maakten, komen er bekaaid vanaf. Ze komen aan bod in een hoofdstuk van 20 pagina's

achterin het boek. Het gaat daarbij om doortrekkers als Bosruiter, Oeverloper, Visarend en Zwarte Ooievaar. De hoofdmoot van dit boek vormen de uitvoerige soortbeschrijvingen van broedvogels en wintervogels. Bij elke soort zijn twee foto's geplaatst, meestal genomen in het onderzochte gebied. Voor zowel broedvogels als wintervogels worden aantalschattingen gegeven voor de gehele Bommelerwaard en ter vergelijking ook voor geheel Nederland. In de goed leesbare teksten wordt ingegaan op het favoriete biotoop en op zaken die van belang zijn bij het duiden van voor- of achteruitgang. Een fraai onderdeel van de soortbespreking is de verspreidingskaart. Bij

soorten die jaarrond voorkomen zijn twee kaarten onder elkaar geplaatst. Frappant zijn soms de verschillen tussen de broedverspreiding en de winterverspreiding. Dat is bijvoorbeeld het geval bij koloniebroeders als Aalscholver, Blauwe Reiger en Grote Zilverreiger. Ze broeden in slechts enkele kolonies, maar zijn in de winter overal aan te treffen.

Bij het bekijken van al die kaartjes valt op dat bepaalde gebieden bijzonder interessant zijn. Dat gaat dan om grote gebieden in de uiterwaarden waar de laatste decennia natuurontwikkeling heeft plaatsgevonden. Bij nieuwe natuur langs de rivieren denken we vaak meteen aan de Gelderse Poort ten oosten van Nijmegen, maar ook langs de randen van de Bommelerwaard zijn fraaie natuurgebieden te vinden. Daarbij gaat het niet alleen om de reeds lang bekende Kil van Hurwenen, maar bijvoorbeeld ook om de nieuwe natuur bij Slot Loevestein. Een tip voor onze excursiecommissie om eens een excursie naar dit gebied te organiseren.

Kees Mostert (eindredactie) 2025. Zoogdierenonderzoek in Zuid-Holland, 1985 – 2025.

Uitgegeven door de Zoogdierenwerkgroep Zuid-Holland. 198 pagina's. Prijs € 10 Info via info@zwgzh.nl

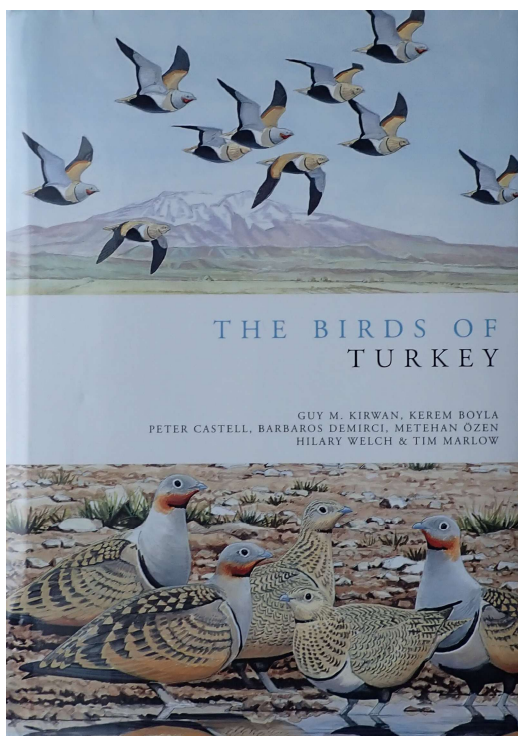
Met dank aan Bart Noort werd de Jan Verwey Bibliotheek verrijkt met een bijzonder interessant boek over het onderzoek naar de verspreiding en de leefwijze van zoogdieren in Zuid-Holland. In de afgelopen 40 jaar zijn er

enorme veranderingen geweest in de Zuid-Hollandse zoogdierfauna. Daarbij kan worden gedacht aan de komst van Vossen, Boommarters en Otters. Spectaculair is de groei geweest van wat er dankzij bat-detectors bekend is geworden over de verspreiding van vleermuizen. Ruim de helft van de bijdragen is geschreven door Kees Mostert, de bioloog uit Delft die in het verleden diverse keren een lezing bij ons verzorgde. Bij de stukken over vleermuizen komen we regelmatig bijdragen van Bart Noort tegen.

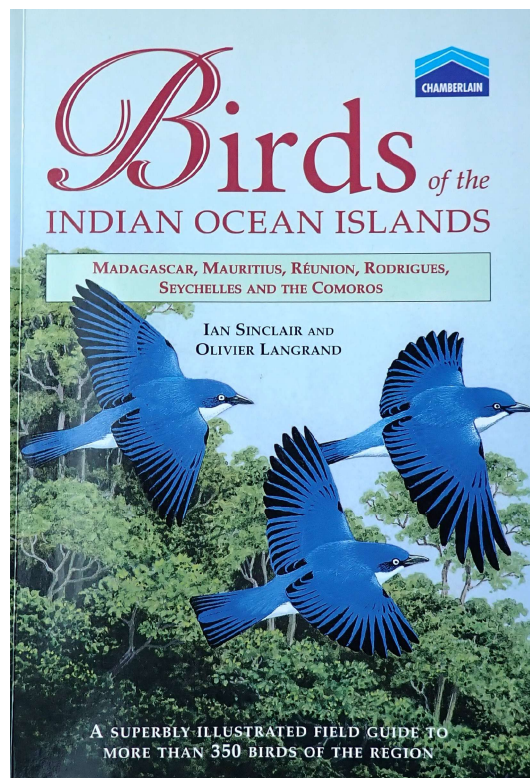
Het aardige van deze gevarieerde bundel is dat ook aandacht wordt besteed aan zaken als het uitpluizen van braakballen van uilen en in verband daarmee de terugkeer van de Kerkuil, een belangrijke braakbalproducent, als broedvogel in Zuid-Holland. Bij de vleermuizen trof mij de bijdrage over de waargenomen trek van de Rosse Vleermuis op vogeltelpost 'de Vulkaan' bij Kijkduin. Ook de ontdekking van de eerste, zeer grote kolonie van de Kleine Dwergvleermuis laat zien dat er in de zoogdierenwereld een dynamiek bestaat waarvan vogelaars vaak geen weet hebben.

G.M. Kirwan, K.M. Boyla, P. Castell, B. Demirci, M. Özen, H. Welch & T. Marlow 2008. **The Birds of Turkey**. Uitgever Christopher Helm, London. 512 pagina's. Prijs € 63 (bij Bol.com).

Dit boek, dat wij cadeau kregen van Kees Brinkhuis, is geen veldgids die je kunt gebruiken voor het op naam brengen van vogels die je tegenkomt tijdens een reis in Turkije. Daarvoor is de bekende ANWB Vogelgids van Europa te gebruiken, want ook alle soorten van Turkije en het Midden-Oosten zijn hierin afgebeeld en beschreven.

Het boek begint met een hoofdstuk over de verschillende landschappen van Turkije. Hierin zijn 80 foto's van karakteristieke landschappen en de daar thuishorende vogelsoorten opgenomen. Bij elke soortbeschrijving wordt naast de Engelse, Turkse en wetenschappelijke naam ook de naam in het Nederlands, Zweeds, Frans en Duits gegeven. De tekst bij elke soort is zeer uitgebreid en gaat in op zaken als beschermde status, broedverspreiding, populatie-ontwikkeling, trekgedrag en eventuele subspecies.

Ian Sinclair & Oliver Langrand 1998. **Birds of the Indian Ocean Islands**. Struik Publishers Ltd Cape Town. 184 pagina's. Tweedehands, ook de latere herdrukken, te krijgen voor € 20 tot € 26.

Dit boek, verkregen via een anonieme schenker, behandelt de vogels van een bijzonder interessant gebied. Behalve van het grote eiland Madagascar wordt ook de avifauna behandeld van eilanden als Mauritius, de Seychellen en de Comoren. Deze praktische veldgids is prachtig geïllustreerd door bekende kunstenaars als Hilary Burn en Peter Hayman. Bij het horen van Mauritius denkt iedereen direct aan de uitgestorven Dodo, maar het gebied kent gelukkig veel endemische soorten die niet uitgestorven zijn. Miljoenen jaren geleden raakte Madagascar geïsoleerd van het Afrikaanse continent wat leidde tot het ontstaan van soorten die alleen daar te vinden zijn. Naast deze endemische soorten zijn in het boek ook verrassend veel Europese trekvogels te vinden. Een extraatje voor vogelaars in dit gebied vormt het ruime aanbod van zeevogels zoals albatrossen, stormvogels, keerkringvogels en fregatvogels.

Galerie

Marijke Bannink

Mijn naam is Marijke Bannink. Ik ben een echte Haarlemse mug (hoe toepasselijk), maar woon al 45 jaar in Noordwijk. Mijn opleiding volgde ik aan de Vrije Academie in Den Haag en de Hogeschool voor de kunsten in Amsterdam.

Ik heb 30 jaar les gegeven in schilderen/tekenen en kunstbeschouwing in verschillende eigen ateliers. Op dit moment heb ik een atelier aan huis, geef ik minder les en schilder en teken ik puur voor mijn eigen genoegen. Ik werk in verschillende technieken: aquarel, olie, eierpigment, potlood/krijt en steeds meer in gemengde technieken.

De Strandloper heeft gekozen voor een aantal van mijn tekeningen met insecten. Mijn interesse in insecten ontstond in de tijd dat ik een atelier had in het voormalig Zilveren Kruis-gebouw in Noordwijk. Dat lag in het souterrain, vrij diep onder de grond. Een prachtige plek. Maar ik was nooit alleen: er waren muizen, ratten, egels, mollen, dode vogels en heel veel insecten. Ik heb ze allemaal getekend en geschilderd en vooral insecten vond en vind ik heerlijk om te doen.

Hieronder een aantal voorbeelden.

Tekening van de dode bij

Op deze tekeningen is een bij afgebeeld die in doodsnood verkeerde en die ik tot mijn verdriet niet kon redden, ook niet met een beetje suikerwater. Hij (zij?) was prachtig. Ik heb de bij, na overlijden, voorzichtig op een wit papiertje geschoven en ben aan de slag gegaan. De tekeningen hebben een groot formaat, 100x70 cm.

Tekening van de Bij op klein formaat

Ik heb deze Bij uiteraard uitgebreid gefotografeerd en later heb ik de foto's gebruikt voor twee kleinere tekeningen. Eén macro-foto van de bij op z'n rug was super scherp. Ik zag details die ik met het blote oog niet kon zien. Leve de fotografie! Er lagen ook talloze dode vliegen in alle soorten en maten. Als ik na het weekend het atelier binnenkwam, zag ik ze al van verre in de vensterbank liggen.

Dode Vlieg

Het andere gespuis

In de hoeken en gaten van het souterrain trof ik ook nog hele families spinnen, torren en ander gespuis aan. Omdat ik mijn camera altijd in de aanslag had, heb ik voor de rest van mijn leven genoeg materiaal en inspiratie voor het tekenen van insecten!

Werk van Marijke Bannink is te zien en te koop bij Galerie en Kunsttuin Bollenstreek.

Broedvogelinventarisaties in de Noordduinen en de start van het BMP

Jelle van Dijk

In december 2025 verscheen in digitale versie het jaarverslag van de broedvogelinventarisaties, die waren uitgevoerd in het voorjaar van 2025 (Strandloper 57^e jaargang nummer 5). Dat dit nog in hetzelfde jaar kon gebeuren heeft te maken met de digitale invoer van de gegevens en de snelle verwerking hiervan door Sovon. In dit artikel wordt ingegaan op het inventariseren van broedvogels, voordat Sovon in 1983 startte met het Broedvogel Monitoring Project.

Het begon in de Noordduinen

Het groepje Noordwijkers, dat in 1966 besloot een eigen club op te richten, bestond uit vogels van diverse pluimage. Enkelens waren lid van 'Vogellust', de plaatselijke vereniging van volièrehouders. Behalve voor kooivogels hadden zij ook belangstelling voor zangvogels in de vrije natuur, de zogenaamde wildzang. Al voor 1966 organiseerden ze af en toe excursies naar mooie natuurgebieden zoals het Zwanenwater in Noord-Holland en het vogeleiland De Beer bij Hoek van Holland (Schaap, 2011). Tot de oprichting van een echte vogelwerkgroep kwam het pas toen men in 1966 besloot de Noordduinen op broedvogels te inventariseren.

Omdat niemand wist hoe je zoiets moest aanpakken, zocht men contact met Henk van Dongen in Den Haag. Van Dongen was de organisator van het broedvogelonderzoek in Meijndel, dat al in 1958 van start was gegaan. De samenwerking met Van Dongen kwam tot uiting in de naam van de nieuwe vogelclub: 'Vogelwerkgroep Noordwijk. Afdeling van de Vereniging voor Vogelbescherming Den Haag en omstreken'. Begin 1968 stond men op eigen benen onder de naam 'Vereniging voor Vogelbescherming Noordwijk'. Deze naam werd uitgebreid tot de huidige naam 'Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming' in het najaar van 1973 na een succesvolle actie tegen de aanleg van een groot parkeerterrein in de duinen bij strandafrit 22. Voor we nader ingaan op de methodiek van het inventariseren van broedvogels rond 1966, volgen eerst enkele opmerkingen over hoe voor die tijd gepoogd werd een goede indruk te krijgen van de broedvogelstand.

Nesten zoeken

Dat er veel bekend is over de broedvogelstand van Noordwijk en omgeving in de periode 1915-1926 is te danken aan het enthousiasme van Jan Verwey (1899-1981). Met een aantal vrienden besloot hij nesten te gaan zoeken, niet zoals toen gebruikelijk was om een eiverzameling aan te leggen, maar om een goede indruk te krijgen van de verspreiding van de broedvogels. Het bijzondere daarbij was, dat Jan Verwey alle vondsten noteerde en daarover publiceerde in het blad De Levende Natuur.

Dankzij die artikelen kunnen wij ons nu nog een aardig beeld vormen van de broedvogelstand in die jaren. Zo vermeldt het verslag over 1916 onder andere de volgende nestvondsten: Veldleeuwerik 27, Kneu 76, Merel 55, Zanglijster 58 en Tuinfluiter 15. In de verslagen van Jan

Verwey worden ook opmerkingen gemaakt over het aantal eitjes per nest en over het aantal nesten dat uitgevlogen jongen opleverde (Verwey, 1917).

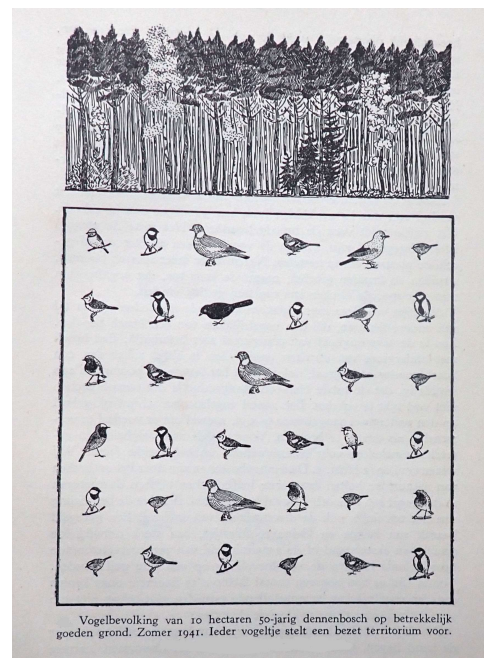
Methode Tinbergen

Na 1925 verlegde de aandacht zich van het nesten zoeken naar het vaststellen van een territorium. Dat is het gebied waar een vogelpaartje nestelt en dat tegen soortgenoten verdedigd wordt. In ons land is het vooral Luuk Tinbergen geweest die met het zelf geïllustreerde boekje 'Vogels in hun domein' (1941) hier de aandacht op vestigde.

Tinbergen stortte zich op het inventariseren van zangvogels in tientallen proefvlakken, gelegen in allerlei bostypen rond Hulshorst op de noordelijke Veluwe. Hij wilde een schatting maken van het aantal potentiële prooien voor de Sperwer. In 1946 promoveerde hij op het proefschrift 'De Sperwer als roofvijand van zangvogels', nog steeds de moeite waard om door te nemen. De methode, die Tinbergen gebruikte voor het inventariseren van zangvogels lijkt heel eenvoudig en bestaat kort gezegd uit de volgende richtlijnen:

1. Sta een uur voor zonsopkomst op.
2. Noteer elke zingende vogel op een veldkaart.
3. Herhaal dit enkele malen.
4. Stel het aantal territoria vast door clustering.

Luuk Tinbergen merkte terecht op, dat deze methode moeilijker is dan het lijkt. De zangactiviteit kan van dag tot dag en van uur tot uur verschillen. Ook zijn de grenzen van een territorium soms niet of nauwelijks aan te geven. Verder kunnen doortrekkende vogels het beeld vertroebelen.

Tekening uit boek van Luuk Tinbergen

Methode Meijndel

In 1955 begon in de duinen bij Wassenaar een grootscheepse vergraving ten behoeve van de inundatie van duinpannen voor de waterwinning. Dit was voor een aantal Haagse vogelaars het startsein om een breed

broedvogelonderzoek in Meijndel op te zetten. Het ging daarbij om een gebied van zo'n 700 ha. Henk van Dongen van de 'Vereniging voor Vogelbescherming Den Haag en omstreken', stelde een paar regels op voor het verkrijgen van betrouwbare gegevens. In de eerste plaats moest het onderzoek plaatsvinden in duidelijk begrensde kavels, ingetekend op veldkaarten. Met die kaart in de hand moest de vogelteller het kavel doorkruisen. De basis van het onderzoek vormden de 'vroeg-ochtendzang-tellingen' in de periode eind april – begin mei. Dat betekende volgens Van Dongen dat je echt een uur voor zonsopkomst in je kavel moest zijn. Volgens Van Dongen waren twee zangwaarnemingen op vrijwel dezelfde plaats in veel gevallen niet voldoende. Soms was volgens hem zelfs een vierde of vijfde bezoek nodig om de plaats van het territorium te bepalen. In het voorjaar van 1958 ging men van start.

Start van het onderzoek in de Noordduinen

Na gesprekken met Henk van Dongen begonnen de Noordwijkse vogelaars in 1966 met de broedvogelinventarisatie van de Noordduinen tot aan de Duindamseslag. Daarbij vond de eerste telronde pas plaats op 1 mei! Dat dit een nogal ongelukkig moment was voor een eerste telronde werd snel duidelijk in latere jaren toen een maand eerder begonnen werd. Zo steeg het aantal territoria van de vroeg in het seizoen zingende Heggenmus van 21 in 1966 naar 38 in 1967. Dit leidde er snel toe, dat in de lijst van 1966 veel aantallen van vroeger zangers tussen haakjes werden gezet. Kortom, al snel werd 1966 als een proefjaar beschouwd. In de periode 1967-1972 werd de broedvogelinventarisatie enthousiast voortgezet. Wat de verslaglegging betreft was er nog niet van een strakke coördinatie sprake. Aan de deelnemers werd gevraagd het aantal territoria te noteren op een voorgedrukte lijst, waarbij elke broedvogelsoort een eigen nummer had. Daarnaast was een kaart van het telgebied gewenst waarop de plaats van het territorium met het soortnummer genoteerd stond. Het duurde enkele jaren voordat de resultaten op de juiste manier werden ingeleverd. Voor de coördinatoren Jaap Vink en Arie Cramer moet het een flinke klus zijn geweest om na het broedseizoen een jaaroverzicht samen te stellen.

Contactorgaan voor vogelstudie der KNNV

Begin jaren zestig nam het aantal plaatselijke en regionale vogelwerkgroepen sterk toe. Daarbij waren zelfstandige vogelwerkgroepen, zoals de Noordwijkse vereniging, maar ook vogelaars binnen een plaatselijke KNNV-afdeling. Bij veel afdelingen van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging waren er werkgroepen, die zich bezig hielden met bijvoorbeeld vogels, planten, insecten of paddenstoelen. Veel vogelaars waren in die tijd geabonneerd op het zesmaal per jaar verschijnende tijdschrift 'Het Vogeljaar'.

Halverwege de jaren zestig sloegen de redactie van Het Vogeljaar en de vogelaars binnen de KNNV de handen ineen. Er moesten landelijke overzichten komen van min of meer schaarse soorten, waarbij iedereen een bijdrage kon leveren. De coördinatie kwam in handen van bevlogen vogelaars, die samenwerkten in het 'Contactorgaan voor vogelstudie der KNNV'. Zo verscheen in 1966 in Het Vogeljaar een oproep om gegevens in te sturen naar de

soortcoördinatoren (Philippona, 1966). Daarbij werden ook zeer beknopt telcriteria genoemd. Zo werd opgeroepen waarnemingen van de Torenavalk op te sturen naar Fred Koning met de aanwijzing: 'Tellingen van vliegende vogels in mei, minstens driemaal in bepaald gebied'. Voor de Geelgors vroegen J.J. Frieswijk & J. Reynders: 'Tellingen van zingende mannetjes in april en mei, ongeveer vijf keer'.

Het moge duidelijk zijn, dat eind jaren zestig nog niet gewerkt werd met duidelijke criteria wat betreft het inventariseren van broedvogels. Wel werden in de periode 1966-1972 op deze wijze van bijna 20 soorten gegevens verzameld. De coördinatoren publiceerden hun overzichten in Het Vogeljaar. Na enkele jaren werd wel duidelijk, dat dit niet de aangewezen methode was om tot landelijke overzichten te komen. Er moesten voor elke soort landelijke richtlijnen komen, was de conclusie. De KNNV pakte de handschoen op en publiceerde in 1973 de brochure 'Handleiding voor het inventariseren van broedvogels in Nederland'. De omslag naar het gebruik van broedzekerheidscodes en aanverwante zaken vond plaats na 1973 toen in West-Nederland met de richtlijnen van 'Randstad en Broedvogels' gewerkt ging worden, vrijwel direct gevolgd door de nieuwe organisatie SOVON (Stichting Ornithologisch Veld Onderzoek Nederland). In die richtlijnen was veel terug te vinden uit de KNNV-brochure.

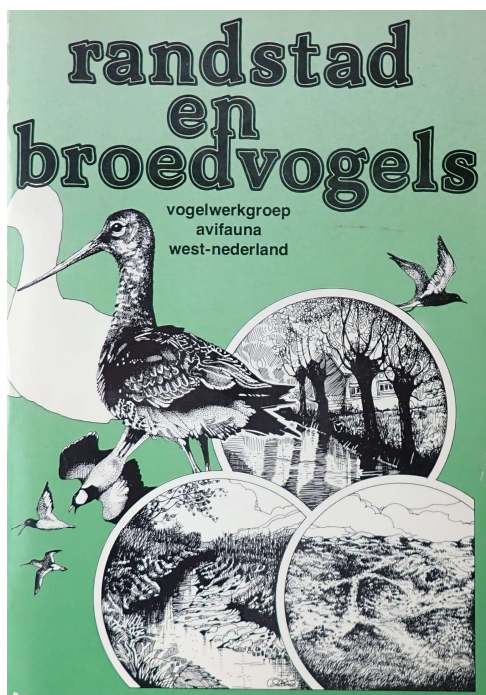
Randstad en Broedvogels

In 1973 besloten de Noordwijkse vogelaars mee te doen aan het project van de Vogelwerkgroep West-Nederland, dat moest leiden tot een broedvogelatlas van het gebied tussen het Haringvliet en het Noordzeekanaal. Daartoe werd het gebied ingedeeld in een groot aantal telgebieden, die flink wat groter waren dan de kavels in de Noordduinen. De vogeltellers werden met duidelijke criteria het veld in gestuurd. Zo was het tellen van nesten verplicht bij soorten als Boerenzwaluw en Huiszwaluw, maar niet bij soorten als Nachtegaal en Fitis, waar juist het aantal zangposten een goede indruk geeft van het werkelijk aantal broedparen. Bij de talrijke soorten mocht volstaan worden met een schatting van het aantal broedparen door het aangeven van een onder- en bovengrens. Voor de schaarse soorten moest het territorium zo nauwkeurig mogelijk op een kaart van het gebied worden aangegeven. Elk telgebied werd bij dit onderzoek in principe gedurende één broedseizoen onderzocht. Het project werd financieel ondersteund door de provincie Zuid-Holland. Niet alleen bij het maken van verspreidingskaarten, maar ook door het aanstellen van betaalde krachten in gebieden, waar geen vogelaars actief waren zoals grote delen van Goeree-Overflakkee. Dankzij deze steun lukte het om in de jaren 1973-1977 het gehele hiervoor genoemde gebied op broedvogels te inventariseren. De resultaten werden in 1981 gepubliceerd in het boek 'Randstad en Broedvogels'.

SOVON

Terwijl in de Randstad begonnen werd met inventarisaties voor een regionale vogelatlas, waren anderen bezig met het ontwerpen van een plan om geheel Nederland in kaart te brengen wat de verspreiding van broedvogels betreft. Dat deze twee projecten in goede harmonie werden uitgevoerd, is vooral te danken aan Luit Buurma, een van de oprichters

van SOVON, die ook actief was in de 'Werkgroep Avifauna West-Nederland'. Hierdoor kregen de vogeltellers voor 'Randstad en Broedvogels' een telformulier waarop ze met de SOVON-codes voor broedzekerheid hun gegevens ook volledig bruikbaar maakten voor het landelijke onderzoek van SOVON. Bij die codes kan gedacht worden aan bijvoorbeeld het cijfer 4 voor een zingende of baltsende vogel in geschikt habitat tot het cijfer 15 voor de vondst van een nest met eieren. Een groot verschil tussen beide projecten was dat de telgebieden voor Randstad en Broedvogels landschappelijke eenheden betrof en dat SOVON gegevens per 5x5 km atlasblok verzamelde. Ook stelde SOVON het maken van een aantalschatting niet verplicht, terwijl dat bij 'Randstad en Broedvogels' nadrukkelijk wel het geval was. De resultaten van het eerste SOVON-project, lopend in de jaren 1973-1977, werden al in 1979 gepubliceerd in de 'Atlas van de Nederlandse Broedvogels'.

Terug naar de Noordduinen

In 1978 werd het broedvogelonderzoek in de Noordduinen weer opgepakt. Omdat het onderzoek voor 'Randstad en Broedvogels' nieuwe medewerkers had opgeleverd, kon nu ook het duingebied tot aan de Noraweg jaarlijks geïnventariseerd worden. Er was zelfs zoveel capaciteit aan goede waarnemers bijgekomen, dat een groepje zich tot doel stelde het Zuid-Hollandse deel van de Amsterdamse Waterleidingduinen op broedvogels te onderzoeken.

Bij deze herstart van het onderzoek in kleinere kavels ging men, dankzij de ervaringen bij 'Randstad en Broedvogels', met strakkere richtlijnen werken dan bij de werkwijze waarmee men in 1972 was gestopt. Dit hield in, dat op een veldkaart per bezoek alle waarnemingen van vogels met territoriumgedrag werden genoteerd en dat na afloop van het broedseizoen deze kaarten naast elkaar werden gelegd om de verzamelde gegevens op soortkaarten over te brengen. Hierna moest door clustering het aantal territoria per soort worden bepaald. Hierbij werd tevens gebruik gemaakt van de broedzekerheidscodes, waarmee men

vertrouwd was geraakt in de voorgaande jaren. Op deze manier werd gedurende de jaren 1978 t/m 1983 het gehele duingebied tussen de Northgodreef en de Noraweg jaarlijks op broedvogels geïnventariseerd. De jaarverslagen voor de periode 1978-1983 werden opgesteld door Arie Cramer en Dick Hoek.

Op weg naar het Broedvogel Monitoring Project (BMP)

Binnen SOVON was na het uitkomen van de eerste broedvogelatlas de aandacht verlegd naar het volgende project: 'Atlas van de Nederlandse Vogels'. Voor elk atlasblok van 5 x 5 km moest per maand een lijst worden opgesteld van alle waargenomen vogelsoorten met daarbij een schatting van het aantal. Het onderzoek liep van 1 oktober 1978 tot 1 oktober 1983 en de resultaten verschenen in 1987 in een stevig boekwerk met als titel de naam van het project.

Bij de twee eerste SOVON-projecten ging het in de eerste plaats over het verkrijgen van een goed beeld van de verspreiding van vogelsoorten over Nederland. Bij beide projecten speelde het bepalen van het aantal een secundaire rol. Bij beide projecten mocht volstaan worden met het geven van schattingen.

Binnen de staf van SOVON werd echter wel degelijk gewerkt aan een methode voor broedvogelonderzoek, waarbij geen schattingen, maar betrouwbare aantallen kunnen worden verkregen. De problematiek die daarbij komt kijken, kwam uitvoerig aan de orde op de Landelijke Dag van 1980 in Nijmegen (van Dijk, 1981). Paul Opdam hield daar een lezing over de problematiek van het inventariseren van broedvogels. Naast de bij velen bekende variabelen zoals weersomstandigheden, spreiding van de telrondes over het broedseizoen, tijd van de dag en loopsnelheid van de onderzoeker, legde hij sterk de nadruk op de ervaring van de onderzoeker en het aantal benodigde telrondes om 90% van het werkelijk aanwezige aantal broedparen van een bepaalde soort op de kaart te krijgen. De lezing van Paul Opdam bracht Dick Hoek er toe om in zijn jaarverslag over de broedvogels in de Noordduinen in 1982 uitvoerig in te gaan op de door hem opgevraagde informatie over het aantal bezoeken en de daaraan verbonden tijdstippen. Met de bezoekfrequentie en het aantal uren per telronde zat het wel goed. Anders was het gesteld met de start van een telronde. Die bleek bij nogal wat tellers rond 07.00u te liggen, ongeacht of het maart of juni was! Geen wonder dat er grote verschillen te zien waren bij bijvoorbeeld de Merel, die vooral voor zonsopkomst is te horen. Verder bleek dat er weinig nachten en avondbezoeken waren afgelegd.

Duidelijke richtlijnen

In 1983 stuurde SOVON alle vogelwerkgroepen een belangrijk document: 'Handleiding Broedvogel-Monitoringproject', uitgegeven met steun van het CBS (Centraal Bureau voor Statistiek). In het jaarverslag van de broedvogelinventarisaties, uitgevoerd in 1983, ging Dick Hoek nadrukkelijk op de nieuwe criteria in. Zo komen we in zijn jaarverslag voor het eerst de nu bij elke inventariseerder bekende basisbegrippen als 'geldige waarnemingen' en 'uitsluitende waarnemingen' tegen. Voor lezers die deze begrippen niet kennen het volgende: Een geldige waarneming wijst op een mogelijk territorium, dat is een gebied dat tegen soortgenoten wordt verdedigd

en waar doorgaans ook nestbouw plaatsvindt. Een waarneming van een voedselzoekende Roodborst is nog geen 'geldige waarneming'. Het wordt wel een 'geldige waarneming' als die Roodborst zingt, maar dan wel binnen vastgestelde datumgrenzen, in het geval van de Roodborst de periode 30 april – 30 juni. Er overwinteren namelijk veel Roodborsten uit NO-Europa in ons land die hier ook zang laten horen. Pas als de zang valt binnen de datumgrenzen wordt de waarneming meegenomen in de bepaling van een territorium.

Met 'uitsluitende waarnemingen' bedoelen we dat de waarnemer op een bepaald punt in het terrein bijvoorbeeld twee Nachtegalen tegelijk hoort zingen. Die waarneming sluit uit dat beide zangers hetzelfde territorium bezetten. Heeft de waarnemer op een ander punt de ene keer een zingende Nachtegaal aan zijn linkerkant en een week later een zingende Nachtegaal aan zijn rechterkant, dan sluiten deze twee waarnemingen niet uit dat het hier gaat om één territorium.

Met het derde basisbegrip uit de SOVON-handleiding 'broedzekerheidscode' was vrijwel iedereen vertrouwd geraakt tijdens het veldwerk voor 'Randstad en Broedvogels' in de jaren zeventig. Hierbij betekent bijvoorbeeld code 3: 'waarneming tussen de datumgrenzen van een paar in geschikt broedbiotoop' en code 16: 'nest met jongen gezien'.

Start van het BMP-onderzoek

Voor deelname aan het BMP-project stelde SOVON als richtlijn, dat een BMP-plot, de nieuwe benaming voor een inventarisatiekavel, enkele jaren achtereenvolgend moest worden. In 1984 werd hiermee een begin gemaakt in

de Noordduinen ten zuiden van de Duindamseslag. In 1986 volgde het BMP-onderzoek in de Amsterdamse Waterleidingduinen waar vijf plots werden aangewezen. In 1987 volgden drie plots in de Coepelduynen. Ook bij de jaarlijkse broedvogelinventarisaties in Nieuw-Leeuwenhorst en landgoed Offem werd na 1985 volgens de BMP-richtlijnen gewerkt. Dat laatste gold ook voor gebieden, die toen nog niet vele jaren achtereenvolgens geïnventariseerd werden, zoals de Noordwijkse Golfclub en het terrein van het Zuid-Hollands Landschap in het Langeveld.

Literatuur

J. van Dijk 1981. De problematiek van het inventariseren van broedvogels. *Strandloper* 13(1): 10-12.

D. Hoek 1983. Voorlopig verslag van de broedvogelinventarisatie Noordduinen in 1982. *Strandloper* 14(1): 23-31.

J. Philippona 1966. Contactorgaan voor vogelstudie der KNNV. *Vogeljaar* 14(1): 83-84.

L. Schaap 2011. Excursies begin zestiger jaren. *Strandloper* 43(1): 24-26.

L. Tinbergen 1941. *Vogels in hun domein*. Scheltema & Holkema, Amsterdam.

J. Verwey 1917. De vogels van Noordwijk in 1916. *De Levende Natuur* 21: 408-421.

Tekening uit het boek van Luuk Tinbergen

LiveAtlas in de Zwitterpolder Boerenlandvogels in de bollen

Hein Verkade

De uitgave van de nieuwe vogelatlas in 2018 door Sovon vormde de afronding van jarenlang intensief vogelonderzoek in Nederland. Vele duizenden vogeltellers kwamen daarna weer wat ruimer in hun tijd te zitten. Om die leernte te vullen zocht Sovon naarstig naar een nieuwe teluitdaging die ook wat beter bij de huidige tijdgeest zou passen. Hoe kun je vogelaars binden zonder dat zij zich gebonden voelen. Het werd LiveAtlas. Je kunt meedoen zonder verplichte telinspanning en op diverse niveaus. De kilometerhokken van de vogelatlas vormen ook de basis van dit nieuwe project. Je vult daarna alles naar je eigen behoefte in. Het maakt niet uit hoe vaak je gaat tellen, in welk hok je gaat tellen en wat je gaat tellen. Het hoogste niveau vormt een telling die precies een uur duurt, waarin je alle habitats in het kilometerhok bezoekt, en alle vogels die je ziet of hoort in de app noteert. Theoretisch is het andere uiterste een losse waarneming van een vogel in datzelfde hok. Daartussen is alles mogelijk: je kunt langer of korter tellen, of niet alle habitats bezoeken. Dat wordt dan een variabele telling genoemd. Hoe dichter je bij het hoogste niveau telt, des te zwaarder de gegevens meewegen in de totaalresultaten bij Sovon.

Na wat proeven aan deze nieuwe telmethode raakte ik al snel enthousiast. Reeds voor de invoering van LiveAtlas waren er al gebieden in de streek waar ik vaker kwam om vogels te kijken en te tellen, zoals het dorp, het landgoed Offem en de Zwitterpolder. Deze tellingen bleken gemakkelijk in het format van LiveAtlas te passen. Het vormde ook een stimulans om buiten het broedseizoen de vogelbevolking op de kaart te zetten. In dit artikel worden de resultaten van vier jaar LiveAtlas in de Zwitterpolder gepresenteerd. Meer specifiek gaat het dan over kilometerhok 30-17-24 direct ten zuiden van de dorpskern van Noordwijkerhout. Omdat ik vooral nieuwsgierig was naar de vogels van het buitengebied bleven de vogels die in het dorp zaten buiten beschouwing. Het bleek ook onmogelijk alle vogels op het land binnen een uur op papier te krijgen. De keuze viel dus op een variabele telling. Om een goed overzicht van de vogelbevolking te krijgen, besloot ik twee keer per maand via een min of meer vaste route door het kilometerhok te lopen.

Gebiedsbeschrijving

Tuinbouw domineert het agrarisch gebruik in de Zwitterpolder. De belangrijkste gewassen die er worden geteeld, zijn Tulpen, Narcissen en Hyacinten. Maar er verschijnen steeds meer andere gewassen in het gebied zoals, Calla's, Dahlia's en vaste planten als Vrouwenmantel en Ridderspoor. Ondanks diverse aanwezige kassen heeft het gebied nog steeds een open karakter. De ontwatering loopt via een stelsel van kaarsrechte slootjes en greppels. De enige sloot van betekenis is de Zanderijvaart. Op meerdere percelen vinden twee teelten per jaar plaats en tussendoor ligt er regelmatig een deel braak. Hierop wordt soms haver als tussengewas ingezaaid. De Zwitterpolder wordt dus intensief bewerkt en er is altijd wel ergens een tractor actief en zijn er groepen mensen aan het werk. De spuit gaat regelmatig over de velden en er worden geen maatregelen genomen die de biodiversiteit of het natuurlijk karakter bevorderen. Kortom: heel regulier agrarisch land en kenmerkend voor de Bollenstreek.

Dit soort landschappen wordt door de gemiddelde vogelaar gemeden en als ik vertel dit toch regelmatig te bezoeken, wordt ik soms meewarig aangekeken.

Het boerenland heeft een slechte naam onder vogelaars en dat merken ze bij Sovon ook. Zij hebben moeite tellers voor het agrarisch land te vinden. Maar dat heeft Sovon ook deels aan zichzelf te wijten. In publicaties komt stevast naar voren wat er niet zit, maar wel gezeten heeft in het boerenland. Dat enthousiasmeert de gemiddelde teller niet het akkerland of weiland in te gaan. Moerassen, wadden, duinen en bossen winnen het dan al gauw. Maar er zitten wel degelijk vogels in het akkerland, al is er best ook veel verloren. Het was voor mij een uitdaging te zien welke vogels zich, ondanks maar ook dankzij de agrarische activiteiten, wel weten te handhaven. Alle kwekers, en ook de steeds wisselende onderhuurders, vonden het prima hun landerijen op alle momenten te betreden. Het leverde regelmatig een goed gesprek op, waarbij geen enkel onderwerp werd gemeden. Sommigen bleken verrassend veel vogelkennis te hebben.

Resultaten

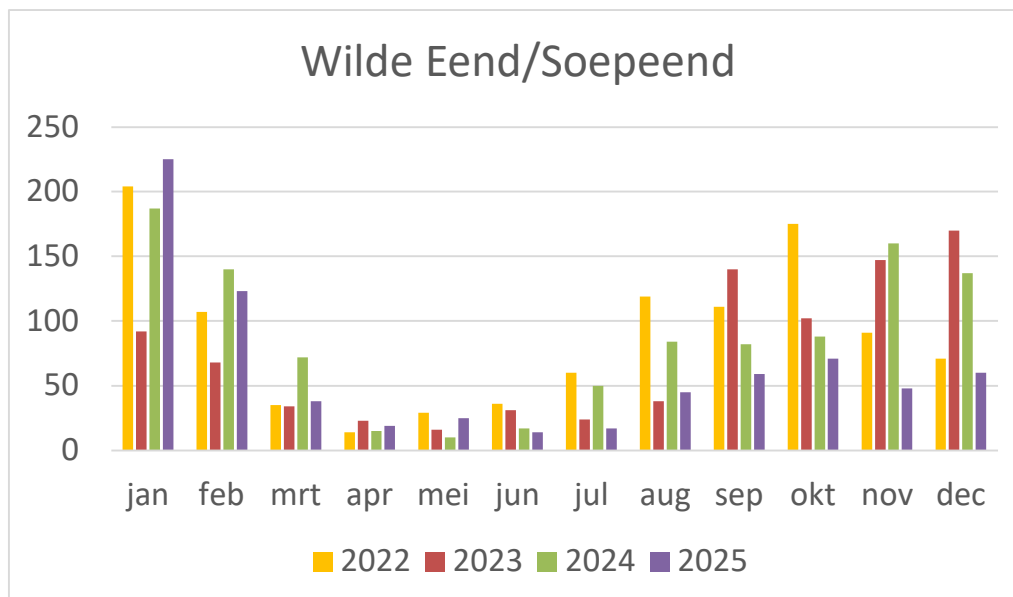
In dit overzicht worden de resultaten per soortgroep behandeld. Meestal werden twee en soms drie tellingen per maand uitgevoerd. In dit verslag wordt steeds het hoogste aantal van een soort in die maand aangehouden. In het voorjaar werden de broedvogels ook gevolgd, waardoor een redelijk overzicht van de aantallen, en soms ook aanwijzingen voor het broedsucces, werd verkregen. Vogels zonder binding met het agrarische land werden, net als overvliegende vogels, wel in de app ingevoerd maar niet in dit overzicht meegenomen.

Eenden

De talrijkste watervogel in de Zwitterpolder is de Wilde Eend. Hieronder worden ook de zogenaamde Soepeenden gerekend. Deze merkwaardige naam staat voor een bonte verzameling hybriden van gekweekte rassen die de Wilde Eend als stamvader hebben. Door de grote variatie is het onderscheid soms lastig te maken. Van het totale aantal kon 19,8% tot deze subgroep worden gerekend.

De hoogste aantallen worden in de winter geteld. De meeste Wilde Eenden concentreren zich in de Zanderijvaart en de Maandagsche Wetering hier dwars op. Op het kruispunt van deze waterwegen ligt al jaren een purriehoop. Dit is streekjargon voor een soort composthoop die bestaat uit allerlei restafval uit de tuinbouw. Deze hoop werkt als een magneet op overwinterende watervogels. Naast Wilde Eenden trekt deze hoop ook veel Waterhoentjes, Meerkoeten en in de zomer Witte Kwikstaarten. Het aantal Wilde Eenden in de polder komt in de winter soms boven de 200 vogels uit, om daarna geleidelijk tot onder de 10 exemplaren in de zomer te zakken (fig.2). Die laatste betreffen vaak vrouwtjes met pullen. De wat lagere aantallen eind 2025 zijn het gevolg van (bouw)werkzaamheden vlak naast de purriehoop.

Figuur 2. Het aantal Wilde Eend/Soepeend per maand in de jaren 2022-2025.

De Krakeend is jaarrond aanwezig, met de hoogste aantallen in de wintermaanden, met maandmaxima die steeds rond de 30-50 schommelen. De meeste Krakeenden zijn te vinden in de Zanderijvaart (maar niet rond de purriehoop) en in de slootjes in een schapenweide aan de zuidzijde van het kilometerhok.

In diezelfde slootjes is in de wintermaanden een min of meer vaste groep van 20-40 Smienten te vinden. Waarschijnlijk gebruiken zij de weides rondom als plek om te foerageren. Naast deze eenden en af en toe een paar Scholeksters, zijn deze weides verder vooral leeg.

Patrijs

De grootste uitdaging is het vinden van Patrijzen. Ze zijn er waarschijnlijk altijd, maar laten zich maar moeilijk zien. Er zit standaard één paartje. Dit paartje wist in 2022 acht en in 2024 zes jongen vliegvlug te krijgen. In de andere twee seizoenen werden geen jongen gezien. Als je Patrijzen in de kijker krijgt, is dat meestal een achter elkaar hollend paartje in het pad tussen de bollen, maar je kunt ze op de meest onverwachte plekken tegenkomen, zoals in de siertuin voor het woonhuis van een kweker. Net als een aantal andere soorten profiteert de Patrijs van de onkruidzaden in de paden en tulpenbedden in de zomer.

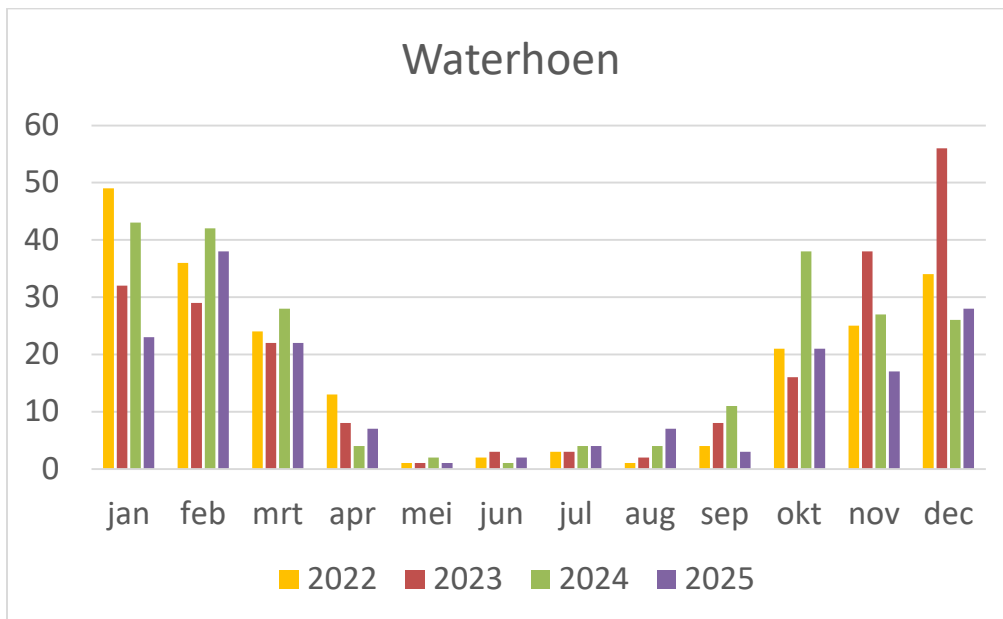
Rallen

De Meerkoet en het Waterhoen zijn beide jaarrond aanwezig in de polder. De grootste concentraties zijn meestal op en rond de purriehoop te vinden. De hoogste aantallen worden in de winter bereikt, wanneer beide soorten met 25-50 vogels aanwezig zijn (fig. 3).

Patrijzen - Noordwijkerhout oktober 2025 - Foto: George Hageman

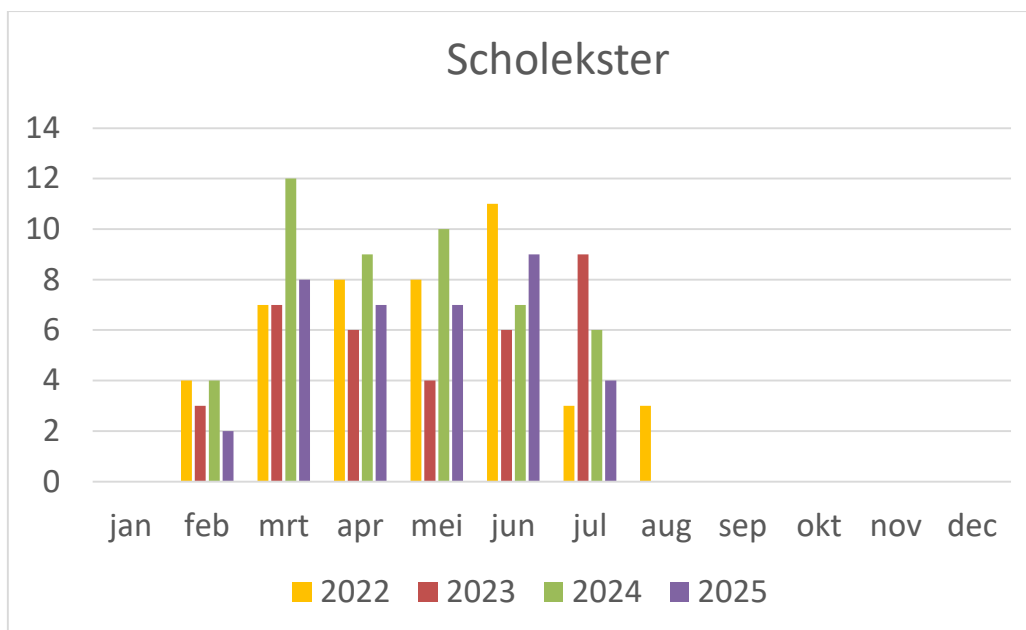

Figuur 3. Het aantal Waterhoentjes per maand in de jaren 2022-2025.

Vooral het aantal Waterhoentjes is opvallend. Meestal houden zij zich in de winter in waterrijk weidegebied op. Rond de purriehoop is, op enkele graspaden na, geen weiland in de buurt. Kennelijk biedt het bollenafval genoeg alternatief. Waterhoentjes broeden met enkele paren in het kilometerhok, de Meerkoeten met wat meer.

Steltlopers

Scholeksters zijn vaste broedvogels van het kilometerhok. In februari verschijnen de eerste vogels. Het betreft ieder jaar drie tot vijf paren die regelmatig ook jongen vliegvlug krijgen. Dat zijn bijna altijd twee jongen. De favoriete broedplaatsen zijn braakliggende akkers, bollenvelden en net ingeplante velden met ridderspoor. Na de broedperiode zijn zij in augustus weer verdwenen (fig. 4).

Figuur 4. Het aantal Scholeksters per maand in de jaren 2022-2025.

De Kievit volgt vrijwel hetzelfde patroon als de Scholekster. Het grote verschil is dat de vier tot vijf paren soms meerdere legfels produceren, maar dat er vrijwel nooit een jong vliegvlug wordt. Het lijkt een voorbeeld van een sinkpopulatie. Ieder jaar proberen de vogels het opnieuw en het trekt waarschijnlijk ook vogels van buiten het gebied aan. Buiten het broedseizoen verblijft soms een groep van enkele tientallen vogels kort op het land.

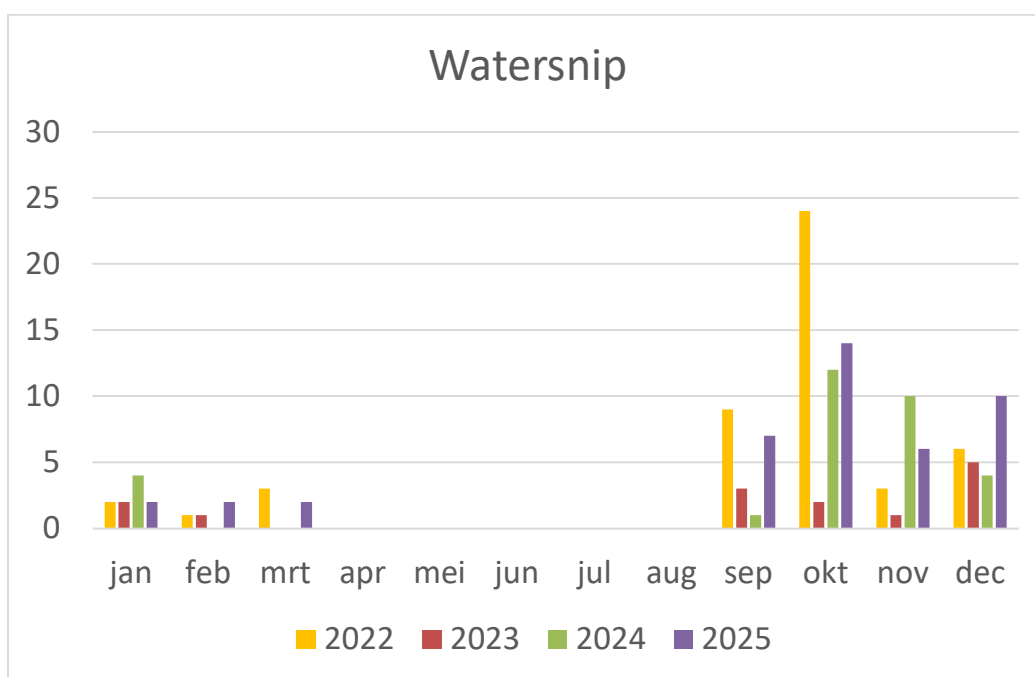
De Kleine Plevier broedt jaarlijks met één paar in het gebied, vaak in de buurt van Kieviten. Zij brengen regelmatig wél jongen groot.

Zwetterpolder Noordwijkerhout. Nest van een Kleine Plevier.

Buiten het broedseizoen is de polder vooral van belang voor doortrekkende Watersnippen. De eerste vogels arriveren in september en dit gaat door tot in december. Tijdens het hoogtepunt van de najaarstrek in oktober verblijven er regelmatig 10-20 vogels (Fig. 5). Slootkantjes en braakliggende akkers zijn favoriet. Zeker wanneer het gewas, meestal een haversoort, op zijn retour is en meer open van karakter wordt, kun je soms groepjes opstoten met een enkele keer een Bokje ertussen. In de wintermaanden zitten er regelmatig enkele Watersnippen verspreid in het gebied. Witgatjes stoot je soms op uit de slootkantjes.

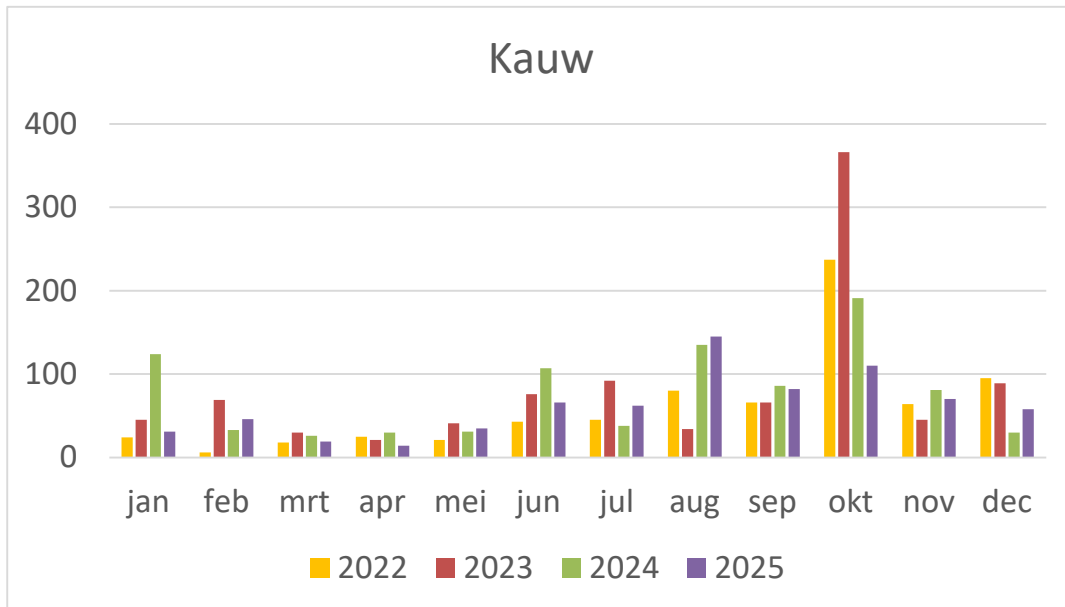
Figuur 5. Het aantal Watersnippen per maand in de jaren 2022-2025.

Kraaiachtigen en duiven

De Kauw is met stip de talrijkste soort binnen deze groep. Het hele jaar door zwerven groepjes Kauwen door de polder op zoek naar voedsel. In het voorjaar zijn de aantallen het laagst. In de overige maanden betreft het meestal 50-100 vogels met een opvallende piek in oktober (fig. 6). In deze maand liggen de bollen onder een vers strodek. Dit betekent een korte periode met extra voedsel.

De Zwarte Kraai is altijd aanwezig op de velden; meestal 5-10 vogels. Iedere winter stijgt dit aantal wel enkele keren tot boven de 20.

Foeragerende Houtduiven zijn overal in het kilometerhok te vinden. Meestal schommelt het aantal duiven tussen de 10 en 30 met uitschieters tot boven de 70 vogels.

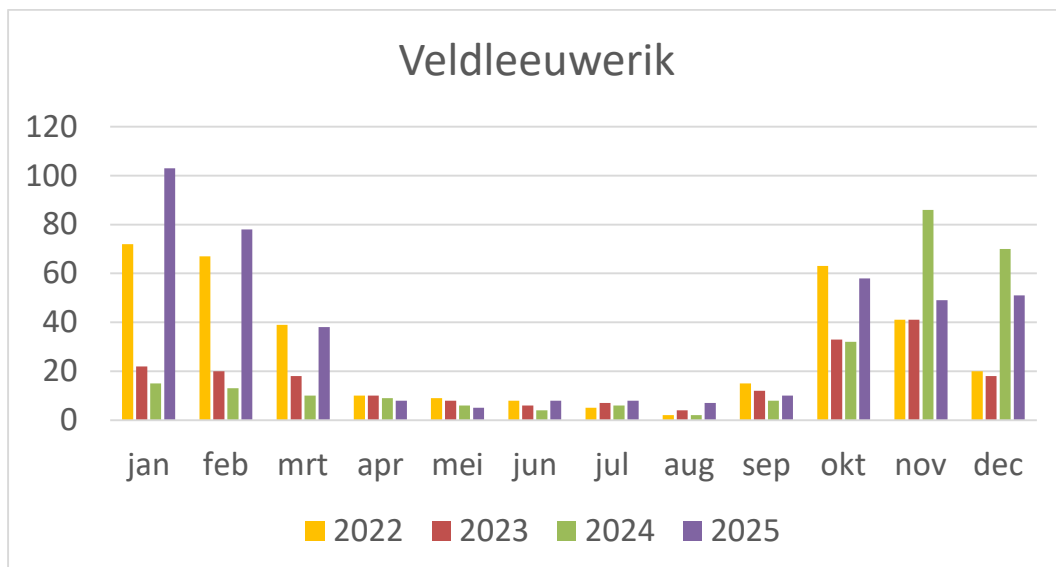

Figuur 6. Het aantal Kauwen per maand in de jaren 2022-2025

Veldleeuwerik en kwikstaarten

Geen dag zonder Veldleeuwerik. Dat omschrijft het voorkomen van de soort nog het best. Als broedvogel maar ook als overwinteraar is hij talrijk aanwezig. In februari verschijnen de eerste zangers boven de velden en dat verstomt pas begin augustus. In april-mei zijn regelmatig vier of vijf zingende vogels tegelijk in de lucht. Het aantal paren is moeilijk te schatten, maar ligt waarschijnlijk ergens tussen de vijf en acht paartjes. De nesten kun je overal tegenkomen en lijken een lichte voorkeur voor tulpenvelden en braakliggende perceeltjes te hebben. Maar percelen met Narcissen en Hyacinten worden zeker niet gemeden.

In de broedtijd zijn de vogels vooral in het gebied zelf actief. Een foeragerende oudervogel bleef meer dan de helft van de tijd op korte afstand in beeld op paden en in slootkantjes. De drie uitgelopen jongen werden om de drie-en-een-halve minuut gevoerd.

Figuur 7. Het aantal Veldleeuweriken per maand in de jaren 2022-2025

In augustus, de ruiperiode, zijn de Veldleeuweriken het minst actief. Je stoot dan af en toe een vogel op uit het veld. In het najaar verzamelen de vogels zich in steeds grotere groepen. De grootte van deze groepen varieert van jaar tot jaar. In 2022 en 2025 bestond de groep in januari en februari uit 60 tot 100 vogels en in 2023 en 2024 uit ca. 20 vogels (fig. 7). Het aantal vogels is sterk afhankelijk van de aanwezigheid van een braakliggend perceel, 'leeg land' in kwekersjargon. De wintergroep zoekt in een wat groter gebied naar geschikte percelen.

De Witte Kwikstaart broedt vooral in de aanwezige kassen en in stapels bollenkistjes op de erven. Een kweker meldde meerdere actieve nestjes tegelijk in zijn kas. Het totale aantal schommelt zo rond de vier of vijf paartjes. Zij foerageren graag rond de purriehoop en verder overal waar niet te veel begroeiing staat. In de maanden augustus-oktober foerageren vaak 10-20 vogels bij elkaar op een geschikte akker. Januari is de enige maand waarin geen Witte Kwikstaart is waargenomen.

De eerste mannetjes Gele Kwikstaart verschijnen vanaf eind maart in de Zwetterpolder. Zij zoeken geschikte broedlocaties en tulpenvelden zijn daarbij favoriet. Een of twee weken later arriveren de vrouwtjes.

Wanneer er weinig Tulpen staan, worden ook velden met Narcissen en Hyacinten bezocht. Mogelijk zijn Tulpen favoriet omdat het een stevig gewas is met veel stabiele zangposten. Na de bloei blijven Tulpen meestal rechtop staan, waardoor de nesten bereikbaar en onzichtbaar blijven. Het lof van de andere gewassen is veel slapper en ligt na de bloei al gauw als een deken op het veld. Nesten in de Tulpen zijn vaker succesvol dan in andere gewassen. Maar ook sommige rassen van de Narcis blijven lang na de bloei rechtop staan. Dan kunnen de legsels daarin ook succesvol zijn.

Dat de Gele Kwikstaart flexibel is in de keuze van een gewas blijkt uit een paartje dat na een mislukte broedpoging in de bollen voor een tweede poging een perceel met Vrouwenmantel koos. Eind juli vlogen alle jongen succesvol uit.

Het totaal aantal broedparen varieert zo tussen de vier en acht per seizoen, waarbij het aanbod van geschikt broedhabitat leidend lijkt te zijn. In 2025 kregen zeker zes paartjes jongen vliegvlug, drie in de Narcissen, twee in de Tulpen en een in de Hyacinten. De vogels zijn doorgaans zeer succesvol. Predatie door Zwarte Kraaien lijkt de belangrijkste oorzaak van mislukking. Deze predatie kan in een open gewas aanzienlijk zijn.

De Engelse Kwikstaart is een verhaal apart in het kwikstaarten wereldje. Bijna ieder jaar verschijnt er een mannetje. Deze doet vele pogingen een vrouw te versieren, wat opvallend moeilijk lijkt te lukken.

Als dit uiteindelijk wel lukt dan is dat meestal met een vrouw Gele Kwikstaart.

In de trektijd en de winter lopen er vaak een of twee Grote Gele Kwikstaarten in de greppel die dwars op de Zanderijvaart naar het zuiden loopt.

Vinken en gorzen

Van de vinkachtigen kom je de Kneu en de Putter in de polder tegen. De Kneu is er vooral in het broedseizoen. Mogelijk broeden er een of misschien twee paartjes in de twee meter hoge ligusterhaag rond een caravanstalling. De vogels zijn regelmatig op de onkruiden in het bollenland te vinden.

Dat is ook het geval met de Putters. De groep Putters kan groeien tot vele tientallen vogels wanneer er op een perceel uitgebloeide zonnebloemen staan. In oktober 2023 waren het er minstens 65.

Een klein aantal Rietgorzen bezoekt de polder in de winter. Meestal zijn het maar enkele vogels tussen de Veldleeuweriken. In februari en in december 2025 waren het er voor het eerst meer dan tien. Heel soms zitten er een paar Geelgorzen tussen.

Aalscholvers rustend langs de Zanderijvaart in de Zwetterpolder. Februari 2025

Overige soorten

Naast bovengenoemde soorten zijn er natuurlijk nog andere aanwezig in het agrarische deel van het kilometerhok. Zo lopen er meestal wel wat luidruchtige Nijlganzen rond. Er staan ook altijd wel een paar Blauwe Reigers en Grote Zilverreigers langs de slootkanten. Langs de Zanderijvaart rusten buiten het broedseizoen groepjes Aalscholvers. Boven deze brede vaart jagen regelmatig Visdiefjes in de zomer.

De Boerenzwaluw en de Zwarte Roodstaart zijn eigenlijk typische ervogels, maar zeker onderdeel van het agrarisch gebeuren. De Boerenzwaluw was in 2025 met zeven paar vertegenwoordigd in de bollenschuur van de firma van der Slot. De Zwarte Roodstaart broedt jaarlijks op het erf van de firma van Eeden en soms ook bij van der Slot.

Conclusies

Kilometerhok 30-17-24 is een intensief gebruikt agrarisch gebied zonder natuurlijke hoekjes. Toch herbergt de Zwitterpolder een gevarieerde vogelbevolking. Zo is het een belangrijk broedgebied voor de Veldleeuwerik, de Gele Kwikstaart en de Scholekster. In de trektijd maken Watersnippen er een tussenstop. 's Winters springen de aantallen Wilde Eenden, Waterhoentjes en Veldleeuweriken in het oog. De variaties in aantallen van jaar op jaar lijken vooral afhankelijk van het type gewas dat er wordt geteeld en het aanbod van braakliggende akkers. Vogels kijken en tellen in het bollenland is dus niet saai maar een uitdaging. Er liggen nog heel wat kilometerhokken met bollenland in de streek.....

Zwitterpolder Noordwijkerhout met rechts de 'purriehoop'. Februari 2025

Zwitterpolder Noordwijkerhout. Vier uitgelopen jonge Veldleeuweriken in de Tulpen links. Rechts het lege nest.

Raven even slim als mensapen

Gerhard Schwarz

De keer dat ik een Raaf van dichtbij zag, vluchtig weliswaar, was zo'n vijftien jaar geleden in de Alpen, in de omgeving van Grimentz. Na een flinke klim bereikten we een uitzichtpunt, een vooruitstekende rotspartij bovenaan een klif.

We waren er net toen rechts van ons op slechts enkele meters afstand een Raaf vanuit de diepte omhoog schoot, een paar capriolen uithaalde en zich met een schreeuw weer de afgrond in liet vallen.

Nieuwsgierig kennelijk naar wat er aan de hand was. Voor mij waren Raven toen bijzonder vanwege hun zeldzaamheid in eigen land. Een mooie waarneming, niet meer en niet minder. Geïnspireerd door boeken, video's en artikelen van primatoloog Frans de Waal vraag ik mij de laatste tijd echter meer en meer af *wie* die vogels eigenlijk zijn waar ik met zoveel plezier door m'n verrekijker en telescoop naar kijk.

Hoe ziet hun denk- en gevoelswereld eruit? Bij die zoektocht stuitte ik op een recent onderzoeksartikel in Nature (Pika et al., 2020) dat mijn kijk op Raven - en vogels in het algemeen – behoorlijk op z'n kop zette. Dat kraaiachtigen (Corvidae) en papegaaiachtigen (Psittaciformes) slimme vogels zijn, is bekend. Op Youtube zijn prachtige filmpjes te vinden die getuigen van hun slimheid en er is veel onderzoek gedaan naar hun leervermogen. Voor slimheid, opgevat als het vermogen om slim met je fysieke en sociale omgeving om te kunnen gaan, moet een dier grote hersenen hebben. Vogels beschikken net als zoogdieren over grote hersenen. De structuur ervan verschilt deels van die van zoogdieren, maar de functionaliteit ervan verschilt niet wezenlijk. Dat kraaiachtigen in hun evolutie een relatief grote hersenmassa hebben ontwikkeld en daarmee tot de slimste vogelsoorten behoren, schrijven evolutionair biologen toe aan hun leefwijze. Kraaiachtigen zijn monogaam en leven in kolonies met complexe sociale structuren. Daar moet je veel voor kunnen. Een intrigerende vraag is vervolgens hoe slim vogels zijn in verhouding tot zoogdieren. We gaan er veelal vanuit dat zoogdieren gemiddeld slimmer zijn en dat mensapen, onze naaste verwanten, het allerslimst zijn. Het artikel van Pika et al. (2020) werpt nieuw licht op deze vraag.

Pika c.s. - een groep van Duitse, Oostenrijkse en Engelse onderzoekers met het gerenommeerde Max Planck Instituut als centrum - hebben de meest uitgebreide experimentele testbatterij voor onderzoek naar de cognitieve vaardigheden van mensapen

(PCTB, Primate Cognitive Test Battery) gefinetuned voor onderzoek naar Raven. Vogels vereisen anders ingerichte testruimtes en mensapen kunnen dingen aanwijzen met hun armen en vingers, terwijl vogels dat met hun snavel moeten kunnen doen. De tests als zodanig zijn hetzelfde. De onderzoekers hebben acht Raven met de hand grootgebracht die op eenzelfde wijze als mensapen zijn getest op de leeftijd van 4, 8, 12 en 16 maanden. De aan het artikel ontleende foto geeft een indruk van een testopstelling.

Testopstelling (Foto ontleend aan Pika et al., 2020).

Bij **fysieke cognitieve vaardigheden** gaat het om ruimtelijk inzicht en geheugen, inzicht in relatieve aantallen en inzicht in oorzaak en gevolg. Ruimtelijk inzicht en geheugen zijn bijvoorbeeld getest door, terwijl de Raaf toekijkt, iets lekkers onder één van de drie bekertjes te plaatsen, vervolgens het plateau 180 graden te draaien, waarna de Raaf mag aanwijzen onder welk bekertje het lekkers ligt. Inzicht in oorzaak en gevolg is een voorwaarde voor het gebruik van werktuigen. Zulk inzicht is onder meer getest door achter een scherm, dus buiten het zicht van de Raaf, twee wollen draden met aan elk daarvan aan het uiteinde een pinda vastgeknoopt, parallel naast elkaar neer te leggen, zodanig dat de pinda's buiten het bereik van de Raaf zijn. De draden zijn even lang, maar één ervan is in tweeën geknipt en de onderbreking is zichtbaar. Nadat het scherm is verwijderd, mag de Raaf kiezen. Hij krijgt uiteraard z'n beloning alleen als hij met de goede draad de pinda naar zich toetrekt.

Bij **sociale cognitieve vaardigheden** gaat het om sociaal leren, communicatie en inzicht in blikvolging en de intenties van een ander. Bij sociaal leren doet de onderzoeker eerst voor hoe een probleem om bij het lekkers te komen wordt opgelost, waarna de Raaf het mag proberen. Communicatieve vaardigheden zijn bijvoorbeeld getest door het lekkers eerst aan de Raaf te laten zien en het vervolgens ongezien onder een van de drie bekertjes te leggen. De onderzoeker

duidt vervolgens het goede bekertje aan door ernaar te wijzen, waarna de Raaf mag kiezen.

Bij blikvolging kijkt de onderzoeker opeens in een andere richting.

De test wordt goed afgelegd als de Raaf daarop dezelfde kant opkijkt, om erachter te komen wat zo plots de aandacht van de onderzoeker opeist.

In het artikel worden alle tests van de testbatterij toegelicht.

Door op de link <https://doi.org/10.1038/s41598-020-77060-8> te klikken kom je direct op de pagina van de site van Nature met het artikel en als je vervolgens naar het eind ervan scrollt, komt een serie video's in beeld die laten zien hoe de tests in de praktijk zijn uitgevoerd.

Uit dit baanbrekende onderzoek blijkt dat de testresultaten van Raven al vanaf de leeftijd van vier

maanden die van mensapen (Chimpansees en Orang-Oetans) evenaren. Als je dat op je in laat werken, kijk je toch weer met nog meer respect en compassie naar Raven, kraaiachtigen en vogels in het algemeen. Dan besef je dat als je door je verrekijker, telescoop of cameralens naar vogels kijkt, tientallen of honderden paren ogen van intelligente dieren terugkijken. Ogen die jou vaak al eerder gezien hebben dan jij hen.

Literatuur

Pika, S., Sima, M.J., Blum, C.R. et al. Ravens parallel great apes in physical and social cognitive skills. *Sci Rep* 10, 20617 (2020).

<https://doi.org/10.1038/s41598-020-77060-8>

Raaf in de AWD—foto: George Hageman

Watervogels op de Bodensee

Hein Verkade

In september 2016 wilden we het eiland Reichenau in de Bodensee bezoeken. Op dit eiland staan drie vroegmiddeleeuwse kerken met muurschilderingen uit de 9^e-11^e eeuw. Het eiland Reichenau is geen eiland meer want het is sinds 1838 met een dam verbonden met Konstanz, de grootste stad langs het meer. Langs deze dam staan uitgestrekte rietlanden, met daarachter het water van de Bodensee. Je ziet geen vogel, maar het maakte wel nieuwsgierig.....

Uiteindelijk werd een uitzichtpunt gevonden. Het resultaat was verrassend en leidde in december 2025 tot een vervolgbezoek tijdens onze trip naar het Zwarte Woud. De getelde aantallen zijn in dit artikel verwerkt. Maar eerst iets meer over de Bodensee.

De Bodensee en Reichenau

De Bodensee is een groot meer en eigenlijk een verbreding van de Rijn. Maar liefst drie landen grenzen aan het meer: Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk. En dat is letterlijk aan, want de Bodensee heeft een bijzondere status. Het is een zogenaamd Condominium. Dat betekent dat het van de drie landen gezamenlijk is, zonder grenzen. Deze 'staatsvorm' komt zelden voor op de wereld, want meestal eindigt dit na een conflict. Toch wel bijzonder dat dit ondanks de vele oorlogen de afgelopen eeuwen nog steeds standhoudt.

Het meer is op iedere kaart van Europa terug te vinden, al is de schaal van de kaart nog zo klein. Toch blijkt het bescheiden van omvang te zijn. Met een wateroppervlak van 536 km² is het wat kleiner dan ons Markermeer met 700 km². De diepte verschilt wel enorm. In het Markermeer houdt het met vier meter wel op, terwijl de Bodensee tot ruim 250 meter reikt. Maar een aanzienlijk deel van het meer is net zo ondiep als het Markermeer. De Bodensee is nog het best te vergelijken met het Meer van Genève. Dat meer is vrijwel even groot en diep en is een verbreding van de rivier de Rhône.

Voor echt grote meren moet je naar Scandinavië. Zo past de Bodensee tien keer in het Vänermeer in Zuid-Zweden. En dan bestaat de Bodensee ook nog eens uit twee meren, de grote Obersee en de kleine Untersee. Deze laatste meet slechts 73 km² en grote delen zijn zeer ondiep, vooral het oostelijke deel waarin het eiland Reichenau ligt. De dam naar dit eiland loopt hier dwars doorheen. Deze hoek van het meer heet het Wolmatinger Ried. Juist daar verwacht je watervogels. Nu nog een plek vinden waar je

de Untersee een beetje goed kunt overzien. Over de dam loopt een rechte drukke verkeersweg zonder stopplaatsen. Halverwege staat een soort ruïne met tussen de begroeiing een klein bordje 'Naturschutzgebiet'. Uiteindelijk was er een klein plekje in de graskant waar de auto geparkeerd kon worden. Achter de struiken bleek een trap te staan die naar een platform midden in de ruïne leidt. En daar was het gezochte uitzichtpunt.

Het uitzichtplatform in de ruïne bij Reichenau

Eenden, zwanen en koeten

In september 2016 werd deze 'schuilplaats' gevonden en het was meteen raak. Duizenden en nog eens duizenden eenden en zwanen dobberden in het meer. Na een tijdje toch maar gewaagd om een ruwe schatting van de aantallen te krijgen. Dat was nog niet eenvoudig want er stonden verschillende bomen in de weg en je keek ook nog eens schuin tegen het licht. Eerst de Knobbelzwaan, die was het meest eenvoudig. Het bleken er meer dan 1000 te zijn. Maar dan de eenden. Met tegenlicht en in ruikled vormde dit een grotere uitdaging. Na een uurtje konden aan de

De grenzenloze Bodensee met Reichenau en het Wolmatinger Ried

groepen die het meest nabij lagen wat getallen worden gehangen. De Krooneend was het meest talrijk met zo'n 5700 vogels, direct gevolgd door 5100 Tafeleenden. Maar er konden ook 3500 Meerkoeten en 2800 Krakeenden worden genoteerd. Er lagen nog veel meer watervogels buiten het determinatiebereik. Links van deze groepen lag een uitgestrekt moddergebied wat een beetje aan het Posthuiswad op Vlieland deed denken. Merkwaardig genoeg liep er geen enkele steltloper, het was er op een tiental Grote Zilverreigers na helemaal leeg.

Bijna tien jaar later in december 2025 waren we weer in de buurt van de Bodensee. Een heel andere tijd van het jaar. Je bent natuurlijk nieuwsgierig welke soorten je nu aan zou treffen. Gelukkig wisten we waar we moesten zijn. Dat was maar goed ook want het was allemaal nog verder dichtgegroeid. Echter de rotte planken in het platform waren vervangen!

	sept-2016	dec-2025
Knobbelzwaan	1050	750
Wilde Zwaan		30
Casarca		2
Krakeend	2600	850
Wintertaling		2800
Wilde Eend		30
Pijlstaart		2800
Slobeend		60
Krooneend	5700	
Tafeleend	5100	min. 50
Kuifeend		min. 250
Grote Zaagbek		130
Meerkoet	3500	
Aalscholver		70
Fuut		30
Dodaars		15
Blauwe Reiger	?	16
Grote Zilverreiger	10	2
Wulp		30
Zwarte Ruiter		1

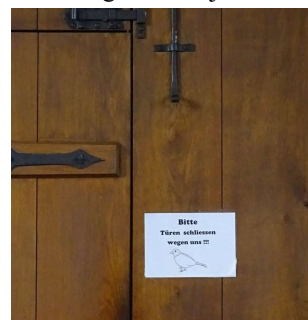
En de vogels? Nou die waren er weer al was de samenstelling volledig anders. Alleen de Knobbelzwaan en de Krakeend waren weer, zij het wat minder, talrijk. De Wintertaling en de Pijlstaart telden beide tot zo'n 2800 exemplaren, terwijl die soorten in september 2016 ontbraken. Leuk waren de groepjes Wilde Zwanen, waarbij enkele families met jongen. Op de achtergrond zwommen en doken vele tientallen Grote Zaagbekken steeds op dezelfde afstand van de kust. Waarschijnlijk doken zij in de diepere geul die de loop van de Rijn markeert. Op 'het wad' nu wel enig leven. Naast een groep kleumende Blauwe Reigers zowaar een dertigtal Wulpen en een eenzame Zwarte Ruiter.

Na zo'n anderhalf uur kregen we het koud. In de zomer bruist het van het leven op het eiland Reichenau wat zelfs de status van Werelderfgoed heeft gekregen. In december

is vrijwel alles gesloten, inclusief de horeca, en dus togen we naar het enige gebouw dat wel open was om wat op te warmen. Dat was het beroemde kerkje St Georgen aan het eind van de dam. En daar sta je dan, samen in een kerkje uit de 9^e eeuw compleet met wandschilderingen van meer dan 1000 jaar oud. Terecht Werelderfgoed. Als je maar wel de deur achter je dichtdoet.....mussen zijn er niet welkom.

We hadden ook de andere kant van de dam kunnen nemen, naar de stad Konstanz. Ook interessant. Deze middelgrote Duitse stad heeft de Tweede Wereldoorlog zonder enige schade overleefd.

Toeval? Nee, het stadsbestuur had tijdens de oorlog opdracht gegeven om de straatverlichting 's nachts juist aan te laten, waardoor de geallieerden mogelijk dachten dat de stad in het nabijgelegen neutrale Zwitserland lag. Dat heeft gewerkt.

Watervogeltellingen op de Bodensee.

De Bodensee staat bij vogelaars niet hoog op de lijst van bestemmingen. Zij trekken liever richting grote wateren als de Neusiedler See of Lac du Der. De staat van onderhoud en de bebording van een van de belangrijkste observatiepunten langs het meer lijken dit te bevestigen. Maar wordt er dan helemaal niet gekeken en geteld?

Na wat zoeken op internet blijkt dat wel degelijk te gebeuren. Er is een vaste groep tellers die sinds 1960 maandelijks de watervogels op de gehele Bodensee telt. Het meest recente rapport wat ik hierover kon vinden gaat over het najaar en de winter van 2021-2022. Dan krijg je enig overzicht over wat er werkelijk huist. Zo werden er in oktober 13.700 Krooneenden geteld en in november 39.000 Tafeleenden en 35.000 Kuifeenden. Vervolgens in december 1400 Slobeenden en 8200 Wintertalingen. Het aantal van 2900 Pijlstaarten in februari komt toevallig aardig overeen met onze 2800 afgelopen december. Grote Zaagbekken kopten met 1100 exemplaren en de Wilde Zwaan was goed vertegenwoordigd met 500-800 vogels. Grote afwezigen in het verslag waren de Knobbelzwaan en Krakeend. Waarom, dat is mij een raadsel. Wulpen waren met ruim 1000 vogels redelijk talrijk, en die ene Zwarte Ruiter van ons blijkt toch wel een beetje een toevalstreffer te zijn geweest. Er werden er in het najaar van 2021 in totaal hooguit tien van gezien.

Wat zeker interessant was in het verslag waren de duikers. Van deze wintergasten die wij vooral associëren met het zoute water bleken een veertigtal Parelduikers en iets minder Roodkeelduikers waargenomen te zijn. Wij hebben ze niet gezien.

De centraal gelegen Bodensee is een belangrijke rui-, stop- en overwinteringsplaats voor watervogels.

Het beeld van massa's watervogels doet een beetje denken aan de duizenden Tafel- en Kuifeenden langs de Oostvaardersdijk op het Markermeer.

Laat je eens verrassen en maak een tussenstop langs de Bodensee.

Waarnemingen oktober, november, december 2025'

Peter Spierenburg

Waarnemingen zijn overgenomen van www.waarneming.nl. Hier is een volledig overzicht te vinden van de vogels en andere soorten die in deze maanden in ons waarnemingsgebied zijn waargenomen.

Woestijntapuit in de Coepelduynen

Een tapuit laat in het najaar doet altijd de alarmbellen rinkelen. Op 21 november dook er een onscherpe foto op van een tapuit, gefotografeerd bij de Binnenwatering van Katwijk. De volgende dag volgde een betere foto, noordelijker in de Coepelduynen waarop duidelijk te zien was dat het om een man Woestijntapuit ging. De derde dag wist Wijndeldt Boelema de vogel terug te vinden in een stuifkuil midden in de Coepelduynen, druk aan het voedsel zoeken. De Woestijntapuit bleef aanwezig in deze omgeving tot 29 november. Vele vogelaars (ruim over de 400) hadden hiermee een kans de soort te zien. De tapuit bleek niet altijd even honkvast en was regelmatig uit beeld en in de vele stuifkuilen niet snel terug te vinden. De vogel maakte op 24 november zelfs een uitstapje naar het strand. Eenmaal gevonden liet hij zich goed bekijken. Zoals veel dwaalgasten uit dunbevolkte gebieden was hij niet schuw. Het broedgebied van de Woestijntapuiten, die in Nederland verzeild raken moeten we zoeken in de dorre hoogvlaktes van Centraal-Azië, van de Kaspische Zee tot Mongolië. Het normale overwinteringsgebied ligt in het Arabisch Schiereiland en Noordoost-Afrika. November is bij uitstek de tijd, dat sommige Woestijntapuiten, die de verkeerde kant op trekken, in Nederland terecht kunnen komen. Het merendeel van de waarnemingen is uit deze periode. Dat gold ook voor het eerdere bezoek van een Woestijntapuit aan ons waarnemingsgebied. Deze

Woestijntapuit - 23 november 2025 Coepelduynen
©Wijndeldt Boelema

verbleef van 20 t/m 21 november 2025 in de Elsgeesterpolder. Destijds wisten zo'n 100 vogelaars de vogel te zien. Nu waren dat er, mede vanwege de langere tijd dat hij aanwezig was 4-5 keer zoveel. Dit illustreert ook de vlucht, die het vogels kijken, het fotograferen en het gebruik van www.waarneming.nl in de laatste 10 jaar heeft genomen.

Bladkoning, Humes en Pallas'

Het najaar brengt elk jaar zeldzame zangers naar ons waarnemingsgebied. Het meest in het oog springend is het nauw verwante trio Bladkoning, Humes Bladkoning en Pallas' Boszanger. Prachtig getekende kleine zangertjes met een combinatie van vleugel-, oog- en kruinstrepen en alleen op kleine verschillen uit elkaar te houden. Alledrie moeten ze vanuit Centraal- en Oost-Azië duizenden kilometers vanuit het oosten afleggen om ons waarnemingsgebied te bereiken. Hun normale overwinteringsgebied ligt in Zuid- en Zuidoost-Azië. In hun broedgebieden zijn ze algemeen, vergelijkbaar met onze Tjiftjaf en Fitis, met tientallen territoria per vierkante kilometer. Hun zeldzame voorkomen bij ons ligt er dus vooral aan dat slechts een enkeling de verkeerde afslag neemt naar het

Humes Bladkoning - 10 februari 2024
Noordwijk-Binnen ©Wijndeldt Boelema

Bladkoning - 16 oktober 2025 Noordduinen
©Casper Zuyderduyn

overwinteringsgebied.

Van de drie zit de Bladkoning het dichtste bij en broedt tot in de Oeral. Deze bereikt ons het vaakst. Sinds 2003 gebeurt dat jaarlijks, met zo'n 20 tot 120 waarnemingen per seizoen. Goede periodes (2018-2020 en 2024) wisselen af met mindere zoals, 2021-2023 waarin er 'maar' zo'n 20 waarnemingen waren. Ook 2025 was een wat minder jaar. Van de drie is de Bladkoning de vroegste en kan al begin september opduiken, met de piek in de eerste week van oktober. De Humes Bladkoning komt van verder weg en broedt in het hooggebergte van Centraal-Azië. Sinds 2013 zien we deze vrijwel jaarlijks in ons waarnemingsgebied. Hij slaat maar af en toe een jaar over. De Humes

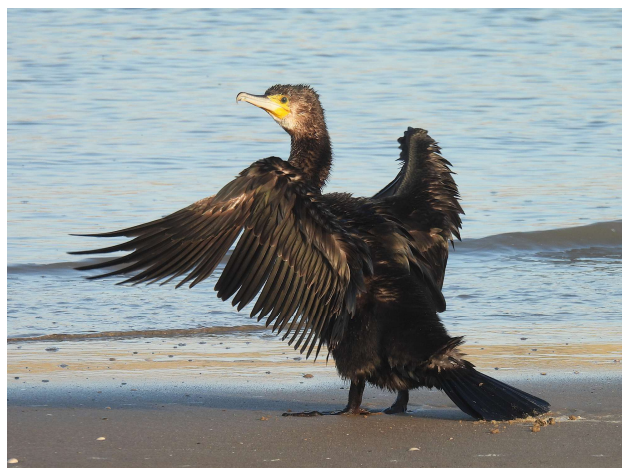
arriveert het laatste van de drie, in november, maar overwintert hier ook. Na de overwinterende vogel rond het Jan Verwey Natuurcentrum in 2024/2025 verbleef er dit jaar één in de Noordduinen langs de Duinweg. De Pallas' komt van nog iets verder weg en reikt tot het midden van Mongolië. Deze is de meest onregelmatige van de drie. Sinds 2013 was hij 'maar' in de helft van de jaren te bewonderen. Waar Bladkoning en Humes Bladkoning wat hoger in de bomen kunnen zitten, beweegt de Pallas Boszanger zich vaak laag door de struiken, diep verscholen. Hij valt daardoor minder snel op. Dit jaar was voor Pallas begripen een heel goed jaar met drie vogels, die tussen eind oktober tot begin november opdoken. Op 20 oktober ontdekte Hanneke Oltheten, terug uit de zeetrekhut, dit juweeltje in de achtertuin. Zoals vaak met Pallas' Boszanger was hij ook weer snel weg. Datzelfde gold voor de vogel die Gijs van der Voet op 31 oktober hoorde langs de Rijnsburgerweg, Voorhout. Ook bijzonder was de Pallas' die nota bene samen met een Bladkoning meetrok met een groep Goudhanen en op 2 november even de achtertuin van Arnold Meijer in Rijnsoever Katwijk aanded.

Pallas' Boszanger - 20 oktober 2025 Noordwijk-Binnen
©Hanneke Oltheten

Strand en Binnenwatering als uitvalsbasis voor vissende Aalscholvers

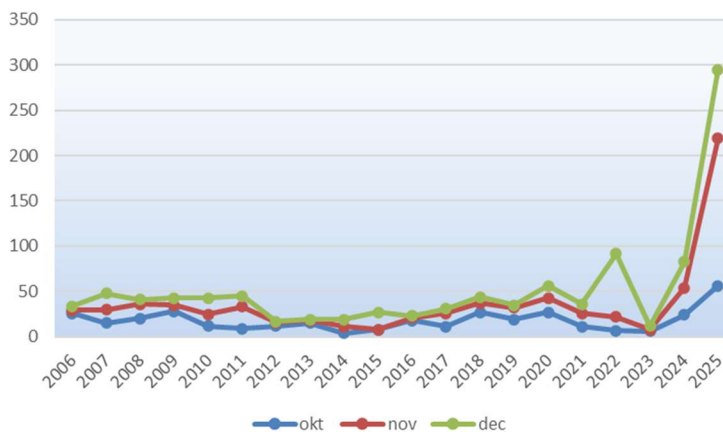
Een vissende Aalscholver in zee. In 1995 was dat iets nieuws voor de Noordwijkse kust. Bijzonder genoeg voor Hein Verkade om Jelle van Dijk op te bellen om te melden dat er in een meeuwenwolk achter een vissersboot een Aalscholver flink meedeed om vis te verschalken. Het bleek het begin van een trend en nu zijn het hele jaar door de Aalscholvers niet

Aalscholver- 26 november 2025 Buitenwatering Katwijk
©Bob de Vree

meer weg te denken van zee. De grote broedkolonies in de duinen ten noorden en zuiden van ons fungeren het hele jaar door als slaappleats. Vanaf hier vliegen 's ochtends vroeg grote groepen de zee op. Soms duiken ze solitair naar vis, maar vaak verzamelen ze zich in grote groepen rond scholen vis. Soms is dan ook te zien hoe ze als groep tegelijk onder duiken en zo samen in een front de vis opjagen. Als ze vol zitten kun je ze zien zitten rusten op zee, maar ook met honderden heen en weer pendelen en terugkeren naar de slaappleats. De Binnenwatering van Katwijk is een bekende plek, waar Aalscholvers overdag komen rusten. Vanuit hier vliegen ze dan weer de zee op. Het uitstroombeggebied van de Oude Rijn is waarschijnlijk rijk aan vis. Dus ze hoeven niet ver, een prachtige uitvalsbasis. Dit najaar viel op, dat er ineens veel meer Aalscholvers langs de Binnenwatering zaten dan in andere jaren. Op 9 december telde Gijsbert van der Bent er maar liefst 245. In de figuur is te zien dat de aantallen Aalscholvers in de afgelopen jaren behoorlijk stabiel waren, met de hoogste aantallen in december. Des te opvallender is de plotselinge piek van dit jaar. Ook het strand lijkt steeds vaker in trek als uitvalsbasis tussen de vistochten door. Het kan tegenwoordig om grote groepen gaan. In november 2024 zaten er bijvoorbeeld 137 op het strand van Noordvoort (HV). Mogelijk zit er op dit moment genoeg vis verspreid voor de kust zodat de Aalscholvers geen lange tochten hoeven te maken. Ze kunnen dan rustig dichtbij op het strand of de Binnenwatering wachten tot hun maag weer leeg is om daarna de volgende tocht te ondernemen. Mogelijk speelt ook de groei van de slaappleats in Nieuw-Leeuwenhorst een rol. Op 19 december sliepen hier 325 Aalscholvers (HV). Ook deze trekken 's ochtends naar zee. De Binnenwatering is voor hen dan een plek dichtbij waar ze even kunnen rusten. De Aalscholvers laten zo steeds weer net iets ander gedrag zien. Waarschijnlijk stelt hen dat in staat om steeds weer het beste te halen uit het veranderend voedselaanbod voor onze kust.

meer weg te denken van zee. De grote broedkolonies in de duinen ten noorden en zuiden van ons fungeren het hele jaar door als slaappleats. Vanaf hier vliegen 's ochtends vroeg grote groepen de zee op. Soms duiken ze solitair naar vis, maar vaak verzamelen ze zich in grote groepen rond scholen vis. Soms is dan ook te zien hoe ze als groep tegelijk onder duiken en zo samen in een front de vis opjagen. Als ze vol zitten kun je ze zien zitten rusten op zee, maar ook met honderden heen en weer pendelen en terugkeren naar de slaappleats. De Binnenwatering van Katwijk is een bekende plek, waar Aalscholvers overdag komen rusten. Vanuit hier vliegen ze dan weer de zee op. Het uitstroombeggebied van de Oude Rijn is waarschijnlijk rijk aan vis. Dus ze hoeven niet ver, een prachtige uitvalsbasis. Dit najaar viel op, dat er ineens veel meer Aalscholvers langs de Binnenwatering zaten dan in andere jaren. Op 9 december telde Gijsbert van der Bent er maar liefst 245. In de figuur is te zien dat de aantallen Aalscholvers in de afgelopen jaren behoorlijk stabiel waren, met de hoogste aantallen in december. Des te opvallender is de

Figuur 1 Aantal Aalscholvers bij de Binnenwatering in oktober, november, december 2006-2024 (maandelijkse watervogeltellingen)

Pimpelmezeninvasie

Pimpelmezen - 2 november 2025 De Puinhoop Katwijk aan Zee ©René van Rossum

Op de landtrektelposten verschijnen elk jaar wel overtrekkende Pimpelmezen. De trek is meestal niet spectaculair: af en toe verzamelt zich een groepje bovenin de struiken bij de telpost, winnen hoogte en vliegen dan een paar kilometer verder. Per dag leggen de groepjes dan enkele tientallen kilometers af. In sommige jaren kan het toch ineens los gaan met de Pimpelmezen. De laatste keer was in 2021 toen er in de tweede helft van oktober honderden Pimpelmezen over de Puinhoop trokken. Op 17 en 18 oktober ging het om 1100 en 1300 vogels. Dit jaar gingen de telrecords uit 2021 vele malen over de kop. Op 19 oktober vlogen er 9100 Pimpelmezen over Kachelduin (EM). Een stroom van soms honderden vogels tegelijk passeerde de

trektelpost. De dag ervoor waren er al recordaantallen gezien, vooral op de Waddeneilanden. Op Vlieland ging het om 50.000 pimpels. De eilanden werden overspoeld met mezen en ze zaten overal. De Pimpelmezen maakten deel uit van een front dat, met de sprongetjes van enkele tientallen kilometers per dag, al vanaf half september vanuit de Baltische Staten onderweg was. In Estland trokken op een telpost 32.000 vogels over op 19 september. Het front Pimpelmezen stuitte in ons land op de Noordzee waar ze met hun kleine sprongen niet overheen konden. Vandaar dat ze zich vooral aan de kust ophoopten. Dat was ook te zien doordat de vogels niet alleen naar het zuidwesten langs de kust vlogen, maar ook in omgekeerde richting. In de Liveatlas gegevens van Sovon is te zien dat in de maanden hierna het aantal Pimpelmezen hoger was dan andere jaren. Veel mezen hebben plekken gevonden met voedsel waar ze de winter kunnen overleven. Want daar was het hen uiteindelijk om te doen. Grote kans dat er tussen de Pimpelmezen op de voerplek in de tuin dit jaar vogels uit West-Rusland en de Baltische Staten zaten. Dat de invasie daar vandaan kwam bleek uit vangsten van vogels die daar geringd waren. De reden dat ze de ongewisse tocht ondernamen was waarschijnlijk voedselgebrek. Vorige winter was zacht en ook het warme voorjaar was waarschijnlijk gunstig. Als dit in opeenvolgende jaren gebeurt, kan het uiteindelijk zo zijn dat het aantal mezen zo groot wordt dat er voedselgebrek ontstaat. Ze gaan dan massaal op zoek naar betere gebieden. Zo kan dan van het ene op het andere moment de lucht vol zitten met pluizige bolletjes die een hele reis achter de rug hebben. Een spectaculair gezicht!

Maandoverzicht

oktober

De maand oktober begon met dagen met zuidoostenwind. In de eerste week van oktober bracht de herfststorm Amy veel wind en regen. Op 4 en 5 oktober was de wind West 6-7. Vanaf 6 oktober ging de wind naar het noorden en kwamen we in rustig weer terecht. Het was druilerig en bewolkt. In de tweede helft van de maand keerden de lagedrukgebieden terug en trok de wind weer aan. Op 23 oktober passeerde de storm Benjamin ons land en tot het eind van de maand waaide het hard.

Op 1 oktober vlogen er 6 **Baardmannen** over Sollasi (RJ). In de Coepelduynen liepen op 2 oktober 2 **Patrijzen** in de zeereep bij de Puinhoop (RR LK). Op 11 oktober was een **Sperwergrasmus** aanwezig bij de Puinhoop (LG). Op 20 oktober dook er een **Pallas' Boszanger** op in Noordwijk-Binnen (HO JD). Op 31 oktober zat er één in Kloosterschuur langs de Rijnsburgerweg (GV ea). **Bladkoningen** werden de hele maand gezien, maar waren schaarser dan andere jaren. Op 17 oktober dook er op 5 verschillende plekken een op (CZ ea). Late zomergasten waren een **Bonte Vliegenvanger** op 1 oktober in de AWD bij De Zilk (JS), een **Gekraagde Roodstaart** op 1 oktober bij de Puinhoop (GB), een **Tuinfluit** op 3

oktober in de Noordduinen (CZ), een **Kleine Karekiet** op 11 oktober bij het Zwarte Pad Katwijk (JV) en een **Braamsluiper** op 31 december in Kloosterschuur (SG). Op 8 oktober zat er een **Klapekster** in AWD De Wouwen (NR ea).

De twee herfststormen brachten goede zeetrek. Op 4 oktober vlogen er langs de zeetrekhut 22 **Kleine Jagers** en 13 **Grauwe Pijlstormvogels** (JD HO ea). Op 5 oktober volgden een **Vorkstaartmeeuw**, een **Kleinste Jager** (HV HO CZ), 42 **Toppers** (JD) en een **Noordse Pijlstormvogel** (HV PS). Langs Kachelduin vlogen een **Noordse Stormvogel** en een **Vaal Stormvogeltje** (EM AMa). Tot de 12^e bleven **Kleine Jagers** een geregelde verschijning. Op meerdere dagen vloog er een **Grote Jager** langs (JD). Op 9 oktober passeerde een **Middelste Jager** (JD). Een nieuwe golf stormgasten volgde vanaf 24-28 oktober

Kleinste Jager - 5 oktober 2025 Strand Langevelderslag @Casper Zuyderduyn

met meerdere **Grauwe Pijlstormvogels**, 2 **Noordse Stormvogels** op 26 oktober (JD PS HO), in totaal 7 **Kleine Alken** op 25-26 oktober (JD HO HV) en een **Vaal Stormvogeltje** op 26 en 27 oktober (HL PS HV). Op 28 oktober vloog een groepje van 3 **Rosse Franjepoten** langs (JD HO). Dit groepje was eerder gezien bij Kachelduin (EM), waar over de hele dag nog een **Rosse Franjepoot**, 4 **Kleine Alken** en 2 **Vaal Stormvogeltjes** langs vlogen (EM MW). De dag ervoor passeerde een **IJsdruiker** hoog over zee (EM JDs). De landtrek bracht een grote golf **Pimpelmezen**. Op 19 oktober vlogen er 9100 over Kachelduin (EM). Die dag bracht zowel voor Kachelduin als de Puinhoop ook andere bijzondere soorten als **IJsgors** (RR EM), **Europese Kanarie** (RR EM), **Strandleeuwerik** (RR ea). Over Kachelduin vloog een **IJlandse Koperwiek** (EM). Na de storm vlogen er op 29 oktober 35.000 **Vinken** en 3850 **Kepen** over de Puinhoop (RR LK). Ook vloog er een **Grote Pieper** over, één van de drie deze maand (RR LK). Over de Duindamseslag vlogen op 19 oktober 2 **Grote Piepers** (MW). Op 7, 13 en 22 oktober vloog er een **Siberische Boompieper** over de Noordduinen (MW EM). Op 31 oktober vloog er een late **Boerenzwaluw** over de Puinhoop (RR LK). In het duindoornstruweel rond de telpost bivakkeerde van 31 oktober t/m 8 november een **Waterral** (PS RR ea).

Kleine Jager - 5 oktober 2025 Strand Langevelderslag @Casper Zuyderduyn

Een late **Wespendief** vloog op 2 oktober over de AWD. Een **Baltische Mantelmeeuw** met kleurring zat op 12 oktober bij de Binnenwatering (JVw). In de Coepelduynen verbleef op 14 oktober een **Velduil** (LG). Bij de vijver van Nieuw-Leeuwenhorst zat op 17 oktober een late **Oeverloper** (BS). Op 19 oktober kwam een **Kraanvogel** uit zee aanvliegen over de Luchterduinen (AD SF). Op het strand lag op 26 oktober een dode **Bonte Kraai** (SK). Op 27 oktober landde een groepje van 6 **Strandleeuweriken** kort op het strand van de Noordduinen (CZ). Op 29 oktober verbleef er een **Paarse Strandloper** op het strand van de Coepelduynen (AM). Op 30 oktober liep een **Zwarte Ibis** in de Hoogewegpolder bij Noordwijkerhoek (JW). In de woonwijk Rijnsoever Katwijk zong een **Cetti's Zanger** (AM).

november

Het eerste deel van de maand bracht relatief hoge temperaturen. Vanuit de restanten van de orkaan Melissa werd in de eerste week vanuit het zuiden van oorsprong tropische lucht aangevoerd. Rond het midden van de maand zorgde een depressie voor veel regen en was er een overgang naar lagere temperaturen in de tweede helft van de maand. Een noordelijke stroming voerde polaire lucht aan. Vanaf 27 november draaide de wind naar het zuidwesten en werd het grijs weer.

Langs de zeetrekhut vloog op 2 november een **Kleine Alk** (JD HO DT). Op 6 november vloog een **Koereiger** mee in een groepje **Grote Zilverreigers** (JD DT). Deze kon van de Luchterduinen tot de Puinhoop gevolgd worden (MV RR). Op 6 november vlogen er ook een **Bruine Kiekendief** en 22 **Kemphanen** langs (JD DT). Op meerdere dagen vloog er een **Parelduiker** langs, met twee op 15 november (JD). Op 24 november passeerde een **Middelste Jager** (JD). De eerste week van november leverde meerdere bijzondere soorten op de landtrekposten van Kachelduin en de Puinhoop. Over de Puinhoop vloog op 5 en 6 november een **Vale Gierzwaluw** (RR LK). Op 6 november vlogen er ook 4 **Wilde Zwanen**, 57

Vale Gierzwaluw – 6 november 2025 De Puinhoop Katwijk aan Zee ©René van Rossum

Grote Zilverreigers en 254 **Rietgorzen** over (RR LK) Op 7 november haastten zich nog 4 **Boerenzwaluwen** langs (RR LK). Op 8 november trok een groepje van 12 **Witkopstaartmezen** door de zeereep (RR LK). Langs Kachelduin vlogen in deze periode meerdere **IJsgorzen**, **Geelgorzen**, **Strandleeuweriken** en **Goudvinken** over (EM). Twee dagen achter elkaar, op 3 en 4 november, vloog er een **Dwerggors** over (EM). Op 6 november vloog er ook één over de Luchter Zeeduinen (MV). Op 11 november trok er één over de Puinhoop (RR ea). Zowel op 5 als 6 november vloog er een **Siberische Boompieper** over Kachelduin, met de roep vastgelegd op de geluidsrecorder (EM AMa). De telling op Kachelduin van 8 november werd vroegtijdig afgebroken vanwege een **Bruine Boszanger** die zich liet horen in de zeereep (EM).

Op 20 november vloog een **Witbuikrotgans** over zee bij de Langevelderslag (MW). Deze streek kort daarna neer bij de Uitwatering Katwijk (MWE EJ). Vanaf 25 november verbleven er 1-3 **Koereigers** in de Elsgeesterpolder (GV ea). Op 6 november was er een **Kleine Zilverreiger** aanwezig in de Elsgeesterpolder (WN). Vanaf 29 november verbleven er één tot twee (RG ea). De hele maand waren er 2-3 **Raven** aanwezig in de zuidelijke AWD (JSp ea). Op 5 november zat er een **Velduil** in de Luchter Zeeduinen (MW). Op 6 november was er een vrouw **Bruine Kiekendief** aanwezig in de AWD bij het Achterhaasveld (JSp). Tot 6 november verbleef daar een **Tapuit** (SF JHa). Vanaf 4 november verbleven er 1-3 **Klapeksters** in het gebied tussen het Haasveld, de Van Limburg Stirumvallei en de Marelberg in de AWD (GH ea). Op 22 november zat er één in de Noordduinen (EM). In Rijnsoever trokken op 2 november een **Pallas' Boszanger** en een **Bladkoning** mee met een groep **Goudhanen** (AMe). Op 11 en 12 november zat er een **Bladkoning** bij de Duindamseslag in de Noordduinen (AD GT). Op 4 november vloog een **Frater** over het strand van de Coepelduynen (GT). In de AWD verbleef op 9 november een **Grote Pieper** (IW SP). Op 26 en 27 november zaten 2 **Europese Kanaries** in de Noordrand Noordwijk in de Noordduinen (EM ea).

Met het zachte weer van november bleven vlinders nog lang actief. Op 9 november vlogen nog 3 **Oranje Luzernevlinders** in de binnenduinstrand van het Langeveld (CN), de laatste datum voor ons waarnemingsgebied ooit. De laatste vlinder van het seizoen was een **Atalanta** die op 22 november bij 3⁰C in de luwte van een gevel in Noordwijk aan Zee vloog (JD).

december

In de eerste drie weken van december zaten we in een zuidwestelijke stroming. Met temperaturen vaak boven de 10⁰C was het zacht en somber en voelde het aan als herfstweer. Er viel weinig regen. Vanaf 24 december kwamen we onder invloed van een hogedrukgebied boven Scandinavië en werd er koude lucht aangevoerd. Er was nachtvorst en op ijsbanen kon er geschaatst worden. De laatste week van december bleef de kou.

Langs de zeetrekhut passeerden de hele maand flinke aantallen **JanVan Genten**. Op 21 december vlogen er 350 (HO JD) langs en op 31 december 448 (PS HO JD DT). Op 23 december zwommen er 2 **Grote Zee-eenden** voor de hut (DT JD). Op 28 december passeerde een **Nonnetje** (HL). Tot 7 december verbleven er 1-2 **Koereigers** in de Elsgeesterpolder (WBo ea). Van 5 t/m 27 december werd hun plek ingenomen door 3 **Kleine Zilverreigers** (RG ea). Op 28 december verbleef er één in de Zilkerpolder (FH). Op 27 december verbleef daar een **Bonte Kraai** (SP). In de Elsgeesterpolder verbleef op 18 december een **Kemphaan** (AM). Op 25 december liepen er 5 **Wilde Zwanen** (MD). Op 7 december vloog er een **Flamingo** (RB) over de Elsgeesterpolder. Niet duidelijk is of het om een Europese of Chileense ging. Op het strand van de Uitwatering Katwijk was op 26 december een **Kluut** neergestreken (MD EJ). Op 12 december verbleven er 2 **Witgatten** in de Zwitterpolder (CZ). Over de Marelberg in de AWD vloog op 25 december een **Zeearend** (SSc). Verspreid over de maand waren er waarnemingen van 1-2 **Raven** in de zuidelijke AWD (NR ea). Beide paren **Ooievaars** van de Bronsgeest en de Elsgeesterpolder lijken te overwinteren. Op 12 december liepen er vier in de De Klei (RR). In de AWD verbleef van 22 t/m 29 december tussen het Haasveld en de Marelberg een **Grote Pieper** (VS JS). In hetzelfde gebied overwinterden 2 **Klapeksters** (JS ea). In Rijnsoever Katwijk verzamelden zich op 7 december honderden **Halsbandparkieten** op een slaapplek (AE).

Overwinterende **Cetti's Zangers** waren aanwezig op 's Gravendijk (JHo) en langs het Oosterduinse Meer (RSI). Van 2 t/m 11 december verbleef een **Siberische Tjiftjaf** in de Noordduinen (CZ). Bij het Oosterduinse Meer zaten er twee op 6 en 7 december (CZ EM) en langs het Zwarte Pad op 21 december (GT). Vanaf 19 december verbleef een **Humes Bladkoning** langs de Duinweg bij het kantoor van Staatsbosbeheer (JHa WBo ea). Overwinterende **Tjiftjaffen** werden op vier plekken gemeld, waaronder 4 bij het Oosterduinse Meer op 6 december (EM). Een overwinterende **Witte Kwikstaart** was aanwezig in de Zwitterpolder (HV) en werd ook één keer in de Elsgeesterpolder waargenomen. Van 3 tot 5 december dook op 3 plekken een **Zwarte Roodstaart** op, in de Zwitterpolder (HV), in Noordwijk aan Zee (CZ) en op de Noordwijkse Golfclub (RK). Op minimaal 8 plekken overwinterden **Roodborsttapuiten**, in de Coepelduyn, langs de Boulevard, in de Noordzijdepolder, in Polder Hoogeweg, in de Zwitterpolder en op minimaal 3 plekken in de zuidelijke AWD (HV ea). Op 5 december vloog een zeer late **Tapuit** op in de Elsgeesterpolder (JD). Op 29 december zat er een **Zwartkop** in Rijnsoever Katwijk (AMe).

De Uitwatering van Katwijk was de hele periode een vaste verblijfplek voor **Gewone Zeehonden**. Het aantal liep op tot maximaal 8 op 26 november (BB). Een Klapekster wist op 3 december een **Zandhagedis** te vangen in de AWD. In deze periode is deze soort al lang en breed aan het overwinteren in een beschutte holte. Mogelijk was hij door de relatief hoge temperatuur toch even actief en kwam zo in het vizier van de Klapekster. Het is de eerste decemberwaarneming van een Zandhagedis voor ons waarnemingsgebied.

Klapekster met Zandhagedis - 3 december 2025 AWD ©Joep Heldoorn

Waarnemers

AD	Arjan Dwarshuis	HO	Hanneke Oltheten	NR	Nico Rensen
AE	Arjan van Egmond	HV	Hein Verkade	PS	Peter Spierenburg
AM	Annelies Marijn	IW	Ivo Walsmit	RG	Reinder Genuit
AMa	Arco Mandemaker	JD	Jelle van Dijk	RJ	Rob Jansson
AMe	Arnold Meijer	JDs	Joep Duijvestijn	SF	Sylvain Fleur
BB	Bas van der Burg	JHa	Joël Haasnoot	SG	Sam Gobin
BS	Bas van Schoten	JHo	Jooster den Houdijker	SK	Sander Koezema
CN	Cees van der Niet	JS	Joost van der Sluijs	SP	Sven Pekel
CZ	Casper Zuyderduyn	JSp	Jerker Spits	SSc	S. Schraven
DT	Diny Thibaudier	JVw	Jochem Verweij	RB	Ronald Bontrop
EJ	Edwin Jongeleen	JW	Jan Wierda	RK	Ralph van der Kooij
EM	Ezra Mandemaker	LG	Lucas Gans	RR	René van Rossum
FH	Ferdy Hieselaar	LK	Lisette van der Krogt	RSI	Roy Slaterus
GB	Gijsbert van der Bent	MD	Menno van Duijn	VS	Vincent van der Spek
GH	George Hageman	MV	Maarten Visser	WBo	Wijndeldt Boelema
GT	Gijsbert Twigt	MW	Maarten Wielstra	WN	Wilfried Niessen
GV	Gijs van der Voet	MWe	Marcel van Weeghel		
HL	Hugo Langezaal				

bron: www.waarneming.nl. NB overzicht exclusief waarnemers met onvolledige naam.

Gewone zeehonden - 28 december 2025 Uitwatering van Katwijk ©Edwin Jongeleen

Werkgroepen februari 2026

De vereniging is op verschillende terreinen actief, uiteenlopend van vogeltellingen tot het organiseren van educatieve activiteiten. In verschillende werkgroepen en commissies zijn leden van de vereniging hiermee aan de slag. Wilt u binnen een van de werkgroepen of commissies actief worden laat dat dan weten! Op deze pagina vindt u een overzicht van contactpersonen. Zij kunnen u meer vertellen over de activiteiten en op welke manier u hier aan mee kunt werken.

Educatieve Werkgroep

De Educatieve Werkgroep organiseert de educatieve jeugdactiviteiten van de vereniging, zoals speciale programma's voor leerlingen van basisscholen in Noordwijk e.o., het Herfstnatuurspel, de Jeugd natuurclub en de informatievoorziening in het Jan Verwey Natuurcentrum.
Contactpersoon: Annemarie Struive en Annet de Willigen
E-mail: janverweycentrum@strandloper.nl

Jeugd natuurclub

De Jeugd natuurclub organiseert excursies en activiteiten in het Jan Verwey Natuurcentrum en daar buiten, voor kinderen van 6 tot 12 jaar.
Zoals uilenballen pluizen, kornetvissen en struinen in de duinen.
Contactpersoon: Annet de Willigen
E-mail: jeugd natuurclub@strandloper.nl

Excursies

Er worden regelmatig excursies georganiseerd. De bestemming kan de omgeving van Noordwijk zijn, maar ook natuurgebieden elders in Nederland of zelfs het buitenland. Excursies worden aangekondigd in de agenda en op de website.
Contactpersonen: Jos Zonneveld, Johan Scholten, Frank-Peter Scheenstra en Dini Thibaudier.
E-mail: excursies@strandloper.nl

Broedvogelinventarisatie

In samenwerking met Sovon wordt er in verschillende gebieden in en rond de gemeente Noordwijk jaarlijks een aantal kavels geïnventariseerd, onder andere in de AWD, de Noordduinen en Nieuw-Leeuwenhorst
Contactpersoon: Leo Schaap tel: 06-53626663
E-mail: lhjschaap@gmail.com

Paddenstoelenwerkgroep

De paddenstoelenwerkgroep bestudeert het grote aantal soorten paddenstoelen dat in Noordwijk en omgeving voorkomt.
Contactpersoon: Arie Dwarswaard Telefoon: 0252-233466
E-mail: a.dwarswaard2@kpnplanet.nl

Mossenwerkgroep Hollands Duin

(Samen met KNNV-afd. Leiden)
De mossenwerkgroep houdt zich bezig met de mossen en korstmossen die rond Noordwijk te vinden zijn.
Contactpersoon: Jeannette Teunissen. Telefoon 071-8886585
E-mail: KNNVLeiden5@gmail.com

Roofvogels en Uilen Werkgroep

Met het plaatsen van nestkasten hoopt de Roofvogels en uilen Werkgroep de vestiging van deze vogels in de regio een steuntje in de rug te geven.
Contactpersoon: Rob Jansson tel: 06-51066081
Contactpersoon: Mariska de Graaff tel: 06-14905960
E-mail: info@mariskadegraaff.nl

Waarnemingenarchief

De vereniging verzamelt sinds 1969 waarnemingen van vogels. Meer recent zijn ook zoogdieren, vlinders en andere diersoorten in de belangstelling komen te staan. Waarnemingen doorgeven aan <https://noordwijk.waarneming.nl/obs/create>
Contactpersoon: Peter Spierenburg Telefoon: 071-4035136
E-mail: waarnemingenarchief@strandloper.nl

Coördinatie bezoek Jan Verwey Natuurcentrum

Het Jan Verwey Natuurcentrum biedt ruimte om scholen te ontvangen, lezingen te houden en educatie activiteiten te organiseren. Werkgroepen of verwante organisaties kunnen er vergaderingen houden en activiteiten organiseren. Ook is er een maandelijks inloopochtend.
E-mail: janverweycentrum@strandloper.nl

Beheercommissie Jan Verwey Natuurcentrum

Voor het onderhoud van Jan Verwey Natuurcentrum wordt regelmatig beroep gedaan op klussers.
Contactpersoon: Jaco de Willigen tel:0628674299
E-mail: de.willigen@planet.nl

Jan Verwey bibliotheek

De vereniging heeft een verzameling boeken op het gebied van vogels en natuur. Aan de basis van de verzameling staan de boeken die Jan Verwey aan de vereniging heeft nagelaten. Regelmatig worden er nieuwe boeken en naslagwerken aangekocht. Informatie over uitlenen:
Contactpersoon: Marian van Zijderveld Telefoon: 071-3612726

Lezingen

Van september t/m november en van januari t/m maart wordt er elke laatste vrijdagavond van de maand in het Jan Verwey Natuurcentrum een lezing gehouden over uiteenlopende natuuronderwerpen.
Contactpersoon: Annelies Marijnis
E-mail: annelies.marijnis@outlook.com

Natuurbeschermingszaken

De vereniging volgt de ontwikkelingen die invloed kunnen hebben op de natuur en het landschap in Noordwijk en omgeving. Zo nodig wordt door middel van bijvoorbeeld inspraakreacties actie ondernomen.
Contactpersoon: Robert Sluijs Telefoon: 06-47114354
E-mail: penningmeester@strandloper.nl

Redactie De Strandloper en Website

Het verenigingsblad De Strandloper verschijnt vijfmaal per jaar. De website geeft een actueel overzicht van wat er gebeurt in de vereniging.
Contactpersoon: Kees Erkelens
Telefoon: 0615105393 E-mail: redactie@strandloper.nl

Facebookpagina

Contactpersoon: Cassandra Wullur
E-mail: cwullur@hetnet.nl

Instagram

Contactpersonen: Inge de Vroomen/Annemarie Struive
E-mail: inge.devroomen@gmail.com

Ledenadministratie

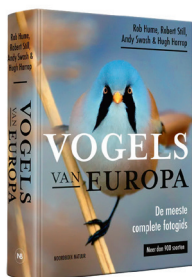
Robert Sluijs
Telefoon: 06-47114354
E-mail: penningmeester@strandloper.nl

Want met vogels is alles leuker!

www.DeVogelaar.com

verrekijkers • (vogel)boeken • voedersilo's en voer spelletjes • cadeau-artikelen • insectenhôtels nestkasten • waterschalen • tegelwippen natuurlijk tuinieren • biodiversiteit • KIDS

Gebruik de kortingscode
'STRANDLOPER'
voor GRATIS bezorging
in Noordwijk & Katwijk

Webshop voor natuurliefhebbers

arnold@devogelaar.com • 06 135 98 079

de
vogelaar
.com

Joop Faase

b.v.

TELEVISIE- EN RADIO SPECIAALZAAK
KOELKASTEN EN WASAUTOMATEN

Joop Faase BV
Prins Bernhardstraat 90
2202 LR NOORDWIJK

Tel: 071 - 361 35 58

Email joopfaase@ziggo.nl

bedden
SPECIALIST.NL

beddenspecialist

VERKADE

V. Limburg-Stirumstraat 38 2201 JP Noordwijk 071 3612661
www.beddenspecialist.nl/verkade

LinLux

BESCHERM DE DUINEN

WWW.DUINBEHOUD.NL

Wijnands Milieu Consultancy

**ECOLOGIE
BODEM
STIKSTOF**

Steun natuur en landschap:

Zuid-Hollands Landschap

→ WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL

WMC
ZUIDSTRAAT 1
2225 GS KATWIJK

WWW.WMC-GROEP.NL

**Jouw foto's professioneel afgedrukt
op elk materiaal of formaat,
daar word je blij van!**

MAAR OOK VOOR UW PASFOTO, INLIJSTEN, FOTO- EN FILM CAMERA, VERREKIJKER,
FOTOGRAAF, FOTOSTUDIO DUS EIGENLIJK VOOR ALLES WAT MET FOTOGRAFIE
TE MAKEN HEEFT BENT U BIJ ONS AAN HET JUISTE ADRES!

**FOTO
VAN KAMPEN**
SINCE 1914

DE KEUVEL 2 - NOORDWIJK - 071 36 121 76 - INFO@FOTOVANKAMPEN.NL - WWW.FOTOVANKAMPEN.NL